

Калина Сливовска-Андонова
ТАТКО

Скопје
2018

Калина Сливовска - Андонова
ТАТКО

издавач

Сојуз на здруженија на пензионери
на Македонија

компјутерска подготовка

Елизабета Симоска

печати

РИ-Графика - Скопје
rigrafika@gmail.com

Калина Сливовска-Андонова

ТАТКО

Скопје
2018

1.

Дојдов до прозорецот. Во стаклото како во огледало, си го видов ликот. Длабоката брчка на челото за која имав обичај да речам дека ми е од размислување и мудрост, како да ми беше уште подлабока. И лицето не ми беше исто. Веќе беше ја изгубило ведрината која некогаш беше толку видлива.

Сепак, бев задоволен од она што го видов, но мојата надворешност не се совпаѓаше со мојата општа здравствена состојба, а уште помалку со она што го носев во душата...

Убавиот сончев пролетен ден, малку ми го поправи расположението. Облечен во омилениот сив со зелени риги џемпер и во моите најудобни темно сиви влечки, отидов на терасата. Седнав во фотелјата која како да ме чекаше да се сместам во неа. Околу мене весници и полн пепелник со недопушени и испушени цигари. Секогаш, кога ќе го погледнев така полн, си давав ветување на самиот себе дека

ќе ги оставам цигарите, но наредниот ден си продолжував како ништо да не сум си ветил.

Седев на топлото сонце и го читав весникот од претходниот ден. По десетина минути го оставив на масичката за да го допијам кафето што си го бев сварил. Кафе без цигара не оди! Посегнав по кутијата со цигари и си земав една. Размислував неколку моменти и ја запалив. Па тоа е едно од малкуте задоволства што ми остана, се разбира додека да дојде Јана. Потоа сè ќе биде поинаку.

Гледав како гори цигарата во мојата рака која изгледаше некако бледа и просирна, испарана со сини вени. Старечка рака, си реков и се насмевнав. Си потпивнував од кафето, кое веќе беше студено. Сакав да пијам кафе, но во исто време и мразев. Ми будеше спомени кои понекогаш ми го разубавуваа денот, а понекогаш ме растажуваа... Да го пијам утринското кафе со оној кој ми е најдраг беше мојата најголема желба и мој сон.

Го допив кафето и го оставив филцанот на масичката, а тој се подлизна, падна и се искрши на парчиња на мермерните плочки на подот. Гледав во парчињата порцелан и во црното размачкано кафе. Мала насмевка ми го осветли лицето. И самотијата има предност. Никој не ти вика, никој не ти префрла зошто си го сторил ова или она, или зошто не си го направил...

А и животот на крајот е како скршен филцан. Уживаш во него, ти носи задоволство и еден ден се претвора во парампарче. Ги затворив очите, а под клепките почнаа да ми се редат слики и филмови... Минатото во црно бели слики, но имаше и обоени со радост и убавина. Задремав. Ми беше пријатно така седнат во мојата омилена фотелја, меѓу цвеќињата, книгите и весниците, гален од попладневното сонце...

Кога ги отворив очите сончевите зраци беа се искосиле и беа подизгубиле од својата светлина. Сенките на дрвјата, издолжени паѓаа на асфалтот од улицата која како сиво платно се протегаше под мојата тераса. На небото се губеше синилото преоѓајќи во магливо сивило... И денот си заминува како и сè во животот, си реков, и станав.

Со бавни чекори влегов во дневната соба, во која беше сосема очигледно дека во неа живее сам маж. Ми се виде голема, празна... Жмиркав со очите поубаво да ги видам предметите во собата чии форми се губеа заради мракот кој незапирливо ја исполнуваше собата, а кому сојузник му беше и мојот малку ослабен вид. Ја вклучив столната ламба на масичето, која Јана ми ја беше подарила за осумнаесетиот роденден, а која љубоморно ја чував. Ы менував абажур, кабелче за напојување, прекинувач за вклучување. Долги години беше кај мајка ми, пред да ја земам. Некогаш ќе ми предло-

жеше да ја фрли, но јас не се сложував. Ја чував, а и самиот не бев свесен зошто, а можеби желбата да ја сочувам беше потсвесна...

Кога ја вклучив, светлина ја исполни собата. Од темнината испловија од сидовите: светци од иконите, пејсажи, портрети, графики... Меѓу нив графика од родната кука која тежеше од спомени од детството. Нешто подолу под фотографијата на Злата, голем број мали грижливо одбрани фигурчиња, кои таа ги носеше кога се враќаше од некое патување или од купување... Многу сакаше да патува, многу сакаше и да оди да купува, затоа и ги имаше толку многу! Беа мали, фини, одбрани со вкус и љубов.

Погледот ми запре на нејзината фотографија закачена на сидот. Ми се насмевнуваше, а спомените навреа во мојата глава како рој пеперутки кои штотуку излегле од кожурките во кои спиеле затворени. Ја гледав неколку минути. Некакво чудно чувство на вина почувствував во градите. Потоа се свртев и тргнав кон кујната.

Го отворив фрижидерот, а студениот воздух што излезе од него како да ми ја разбистри главата. Немаше којзнае каков избор и бидејќи не одлучив што ќе јадам, го затворив фрижидерот и се вратив на терасата. Повторно запалив цигара. По улицата врвеа момче и

девојка на околу пет-шеснаесет години, прегрнати, нешто тивко си шепотеа или можеби не можев да им ги слушнам зборовите. И слухот ми беше подослабнат. Амортизација си помислив, враќајќи се во мислите пред многу години кога јас имав толку колку нив...

Нагрнаа врз мене спомените како силен дожд. Дожд кој се обидува сè да потопа... Како ноќен пролетен дожд кој врне и прес-танува. Дожд чии капки ги слушаш како удираат на ламарината и тој нивен звук ти е и пријатен, и здодевен и те нервира. Зависи од тоа како си расположен и со кој си... А кога го снемува дождот, светнува по некоја светулка залутана во ноќта...

2.

Тогаш Скопје многу се разликуваше од денешново. И според бројот на жители и по архитектурата и по начинот на живот. Но, беше убаво. Дури многу поубаво од денес затоа што тогаш многу нешта изгледаа убави иако од денешна дистанца и не е така, барем што се однесува до архитектурата. Тоа најдобро го забележуваше моето искусно архитектонско око. Семејните куќи, тесните улички покриени со калдрма, и маалските дружења, исчезнаа како ветерот да ги одвеал...

Почеток на новата школска година.

Бев израснал висок, многу повисок од моите врсници. Облечен во најубата кошула што ја имав, во фармерки „Левис“ кои ми ги беше пратил вујко ми од Канада и бели платнени патики, како и секогаш на излегување од дома, се погледнав во огледалото во ходникот: бев задоволен од својот изглед.

-Убав сум, си реков, а и другите така мислат за мене. Насмевка ми заигра на лицето, иако тоа многу ретко ми се случуваше бидејќи може да се рече, бев вистински намкорко, како мајка ми.

Костенливата кадрава коса и невообичаено костенливите очи со златни точки ме правеа интересно симпатично момче, барем такви беа коментарите што ги шепотеа девојчињата кога ќе поминев крај нив. Од време навреме ќе ги уловев нивните погледи и ќе се запрашав зошто ме гледаат така: дали дека им се допаѓам или затоа што бев израснал толку висок. Како и да е, заради нивните погледи се чувствував пријатно. Само неколку мозолчиња ми го расипуваа расположението. Беа видливи иако ги мачкав со најлутата ракија која ја имавме дома. Во тоа време ракијата беше и лек и лосион: сè. Се сепнав: можеби мирисам на ракија, а одам во школо. На вратата од кујната се појави мајка ми за да ме испрати и да ми посака среќа во првиот школски ден, мене, на својот најстар син, средношколец.

Мајка ми Нада, беше крупна, црномуреста молчалива жена која ретко се смееше. Со нешто повеќе килограми отколку што треба, се движеше бавно, некако без волја и радост. Имаше исти очи како моите и само во тоа и во намкорлакот личев на неа. Постојано беше облечена во светли фустани со големи цветови што ја правеше уште поедра. Не ми се допаѓа-

ше како се облекува, но тоа го препишував на тоа што имаше скромно образование и потекнуваше од селско сиромашно семејство, а не дека нема вкус.

-Многу си убав, - ми рече и ме погали по косата. Ја гушнав силно. Таа сеуште ми беше најдрагото суштество, најдобриот пријател, мојот единствен советник за сè, иако многу години подоцна сфатив дека таа не е баш онаква каква мислев дека е. Многу години подоцна сфатив дека не само што не можев да се гордеам со нејзината интелигенција, образованост и мудрост, туку дека животот оставил некакви траги во нејзиното однесување што не ми се допаѓаа. И покрај сè, нејзиното влијание и нејзините зборови на некој начин ми го одредија животниот пат и сè што ми се случуваше низ годините кои дојдоа потоа...

Мајка ми беше строга кон сите нас тројцата синови, родени еден по друг во период од четири години, но најблиска беше со мене. Можеби затоа што јас бев најстар, нејзината прва радост.

Излетав од нејзината преградка исполнет со некое чудно чувство на гордост што сум сакан иако веќе бев пораснат, и се упатив кон гимназијата, моето ново школо во кое ќе ги поминам наредните четири години. Со трчање го поминав растојанието од дома до белата

зграда во која беше сместено училиштето. Влегов во училницата на чија врата пишуваше „Прво А“. Беше полна со новопечени средношколци. На прв поглед не препознав ниту едно лице. Како ќе учам во клас во кој никого не познавам?! Да не згрешив? Можеби беше по добро да се запишев во средното техничко училиште наместо во гимназија? Таму се запишаа некои мои другари од осмо одделение. Во тој момент ја забележав Светлана и нејзините крупни светли зелени очи, бел тен и нозе од кои мислев дека не постојат подолги. Нејзините очи ме потсетија на девојчето кое многу ми беше мило, мојата симпатија, Гордана. Кога помислив на неа, во себе ја почувствував познатата празнина во стомакот, измешана со тага од сознанието дека Гордана, не ќе може повеќе секоја вечер да ја гледам на вечерното корзо, чувството што упорно се обидував да го потиснам откако разбрав за веста дека се запишала во Загреб, на средно дизајнерско училиште. Постојано си велев дека нема да тагувам по неа, дека ќе си најдам нова симпатија, а еве пак ја почувствував таа непријатност во стомакот, таа непополнета празнина...

Зеленооката Светлана седеше на симсот од прозорецот со поглед со кој како да ги потценуваше овие расприкажани момчиња и девојчиња кои за разлика од неа, сеуште беа на средина од пубертетот. Свесна за својата убавина, беше го поткренала едниот крај од нејзи-

ното сино тексас здолниште заради што ѝ се гледаше коленото и добар дел од ногата со која бела како млеко... Кадриците со боја на костен немарно ѝ го опкружуваа лицето. Устата и беше подотворена како да сака нешто да каже, но се премислува дали да го стори тоа...

Светлана ја знаев од порано. И таа ми се допаѓаше, но не како Гордана. Си викавме „здрaво“, но тоа беше сè бидејќи знаев дека таа ги претпочита постарите момчиња. Ѓ се доближив сиот среќен што ќе учам во ист клас барем со неа. Кога ме виде, ми се насмевна. Но дали насмевката ми беше упатена мене не бев баш сигурен. Сепак се почувствував некако важен и горд. Светлана сеуште седеше на симсот и се смешкаше. Маѓепсан од нејзината насмевка, тргнав кон прозорецот, а рацете ги подадов кон неа со огромна желба да ѝ го допрам коленото. Таа пак мислеејќи дека ги подавам рацете за да ѝ помогнам за да се симне од прозорецот, ми скокна право во прегратка. Се стаписав. Се вкочанив. Ми се сврте во главата. До себе, во себе, ја почувствува нејзината близина, нејзиното тело до моето,... Срцето силно ми чукаше, во стомакот сè ми се превртуваше, ми летаа пеперутки, а во главата мислите ми играа брканица, но коленото не успеав да ѝ го погалам бидејќи во училницата влезе професорот и часот почна!

Професорот, класниот раководител, беше возрасен човек на околу педесетина години, со сериозен намуртен поглед под густите веѓи. Не ми се допадна, но...

Професорот почна да ги чита имиња со длабок глас и при тоа кажуваше кој со кого ќе седи во клупа. Слушајќи го, потајно се надевав дека моето и името на Светлана ќе ги прочита заедно. Многу сакав да седам во иста клупа со неа, за да можам да ѝ се восхитувам одблизу, но класниот раководител не мислеше така, а и од каде да знае за моите скриени желби. Ми одреди да седам зад две намкорести тивки девојчиња кои повеќе личеа на момчиња, и кои подоцна се воспостави дека ништо друго не ги интересира освен книгите и учењето. Да седам во клупа со машко, го доживеав како уште едно разочарување, како уште еден удир на судбината... Момчето кое седна во клупата со мене се викаше Иван и веднаш се спријателивме. Иван беше убаво момче. Ми се виде дека дури е поубав и позгоден од мене, што по малку и ми пречеше. Сакав јас да сум најубав!

Професорот нешто зборуваше, но јас ништо не разбрав. Со мислите не бев на часот. Сеуште мислев на млечно белото колено на Светлана и на допирот на нејзините гради.

По завршување на часовите таа ми пријде, и ми рече:

- Се радувам што ќе учиме во ист клас. А ти? - не успеав да ѝ одговорам, нешто ми застана во грлото и почувствував дека црвенеам.

- Аман бе, што ти е?! Зошто црвенееш? - ме праша Светлана со глас во кој се препознаваше умилкување.

- Ме боли главата. - само тоа можев да измислам на брзина во моментот.

Таа ми се доближи и нежно ме бакна во челото кревајќи се на прсти.

- Многу си пораснал! Ова мислам дека ќе ти помине.

Со Светлана се гледавме секој ден и во школо и после часовите. Се дружевме, понекогаш се гушкавме и се држевме за рака и речиси бев потполно задоволен од текот на работите, барем така се чувствував. Најчесто нашите состаноци беа во задниот двор од гимназијата. Таму и се бакнувавме, а по некогаш ми доволуваше да ѝ ги допрам градите, ама само преку блузата! Тоа беа првите гради на девојче што ги допрев и бев многу горд заради тоа. Тој факт го чувствував како доказ дека веќе не сум дете, дека сум пораснал.

Деновите минуваа. Гордана речиси сосема ја заборавив. За своите доживувања со Светлана му раскажував на Иван во детали. По малку и додавав за да биде поинтерсно. Иван молчеше, ме слушаше, а еден ден ми рече дека

воопшто не ми верува дека е така, и дека сум
обичен фалбација, дека сето тоа го измис-
лувам...

3.

Уште при запишувањето во гимназија решив да бидам сериозен и да му се посветам на учењето. Сакав, не дека не сакав, но многу повеќе ме интересираше сè друго, а не учењето. На часовите бев само физички присутен, а гласот на професорот го слушав како да доаѓаше од вселената, бидејќи со мислите бев далеку. Не бев во училницата. Бев во своите сонништа. Сонував буден за многу нешта во кои го немаше она што го зборуваа професорите. Во нив не беше ниту школото, го немаше дури ни родниот град... Границите на моите сонништа беа многу подалеку...

- Повтори го, Бојан, она што досега го предавав, - го слушнав гласот на професорот по историја и скокнав како попарен. Професорот беше крупен дебел човек кој беше доста зборлест. Исплашен, ми се стори уште поголем.

- Јас, професоре не се чувствувам добро. Дали можам да излезам надвор?

- Излези, но врати се бргу. - Одејќи кон вратата се сретнав со погледите на двете со- класнички кои седеа пред мене. Во нивните очи видов чудење, но и сочувство. Се засра- мив, при тоа ветувајќи себеси дека ова нема повеќе да ми се случи.

На големиот одмор, речиси секогаш, ку- пувавме кифли и лакомо ги јадевме со Иван. Тој ден, додека ја јадев кифлата, се сретнав со погледите на двете намјорки кои седеа пред мене. Едната поситната, два три пати ме по- гледна. Ми се стори дека не гледа во мене ту- ку во кифлата која стануваше сè помала. Ми светна во главата: можеби е гладна.

- Земи ако сакаш и така не ми се јаде, - ѝ ја подадов кифлата убеден дека нема да ја земе. Ми се стори дека се премислува, но не ја зема. Набргу се слушна свончето и часот почна...

Честопати ги анализирав пред себе двете молчаливи девојчиња. Едната беше повисока со згодно тело и права како испеглана црна коса. Секогаш беше намуртена и речиси со ни- кого не зборуваше. Се викаше Лена. Беше многу позгодна и подотерана од другата. По- текнуваше од ситуирано семејство. Другата, Јана, пак, беше поситна, и не беше посебно убава, но не беше ни грда. Беше симпатична на некој посебен начин. Секогаш беше облече- на во алишта кои ѝ беа преголеми. Како да не

беа нејзини. Ја правеа безлична. Од нејзините маслинести очи како да извираше тага и некаков страв. Кога ќе ја погледнев, ми личеше на исплашена срничка.

Од Иван дознав дека Јана многу мала останала без мајка. Живеше со татко ѝ и неговата втора жена, која не се однесувала лошо кон Јана и сетра ѝ, но, сепак правела разлика меѓу нив двете и синчето што го родила во бракот со татко им. Татко им бил свесен за тоа и се трудел колку што може да им ја надомести таа разлика. Сите заедно живееле многу скромно, но такви беа времињата тогаш. Татко им иако образован човек работел во една продавница за стари работи: слики, часовници, делови од стара покуќнина, инструменти, сè она што во тоа време луѓето го продаваа кога им беа потребни пари, а не можеа да ги обезбедат на друг начин. Иако можел да добие и подобро работно место, велел дека работата му се допаѓа и дека го исполнува. Не бил многу платен, но не барал подобра работа. Спаѓал во тип на луѓе кои не се буткаат напред, не бил подлизурко, имал достоинство. Потекнувал од градско трговско семејство. Некогаш неговото семејство било добро ситуирано, но по Втората светска војна многу нешта се смениле кај сите, па и во неговото семејство...

И Лена и Јана беа недружељубиви. Речиси со никого не другаруваа. Си го гледаа само

учењето. Еден ден кога излегувавме од училищата по завршување на часовите, Јана се сврте кон мене и ми се насмевна. Не ми се веруваше. Од насмевката лицето како да ѝ беше трансформирано. Ї беше многу помило и понежно, некако разубавено, просветлено...

- Што си зјапнал во неа? Зарем не гледаш дека не вреди, дека е заникаде? Косата ѝ е лошо потстрижена, фустанот ѝ е преширок. Алиштата ѝ се сигурно од сестра ѝ, а и нема гради. Како машко е! – ми допреа до ушите зборовите на Иван кој чекореше крај мене.

Да, сè беше точно, освен едно нешто кое во тоа време не го забележував, а го дознав многу години подоцна, дека Јана е добар другар и дека има големо и добро срце. Интересно, беше што Иван кога и да погледнев во Јана, имаше нешто лошо да ми каже. Како да се трудеше да ѝ ги најде сите мани и истите со задоволство да ми ги соопшти. Некогаш тоа ми беше чудно, а некогаш дури и не обрнував внимание на неговите „соопштенија“, бидејќи Јана не ме интересираше како девојче. Јас си бев во врска со Светлана.

Понекогаш, кога на големиот одмор погледот ќе ми се сретнеше со погледот на Јана, се обидував да откријам нешто добро за неа и во неа, бидејќи не знаев зошто, ама почнаа да ме лутат озборувањата и нападите врз неа од страна на Иван. Во ретките контакти со неа, понекогаш наоѓав убави и интересни работи

кои таа ги поседуваше. Честопати сакав тоа да му го кажам на Иван, но секогаш ќе се случеше нешто кое ќе го свртеше муабетот во друга насока. И без да сакам или да се трудам посебно, открив дека Јана пишува најубави состави по македонски јазик и одлично знае математика. А, знаеше и да чува тајна. Знаеше дека пушам, но никому не му кажуваше. Честопати и ми шепнуваше нешто кога одговарав, а не знаев. Беше подготвена и да ми ја напише домашната или да ми фрли ливче со решена задача на писмена, иако тоа никогаш не го барав од неа. Еднаш на физичко игравме оро. Се случи Јана да игра до мене. Бевме фатени за рака, но таа ниту еднаш не ме погледна, што ми беше малку чудно. Наредните часови, тој ден, Јана ја држеше раката врз носот и устата, како да ја боли заб.

- Што ти е, да не те боли заб? - ја прашав со загрижен глас.

- Не, не ми е ништо, добро сум, - ми одговори насмевнувајќи се срамежливо. Многу години подоцна дознав зошто ја држела така раката. Иако причината беше наивна и смешна, кога ми ја откри тајната многу ме израдува и ме направи среќен, иако беа поминале доста години!

4.

Летото брзо помина. Со Светлана излегувавме речиси секоја вечер. Одевме на играчка, на журки, во кино...Тогаш игранките беа во фискултурната сала на нашата гимназија од 5 до 8 часот попладне. Понекогаш таму ги гледав и Лена и Јана. Не играа. Стоеја на страна и набљудуваа што се случува. Беа како милицајки. Жив видео надзор!

Дојде есента и почетокот на новата школска година. Светлана ја немаше во класот затоа што го повторуваше класот. Тоа значеше уште една разделба за мене. Бевме втора година. Не бевме најмлади во школото. Дојдоа, нови, помлади.

Светлана ретко ја гледав. Годиinata заврши вообичаено. Дојди – појди, на училиште, дома на тренинг... Дојде летотото. Ја снема ѝ од корзото. Да бидам искрен ми недостасуваше. Ја барав по уличките на градот. Навечер ги скратував круговите на корзото со надеж дека

ќе се појави. Ноќе, ја сонував како лежи до мене, а чудна светлина зрачеше од нејзината бела кожа и нејзините зелени очи за кои никогаш не бев сигурен во што гледаат: во мене, во далечината или... Кога ќе се разбудев ми беше криво бидејќи сакав сонот да трае што е можно подолго. Што е можно подолго да бидеме заедно, да ја гледам и да ѝ се восхитувам...

Еден ден ја сретнав. Некаде брзаше. Ѓ раскажав дека ја барам, дека ја сонувам.

- И јас често сонувам, - ми рече замислено.

Многу подоцна сфатив дека и таа како и јас, имала свои младешки соништа. Дека и таа како и јас, била сонувач. Но, соништата ни се разликувале...

При една случајна средба, во разговор со нејзината најдобра другарка, разбрав дека се запишала да оди на работна акција, на изградба на автопат во Црна Гора. Веднаш се запишав и јас. Со нетрпение го чекав денот на поаѓање. Дојде и тој ден. Се построивме на железничката станица и го чекавме да пристигне возот што ќе не однесе на делот од трасата кадешто ќе работиме. Со погледот ја барав во толпата Светлана. Кога ја видов се израдував, но...

- Здраво. Што зарем и ти ќе одиш на работна акција?! Да те запознаам со моето момче.

- Момче!? – ја гледав многу повеќе зачуден и изненаден отколку разочаран.

- Да, јас и Светлана сме заедно, со видлива гордост во гласот ги изговори овие зборови момчето кое стоеше до неа и ја фати за рака, како да сакаше да ја потврди нивната блискост.

- Ние официјално не се запознавме. Јас сум Владо, - рече момчето на Светлана. Беше постар од неа околу десетина години и не го познавав. Не ми се допадна. Лицето му имаше темен тен, а во очите нешто ѓаволесто, лукаво. Имаше права, нешто подолга коса. Едно перче му паѓаше на челото. А можеби и не беше толку лош. Можеби само така ми се чинеше бидејќи имав чувство дека ми зел нешто мое!

- Со Бојан учевме во ист клас и сме добри другари, - му објаснуваше на своето момче Светлана и при тоа се смешкаше. За момент ми се стори дека во нејзините очи видов некакво извинување, но исто така видов дека и не се така убави иако се зелени... Ја гледав и не ми се веруваше: значи затоа ја немаше. Таа во исто време се гледала со двајцата. Се чувствував изигран, празен, издишан како гумена топка. Набргу дојде возот...

Нашата бригада беше сместена во бригадирска населба во близина на градот Мојковац. Во населбата стигнавме в зори. Пејсажот беше прекрасен. Околу високи планини, а во зелената долина голем број шатори, ја сочинуваа бригадирската населба.

Во еден шатор бевме сместени по 20 бригадири на железни кревети на два ката. Не беше лошо, дури беше весело и интересно. Откако се сместивме, свирна трубата и сите се упативме кон јарболот на кој беше закачено знамето. Многу се изненадив кога построени во бригадата ги видов двете намќорки од класот. Што бараат и тие тука? Јана ли ќе работи?! Ќе ја дувне ветер... Ги видов им се насмевнав и во истиот момент заборава на нив. Барав некое интересно девојче кое ќе го „фатам“ во инат на Светлана за да ѝ покажам дека нема потреба да ме жали и дека веќе сум нашол утеха. Инаку таа година на работна акција имаше најмногу девојчиња од нашиот град. И не само што ги имаше 18, туку сите беа одлични ученички и младински активистки. Најдобрите во сè.

Работата на трасата не беше лесна. Мораше рано да се стане и мораше да се работи, но другарството и попладневните активности беа убава замена и сатисфакција и за уморот и за работата. Се пееше и со гордост секое утро се креваше знамето, а навечер се спушташе. Најубави беа вечерните игранки.

Светлана ретко ја гледав бидејќи нејзиниот беше во штабот и таа таму нешто работеше, па не доаѓаше на трасата со обичните бригадири. Постојано бев во друштво со другарите од мојата бригада, а од девојчињата најмногу

се дружев со Бранка, која облечена во куси пантолончиња со санитарската торбичка се шеташе меѓу бригадирите. Беше убаво девојче со кадрава куса црна коса и весели очиња.

Еднаш кога отидов да се измијам и да се напијам вода од бистрото изворче кое се наоѓаше во близина на трасата меѓу убавите цвеќиња кои се нишаа како сини, бели и розови свончиња на планинското ветре, под едно големо дрво, кај изворчето од кое бликаше студена вода, ја видов Јана. Наведната над изворчето, со мака се обидуваше да ја крене полната канта со вода која требаше да им ја однесе на бригадирите по тесната козја патека до трасата.

- Ти вода ли носиш? – ја прашав зачуден.

- Да, Мора нешто да работам, инаку ќе ме вртеа дома. Ми дозволија да останам под услов да не работам на трасата. Ама ете и ова не можам да го правам. – ме гледаше со солзи во очите. Малку фалеше вистински да заплаче. Ѓ ја земав кантата и тргнавме заедно кон трасата. По пат не зборувавме бидејќи не знаев што да кажам. Го гледав под око тоа слабичко девојче со еден вид сожалување измешано со симпатија. На трасата, бригадирите испотени и жедни со нетрпение чекаа да дојде водата. Ја оставив Јана со кантата и тргнав кон својата чета дури и не дочекувајќи да го слушнам нејзиното тивко благодарам. Тогаш ни на

крај памет не ми паѓаше дека ова девојче ќе биде дел од мојот живот.

По неколку дена следеше второ изненадување. Во 17 часот имаше предавање на тема „Однесувањето на половите во младинската организација“. Ова беше напишано на таблата покрај шаторот во кој беше сместен штабот. Времето минуваше, а речиси никој не доаѓаше. Пред шаторот стоеше Јана и плачеше. Потоа тргна од шатор до шатор со плачење да ги буди уморните заспани бригадири. А тие за нејзин атер, и за да не плаче, стануваа и се упатуваа кон шаторот-предавална. Предавањето почна. Предавач беше некој си Мики од Ниш, кој многу поубаво свиреше на гитара и пееше, отколку што држеше предавање. Тој зборува и објаснува, а половината слушатели спијат! По 40 минути предавањето заврши и сонливите слушатели мрзливо го напуштаа шаторот.

На излегување ја прашувам Јана:

- Што си запнала за овие предавања?!
Што ти е грижа кој ќе дојде и дали ќе дојде?

- Јас сум одговорна за информативно-политичкото образование на бригадирите.

Ми беше смешно и чудно зошто баш таа, ама ништо не реков. Упорната Јана со плачење ги организираше сите наредни предавања и доби дури и ударничка значка! Нејзиниот случај ме потсети на приказната што му ја раскажуваше татко ми на еден наш сосед, како некој

си Боро успеал да стане директор, приказната за орелот и полжавот: „Лета орелот над врвот на една висока топола и на врвот од тополата гледа едно полжавче. Го прашува орелот полжавчето, како успеало да дојде до врвот на тополата, толку високо, а тоа со гордост одговорило: лигавејќи се!“ Иако ми се допаѓаше приказната не ѝ ја кажав од страв да не почне да плаче. Заради тоа што постојано плачеше за сè и сешто, Јана доби прекар „Јана плачката“.

Смената беше при крај. Светлана ја сретнав два-три пати, исто толку пати разменивме неколку зборови со Јана и Лена, намќорките. Се приготвувавме за заминување дома. Јас бев прогласен за ударник. Тоа особено го израдува татко ми, кога му ја покажав значката, која и денес ја чувам!

По враќањето дома, во деновите кои следеа, не ја гледав Светлана бидејќи нејзините се отселија од градот. Како желбата по неа да ја одсонував. Заврши како и да не почнало. Неколку години подоцна разбрав дека се омажила за многу постар од неа маж, со кој заминала во Америка...

Во новата школска година, со Јана се дружевме од време на време, како вистински школски другари. Често пати ми ја пишувавше домашната или пак препишував лектира од

неа бидејќи таа ги читаше лектирите, а јас „немав“ време. Ми покажуваше и математика, а јас ѝ ги цртав цртежите и задачите по нацртна геометрија. Понекогаш со неа ја делев ужинката што ќе ја купев на големиот одмор... Може да се рече, какошто минуваа деновите, станавме вистински добри пријатели. Тоа не ѝ се допаѓаше на Лена, а не му се допаѓаше и на Иван. Зошто, не ми беше јасно, а и не ми беше ни грижа.

Како минуваше времето, дружењето меѓу мене и Јана ми стана нормална работа.

5.

Таа далечна 1961 година само што си беа заминале жешките августовски денови. Есента со својата раскошна убавина чекореше незапирливо. Сè што ќе допреше позлатуваше. Несекаде жолто лисје шушкаше под нозете. Птиците си заминуваа, заедно со убавите сончеви денови. Ветерот сè почесто дуваше, дождот сè почесто ги миеше улиците на градот. Заедно со облаците како да се спушти некоја тага во мојата тинејџерска душа без некоја посебна причина. Беше сè постудено, а деновите сè потмурни и покуси.

Во нашето соседство се досели една девојка која беше нешто постара од мене. Се викаше Дафина и секогаш кога ќе ја сретнев некако чудно ме гледаше. Беше крупна, со ситни пеги на лицето и облак црвена кадрава коса на главата. Се прашував дали ја бојосува или ѝ е тоа природна боја. Нејзините погледи не ми пречеа. Ми беше дури интересно и се пра-

шував зошто ме гледа. Една вечер кога се враќав од школо се сретнавме.

- Здраво комшија. Како си?

- Добро сум, - ѝ одговорив и бидејќи бевме соседи продолживме во иста насока, по улицата кон дома. Зборувавме по пат за обични работи. Ми кажа дека е од село и дека се надева оти нема никогаш да се врати да живее таму. Од разговорот открив дека не е ниту многу умна, ниту многу образована, но открив и дека има големи гради кои весело и подрипнуваа под блузата и како магнет го привлекуваа моето внимание. Беше многу студено. Почна да врне леден дожд. Крупните ледени капки ми удираа по лицето, а мене ми беше жешко кога ќе погледне во нејзините гради. Стигнавме пред куќата во која живееше. Дафина.

- Сакаш ли да дојдеш кај мене? Правам многу убаво кафе!

- Кафе ли? Па јас не пијам кафе, - пропелтечив збунето.

- Добро де, ќе пиеме какао.

Гледајќи во нејзините гради си реков: зошто да не. Нема ништо да ми се случи. Па веќе не сум дете. Пораснав!

Влеговме внатре. Собата беше скромно наместена: два кауча излитени од употреба, масичка покриена со шарен чаршаф на која имаше мала чинија со неколку јаболки, шпорет на дрва на кој стоеше едно исчукано тенцере и фрижидер излепен со многу сликички и маг-

нетчиња. На подот стар излитен тепих, како и сè што беше во собата. Прозорците беа без завеси. Дафина се упати кон шпоретот и стави вода во едно цезве без рачка. Направи какао го стави во два филцани и тргна кон мене. Во собата не беше топло, а јас чувствував дека ми горат образите и ме облева некоја чудна топлина. Во главата чувствував силен притисок. Во ушите ми чукаа тапани. Испарувањето од какаото во филцаните се мешашаше со здивот, толку беше ладно во собата. Почна да ми се магли пред очите кога Дафина седна до мене... Се сврте кон мене и гледајќи ме право очи, ми рече:

- Знаеш ли, Бојан дека си многу убав. Веднаш ми се допадна кога те видов прв пат. Постојано си мислев кога ќе ми се даде прилика да зборувам со тебе. И ете гледаш се случи.

Кога виде дека ништо не коментирам, туку само зјапам во неа, ми ја зеде раката и ја стави под нејзината жолта волнена блуза, плетена на рака. Под студената дланка ги почувствував нејзините голи гради: мазни, јадри и топли. Трпки ми поминаа низ целото тело. Срцето силно ми биеше.

- Господи, па ти си се смрзнал! Дојди да те згреам. Ме повлече уште поблиску кон себе и ме прегрна...

- На прозорецот нема завеси, може некој да не види, - реков колку нешто да кажам и се изгубив во еден за мене дотогаш непознат свет во кој разумот е исклучен...

...Можеби поминаа два часа, а можеби повеќе, кога во собата влезе нејзината цимерка:

- Браво си успеала да го уловиш. - Се смееше и нè гледаше љубопитно како да сакаше да дознае до каде сме стасале. Нејзините зборови ме отрезнија. Станав си ја земав винд-јакната и излегов надвор. Се чувствував како пијан. Студениот ветер ми го избистри умот. Сеуште се чувствував замелушен, но и некако исплашен. Мракот како густа течност ја исполнуваше улицата. Светилките се палеа... Кога се доближив до нашата порта се слушна веселото лаење на нашето куче. Значи не можам да влезам незабележан, како што си мислев. Кога влегов дома, остроото око на мајка ми забележа дека нешто се случило.

- Што ти е? Кај си бил? Да не доби единица? - се обидуваше да дознае за што станува збор.

- Ништо не се случило, само уморен сум. Ќе си легнам.

Отидов во бањата со желба да се истуширам. Како да сакав да го измијам сето она што се случи. Потоа отидов во мојата соба си легнав и долго го анализирав мојот „престој“ кај Дафина. На крајот заклучив дека сè на Дафина и со Дафина беше пријатно, иако беше ново искуство за мене, но решив дека нема повеќе да одам кај неа. И заспав.

Наредните денови минуваа вообичаено.
Во школо, дома, на кошарка, во кино....

По извесно време пак ја сретна Дафина.

- Зошто ме одбегнуваш. Многу си ми драг. Вљубена сум во тебе. Секој ден барам можност како да те сретнам, а ти така. Што не ти се бендисува кај мене? Мислам дека не те разочарав и дека ќе ти остане во убаво сеќавање сето она што се случи таа вечер. — Зборуваваше, зборуваваше, зборуваваше... Ми се стори како да ѝ беше некако плачлив гласот.

- Не знам зошто таков впечаток имаш?
Не те одбегнувам, само зафатен сум со учењето. Немам време.

- Не лажи. Не е тоа во прашање. Можеби сакаш некое друго девојче. Мене тоа не ми пречи. Може да бидеме заедно и покрај тоа. Верувај, ќе сторам сè за да ни биде убаво. Ако ти пречи што не сум учена ќе се запишам во вечерно школо...

Редеше сè и сешто. Ја слушав и ми се виде дека сепак Дафина не е баш толку глупава како што мислев, само е необразована и доаѓа од средина во која владеат други правила и закони. Работеше во кујна во еден ресторан како помошничка. Се чудев што да ѝ кажам, а да не ја повредам. Таа и не беше виновна што се родила таму. Затоа ѝ реков:

- Во право си, заљубен сум во едно девојче, кое го сретнав одамна пред тебе.

- Како се вика? Опиши ми ја како изгледа. – Упорно навалуваше, не давајќи ми време да мислам и да најдам одговор. Со својата упорност, Дафина победи. Иако се за реков, дека со неа нема да се гледам, сепак од време навреме одев кај неа и уживав во сето она што ми го даваше таа и нејзиното податливо тело... Дафина беше првата жена што ја видов гола!

Еден ден кога дојдов дома од кај Дафина, ме пречека мајка ми уште на вратата. Заедно влеговме во дневната соба.

- Седни и слушај ме. Немој да се врзуваш за неа. Дојдена е в град да се омажи и да се спаси од животот на село. Заборави ја. Колку побргу, толку подобро. Гледај си го школото. - Во рацете туткаше шамивче. Ми се виде нервозна и помалку исплашена.

- Не е така како што мислиш. Прво Дафина ништо не ми значи, второ таа не е таква како што велиш. А од каде па ти мајко знаеш и каква е и зошто дошла в град?

- Знам. Го поминав и јас тој пат од село во град. Ме омажија на 19 години за човек кој не го познавав воопшто, но за кој мајка ми ми кажа дека добро изгледа, а татко ми дека ќе ми обезбеди господски градски живот. Ни едното ни другото не беше баш така. Татко ти не беше ни тогаш убав. Беше дебел, нешто понизок од мене, со масна коса и секогаш влажни

дланки. Немаше во него ни милост, ни нежност. Најмногу од сè го интересираше што ќе јаде и што ќе пие. Повеќе беше надвор, отколку што беше дома. Ако тоа беше господски живот, не мй се допаѓаше. Откако се омажив, наредните пет години постојано бев бремена и раѓав. Ве родив вас моите три деца, вас, моите три сина. Измачена од сето тоа, лута, разочарана и многу несреќна, еден ден си реков: доста е. Си ги зедев јорганот и перницата и се преселив во гостинската соба. Целокупното внимание ви го посветив вам. Татко ви го перев, го пеглав, му готвев и толку. Ги стискав ушите кога тропаше ноќе на мојата врата и го молев Господ да не ве разбуди. Како минуваа годините и тоа престана. Слушав разни муабети каде оди со кого оди, но ништо не ме допираше. Ништо не ми беше важно освен вие, моите деца.

Се омажив за да не се вратам на село, ама кога сфатив дека реалноста се разликува од моите соништа поврзани со мажачката и градот, веќе беше доцна. Можеби ќе бев посреќна да се вратев таму! - рече и излезе од собата затворајќи ја со тресок вратата.

Бев зачуден, но и како да ми се потврди нешто што одамна го знаев, го чувствував и претпоставував. Пред очите ми излезе ликот на татко ми. Татко ми беше доста постар од мајка ми. Секогаш беше коректен кон неа, но никогаш не бев забележал нешто за кое мис-

лев дека се вика нежност, љубов, страст или посакување. Нивниот брак ми личеше на мирна вода по која пловеа три кајчиња, нивните три сина. И толку! Јас и тогаш бев неправлив сонувач, сонував за нешто поинакво, за нешто поинтересно, подлабоко...Сонував за поубав и повозбудлив живот.

Зимата сеуште беше тука. Градот беше бел и убав. Често пати после часовите сите заедно шетаваме низ градот и се восхитувавме на танцот на снегулките пред нашите очи. Се мававме со топки, и им стававме снег на девојчињата во вратот. Бевме млади и весели.

Една вечер се собравме поголема група од класот. Тргнавме кон плоштадот да уживаме во убавините на зимските игри. Чудно, таа вечер со нас дојдоа и Лена и Јана. Веќе не ги викав намјорки затоа што веќе не ми изгледаа такви. Ги запознав подобро...

Во мешаницата видов како еден од нашиот клас ја турна Јана во снегот, кој веќе беше доста длабок. Таа се обидуваше да стане, но не ѝ успеваше. Дојдов до неа, ги подадов рацете кон неа, ги фатив нејзините премрзнати прсти и ја кренав. Беше лесна како пердувче. Ми се насмевна, а во очите ѝ забележав солзи.

- Што ти е? Зошто плачеш? Се удри ли додека паѓаше?

- Не, не се удрив. Не плачам.. Тоа се само стопени снегулки во моите очи. Ти бла-

годарам што ми помогна да станам, - ме убедуваше, но јас видов дека сепак тоа се вистински солзи.

- Зошто, Јана, зошто плачеш? Па ова е само игра!

- Се прашувам како утре ќе одам во школо. Капутот ми е мокар, а немам друг. И чевлите ми се мокри. Не требаше да дојдам.

- Добро де, нема да дојдеш утре, па што. Ќе ги исушиш и наредниот ден ќе дојдеш. Лесно ќе надокнадиш. Ти си бар добра ученичка.

- Но, како ќе се исушат, дома е ладно. Немаме дрва.

- Ќе дојдеш кај мене. Кај нас е топло. Можеш да останеш колку сакаш. — Тоа беа зборовите на Лена која ја фати за рака и двете се изгубија по улицита на која живееше Лена. Ги гледав како се оддалечуваат и им се восхитував. Вистински другарки! Многупати по овој настан, мојата констатација се потврдуваше. Жалев бидејќи јас немав таков другар.

Дојде Новата Година. Бевме трета година. Организиравме пречек на Новата година во нашиот клас. Така беше тогаш. Во училиницата се слушаше музика од касетофонот што го донесе Иван, а на две споени клупи во ќошот имаше сок, кифлечки коишто ги беше месиала мајката на една наша сокласничка и три цели печени кокошки.

Бев изненаден кога вечерта ги видов Јана и Лена во нови фустани. Исти само во друга боја. Кога ја погледнав Јана со чудење, знаејќи дека сигурно нејзините немале пари да ѝ го купат, таа срамежливо се насмевна и ми рече:

- На Лена мајка ѝ ми го купи! – Си помислив малку разочаран заради сознанието дека за нешто такво мојата мајка не би била способна! Дека е така, се уверив повеќе пати како минуваше времето...

Според сценариото петнаесет минути пред полноќ требаше да одиме сите во фискултурната сала каде ќе ја дочекаме Новата година и каде требаше да има и лотарија.

Навистина беше интересно, а нашиот клас доби торта. Радосни заради добивката се вративме во нашата училница. Прозорецот беше отворен, но печените кокошки ги немаше! Одлетале!

Во меѓувреме иако си ветив, сепак неколку пати бев кај Дафина.

6.

Таа вечер долго ќе ја паметам. Беше тивка и посебна. Како во песните. Јана ја сретнав кога се враќав од кошарка. Не знам зошто, ама прашањето ми излета само.

-Што ќе правиш вечерва? Сакаш ли да одиме на кино. Се дава добар филм.

- Не сакам, но ако сакаш дојди на нашето коше да седиме на скалите.

- На она на крајот од вашата уличка каде се собираат момчињата и девојчињата од вашето маало?

- Да.

- Добро, ама нема ли да те задеваат? Можеби ќе им биде чудно, - се мачев како да ѝ објаснам што мислам, а да не ја навредам. Ми беше јасно зошто не сака да одиме на кино, немаше пари.

- Нема.

- Тогаш само да одам да се преоблечам и ќе дојдам, - ѝ мавнав со раката и заминав накај дома. Малку ми беше чуден нејзиниот пред-

лог, но немав причина да не прифатам. Кога дојдов на закажаното место Јана седеше сама.

- Каде се другите!?

- Ги замолив да си одат. И замисли, се сложија без збор! - ми рече некако со снебивање, но и со радост.

Седнав на скалите до неа. Молчевме. Секој со своите мисли, со своите соништа.

-Јана, долго време сакам да те прашам зошто често ја држиш раката на уста. Имаш ли некој проблем со забите?

- Не. Ќе ти ја откријам мојата тајна, ама немој да се смееш. Ветуваш? - изусти срамежливо.

- Ветувам!

- Се секаваш ли кога игравме оро на физичко еден до друг фатени за рака?

- Да.

- Кога заврши часот раката ми мирисаше на нешто познато. Бев среќна кога отквив. Ми мирисаше на ракија.

- Да, ставам ракија на мозолчињата. Толку ли мириса?! Но, каква врска има тоа со твојата рака, не ми е јасно?!

- Ми мириса ракијата на тебе! Оттогаш особено навечер ќе ставев неколку капки на шамивче и уживав. Бев среќна. Ми мирисаше на тебе! Долго размислував дали да ти ја откријам оваа моја тајна и еве сега ми се даде можност. Можеби ќе се чудиш и ќе се прашуваш зошто, ама морам да ти признаам нешто

што долго се прашував како да ти го кажам. Невообичаено е. Обично е обратно, но... Многу убаво се чувствувам кога сме заедно. Муабетот со тебе ме прави среќна. Не му го знам името на ова чувство, но тоа е нешто што ме прави многу силна. Ми помага да се справам со сè! Ама баш со сè – го рече тоа, стана и со трчање си замина по уличката. Како да се исплаши од сето она што ми го кажа. Боже, беше ли тоа..., не ми се верувше. Јана се обиде да ми каже дека тоа што го чувствува е повеќе од обично пријателство. Дека она што го чувствува за мене има друго име. Интересно, тоа сознание ми беше пријатно!

- Чекај, Јана. Зошто си одиш? – викнав по неа, но таа не се ни сврте, си влезе дома. Поседов уште малку сам на кошетото, збунет, изненаден, зачуден... Ќе лажам ако кажам дека не се чувствував чудно. И да застанеше, не знаев што да ѝ кажам. Се изненадив кога сфатив дека и јас така некако се чувствував кога бев со неа, но немав храброст тоа да ѝ го кажам, а можеби се плашев да не излезам смешен во нејзините очи или можеби да не ја изгубам за пријателка. Тајната за шамивчето, иако беше смешна ми годеш и толку, бидејќи некои други работи ми беа интересни во тоа време, нешта кои Јана не можеше да ми ги даде, ниту јас би се осмелил да ги барам од неа.

Додека така размислувајќи од темнината се појавија две мочиња. Едно од момчињата се приближи до неа за да ја фати за рамото од кошулата и му рече:

- Слушај, нешто да ти кажам. Те гледам често со Јана. Едно да знаеш, Јана е нашето најдобро, најумно, најдраго комшивиче. Само ако ја натажиш, ќе не имаш сите на врат. Ќе се чудееш што ќе те снајде. Откако почина мајка ѝ, тие живеат многу тешко. Се мачат. Се борат со сиромаштијата. Уште неволји не ѝ се потребни. И покрај сè, таа секогаш е подготвена секому да помогне. — ја почувствувајќи неговата тешка рака на рамото и се исплаши.

- Разбрав и не грижи се. Таа ми е најдобра другарка. Не е тоа што мислиш, а во другарството нема повредување. Не ми е девојка. Јас си имам друга девојка.

- Добро, само да си знаеш. — штом ми ја пушти рамото од кошулата, се стрчав кон дома. Она што го чувствувајќи заради зборовите на Јана, го снеса!

Наредните денови сè си продолжи како дотогаш. Јас си фатив девојка. Се викаше Зорица. Зорица беше весела и симпатична, и не му ја мислеше многу. Зборувајќи понекогаш и вулгарни зборови, а знаеше и да пцуе како машко. Длабоко размислување не постоеше во нејзината глава. Зорица имаше тен со некоја чудна маслинеста боја и веројатно затоа бу-

деше некакви еротски желби кај многумина а не само кај мене. Иван, кога разбра дека се гледам со Зорица, ми ја стегна раката и ми честиташе. Зорица многумина ја посакуваа, но ете таа мене ме одбра!

Иако имав девојка продолжив да се дружам и понатаму и со Јана. И покрај нејзината „изјава“ ништо не се смени во нашето дружење. Таа и понатаму ми помагаше кога беше во прашање учењето и школото, иако знаеше за мојата врска со Зорица.

Понекогаш, кога не се гледав со Зорица, одев кај Јана и долго седевме на скалите на нивното ќоше и си зборувавме. Тие седенки ме опуштаа и ми беа многу пријатни. Кога ќе се приближеше времето кога треба да се разделиме, ми се чинеше, барем мене, дека уште би останал со неа, и дека времето многу бргу поминало.

Зимата помина, а со доаѓањето на пролетта сè се расцвета, сè се разделени. Деновите минуваа. Се дружевме сите со сите, но најмногу бевме заедно, јас, Иван, Лена и Јана. Речиси бевме нераздвојни. Делевме сè и јадење и пиење и радости и разочарувања. И сето тоа на сите ни беше доволно. Иван сè помалку ја критикуваше Јана. Беше дури многу фин со неа. Да бидам искрен, тоа не ми се допаѓаше, дури ме нервираше.

Една вечер ја сретнав Дафина.

-За две недели се мажам. Многу сум среќна. Марко е главен кувар во ресторанот каде работам. Многу е фин и воспитан. Ист е како ти!

Ја гушнав и ѝ посакав сè најдобро на мојата драга прва „учителка“ која ме упати во дотогаш за мене непознати тајни.

По неколку месеци ја сретнав Дафина. Очигледна беше нејзината бременост. Сјаеше, а мене ме обли ладна пот. Добив нагон за повраќање. Се преплашив.

-Што ти е. Болен ли си? – Ме распрашуваше Дафина, а јас се тресев како вистински болен. Се плашев од помислата дека можеби... Фала му на господ не рече нешто што можеше да ги потврди моите сомневања.

7.

Веќе се близеше крајот на средношколското школување. Матурска вечер не правевме. Отидовме наместо тоа на екскурзија. На Јана екскурзијата ѝ ја плати школото, како добра ученичка. Бидејќи и таа ќе оди со нас на екскурзија сите четворица бевме среќни.

Во планот на екскурзијата беше крстосување по Егејско Море со брод. Сите бевме весели поради тоа. Стоев сам на палубата и гледав во брановите кои запенети го заплискуваа бродот. Се прашував зошто некои го викаат и Бело море?! Можеби заради белата пена, си мислев, кога до мене дојде Мирјана. Таа беше една од шесте девојчиња од нашиот клас. беше згодна девојка, секогаш облечена по последна мода. Носеше куси пантолончиња и бела маица. Навистина изгледаше убаво. Татко ѝ беше директор на гимназијата и заради тоа се правеше многу важна. Ми се насмевна мило. Муабетевме за некои неважни работи. Имав впечаток дека ѝ се допаѓам би-

дејќи дискретно, ама постојано, таа тоа го покажуваше и другпат, а тоа не беше незабележано од многумина од класот. Ми подаде парче колач со вишни, еден од моите омилени. И само што сакав да голтнам едно поголемо парче се сретнав со погледот на Јана. Ме гледаше тажно. Ми се пристори дека очите ѝ се полнат со солзи, дека плаче. Ја оставив Мирјана со кутијата со колачи в раце и тргнав кон Јана и Лена. Ги прашав што се случува, а тие ми свртеа грб и заминаа. Јас се вратив кај Мирјана и ги изедов сите колачи што беа во кутијата. Потоа ја оставив вчудовидената Мирјана од брзината со која ги изедов, и се упатив кон кабината на капетанот со желба да видам како изгледа внатре.

Утредента дознав од Лена дека Јана цела ноќ плачела, но не дознав зошто, а Лена не сакаше да ми каже, само ме гледаше луто и намуртено. Останатите денови постојано се дружев со нив, бидејќи потсвестно мислев дека плачењето на Јана беше поврзано со мене и моето однесување на палубата со Мирјана.

Во Грција посетивме неколку градови: Солун, Ламија, Атина и грчкото најголемо пристаниште Пиреј. Особено бев воодушевен од Атина и спомениците во неа, кои иако беа делумно разурнати, ми изгледаа грандиозни и будеа восхит. Го посетивме ридот Акропол кој е сместен во центарот на градот и од него се

гледа цела Атина како на дланка. Го нарекуваат и „Кука на боговите“ и лулка на античката цивилизација. Многумина го разурнувале, но тој сеуште ги враќа луѓето барем за момент, во некое минато време, кога се преплетуваат митовите и реалноста, кога навидум не постоела граница меѓу небото и земјата.

Со восхит го гледав Партенон кој може да се види од сите делови на Атина. Партенон е посветен на богињата на мудроста Атина. Неговата изградба траела цели 15 години. Многу негови делови се уништени, но основата е сочувана како и импозантните дорски столбови. Партенон некогаш имал функција на трезор, во средниот век бил христијанска црква, а откако Турците завладееле со Грција, го користеле како џамија. Бев одушевен од сè, но најмногу од архитектурата. Пред Партенон се фотографиравме, јас, Јана, Лена и Иван, а фотографијата сеуште ја чувам. Тогаш одлучив да студирам архитектура и желбата ми се исполни.

По три дена се вративме во Скопје и сите се зафатија да ги работат своите матурски теми. Јас од сите предмети најмногу сакав да цртам, а со леснотија ги решавав задачите од нацртна геометрија, што исто така, ме насочуваше кон остварување на мојата желба да студирам архитектура и да се обидам и јас да

создадам нешто, но во тоа време никој не земаше тема по нацтрна геометрија.

- Земи тема од биологија. Најбргу ќе ја направиш матурската, - ми рече еден ден Јана, две недели пред крајот на школската година.

- Кога ќе ја напишам? Кога ќе ја научам?! Нема време!

- Јас ќе ти ја напишам бидејќи мојата е готова, а ти ќе треба да го научиш само она што е најбитно, а и тоа ќе ти го подготвам.

Немав друг излез, па затоа се согласив иако ми беше малку чудно зошто таа го прави тоа за мене. По неколку дена, Јана ми ја подаде папката во која беше напишана мојата матурска задача, а на крајот од темата беа извадени сите битни работи кои требаше да ги научам без да ја прочитам целата. Сето ова околу матурската не го кажав никому. Се срамевав. Не му го кажав ни на мојот најдобар другар, кој повторно почна да ја критикува Јана, особено откако забележа дека пак се дружиме како некогаш, но ја критикуваше само пред мене, а со неа беше многу фин. Тоа ми беше чудно и необјасниво, но да бидам искрен не си ја чукав многу главата околу тоа.

Матурата заврши. Јас ја одбранив темата со четворка. Бев пресрекен. Толку бев срекен што дури не ѝ реков тој ден ни благодарам на Јана. Можеби така се чувствував затоа што се срамевав, но имав некаква потреба некому да му

кажам што ми се случи. Решив тоа да биде мајка ми, чие мислење имаше влијание во сè што правев и ми беше многу битно. Кога сето ова ѝ го раскажав, таа само се насмевна, ме погали, ме гушна и ми рече:

-Сигурно се заљубила во тебе, но ти немој. Таа е сиромашна, а и не е којзнае што. Не е убава. Како страчка е. Ќе си најдеш поубаво и подобро девојче, некоја на пример докторска или офицерска ќерка. – Ја слушав и се чудев зошто за мајка ми репер за углед и богатство беа само лекари и офицери, а девојчињата ги рангира според нивните татковци и мајки, а не самите нив!

Констатацијата на мајка ми ме изненади и ме збунува. Добив желба да ја бранам Јана, но бидејќи мајка ми многу ја сакав и во тоа време ѝ верував сè што ќе ми каже, не сакав да се расправам и одмолчав, иако мојот заклучок беше дека не е во право и не е толку умна колку што дотогаш ми се чинеше. Ја гледав и не ми се веруваше дека тоа се нејзини зборови. До тогаш мајка ми за мене беше најумната, најдобрата нај, нај, нај. Сакав да ја потсетам дека и таа не била ниту богата ниту учена, па сепак татко ми се оженил со неа, ама се плашев дека можеби ќе ја растажам. Во себе си ветив дека ќе ја донесам дома Јана и тогаш мајка ми ќе види дека згрешила, дека била неправедна.

Утредента отидов кај Јана. Чукнав на дрвената порта, но никој не ми одговори. Ја отворив и влегов во дворот поплочен со големи бели камени плочи. Јана седеше на скалите и чистеше грашок. Не ѝ реков ништо. Седнав до неа и без збор почнав и јас да ослободувам зелени зрнца наредени како војници во мешунката. Кога завршивме со чистењето на грашокот, ѝ понудив да одиме да ја честам сладолед, но таа одби велејќи дека има уште други работи да заврши, додека да се врати нејзината втора „мајка“ од работа. Интересно, Јана никогаш не ја нарекуваше „маштеа“ и никогаш не рече ама ниту еден лош збор за неа. Можеби затоа што беше умно девојче, а можеби и не сакаше да го налути татко ѝ.

Тоа што ѝ помогнав да го исчисти грашокот според мене, беше моето „благодарам“ за матурската задача иако не ѝ го кажав тоа, бидејќи мислев дека не беше соодветно.

Од тој ден често одев кај неа и ѝ помагав во она за кое мислев дека можам. Со други зборови, почнавме да се дружиме на некој чуден начин. Еден ден ѝ се пожалив дека немам пари да купам барем 5 цигари. (Така купувавме тогаш. Никој не купуваше кутија, особено не ние младите пушачи). Таа ме погледна со нејзините очи на срна и влезе дома во куќата. Набрзо се врати и ми подаде 5 динари.

- Еве купи, иако не би требало. Не е добро што пушиш.

- Од каде ти се парите?! - Ја прашав зачудено знаејќи како живеат. Одкога почина мајка ѝ одвај врзуваа крај со крај од платата што ја земаше татко ѝ.

- Ги собирам за да си купам блуза за роденденот, но не е важно, земи ги.

Ги земав иако се чувствував мизерно. Но многу ми се пушеше. Решив кога ќе дојдам до пари дека ќе ѝ ги вратам, но никогаш не ѝ ги вратив. Грижата на совест ме вознемируваше. Се мислев како да ѝ се оддолжам, да ја изградувам со нешто.

Едно убаво јулско утро го најдов решението. Станав, на брзина се облекох, го земав велосипедот и тргнав кон уличката во која живееше Јана. Некако се чувствував вознемирен иако не ми беше сосема јасно зошто. Чукнав на нивната порта. Се појави Јана. Во нејзиниот поглед видов безброј прашалници и чуденки.

- Што е работата, што се случило?

- Ништо особено не се случило. Сакав да те прашам дали сакаш да одиме да се прошетаме некаде надвор од градот. Со велосипеди?

- Не. Прво немам велосипед, а и не знам да возам. Сепак ти благодарам на поканата. Викни го Иван, сигурно ќе сака да ти прави друштво.

- Батали го него. Сакам со тебе да одиме,
- бев упорен, а и навистина така чувствував и
сакав. Размислував неколку минути и храбро
изговорив:

- Добро, тогаш јас ќе те возам.

-Ти?! - Ме гледаше и не ѝ се веруваше.
Беше изненадена. Се премислуваше.

- Важи, ама кога ќе излеземе од градот.

Потоа влезе внатре. Се појави после десетина минути. Носеше темно зелени хеланки и жолта како лимон кошула. Косата и беше собрана во опавче. Така мала и нежна, ми заличе на мала птичка, која прв пат се подготвува да полета. Тргнавме. Се чудев што да кажам бидејќи ретко разговаравме за нешто друго освен за школото, а школото заврши. Што да кажам, а да не излезам смешен или не дај боже глупав, пред ова девојче кое иако ми беше сооученичка и на некој начин се дружевме, не го познавав доволно. Девојчињата со кои излегував беа многу поинакви. Повесели. Послободни. Позборливи.

- Што правиш по цел ден дома, сега кога не одиме во школо? Не те гледам на корзо. Зошто не излегуваш?

- Ништо посебно. Низ дома, домашни работи. Кога ќе ги завршам, читам и мечтаам. Будно сонувам. На корзо не ми се излегува.

- Сонуваш! И ти ли? Кој би рекол? Јас те мислев многу реална и сериозна.

- Да мечтаеш и будно да сонуваш не е несериозно. Напротив.

Додека муабетевме, веќе излеговме од градот. Лево и десно се шаренееја бавчи и ниви, а меѓу нив, по некое осамено дрво.

-Ќе те возам ли? Нели се договоривме?

Молчеше како да размислуваше што да рече или што да прави, потоа слушнав едно сосема тивко, одвај чујно „да“. Седна зад мене на седиштето и со двете раце ме фати околу половина. Почувствував како ѝ треперат рацете.

- Се плашиш ли да не паднеш?

- Не, не.

Веќе не кажавме ни збор сè до излетничкото место во близина на градот. Кога ставме, најдовме едно убаво местенце под едно разгрането дрво. Земјата беше покриена со зелена трева како со килимче. Крај нас течеше тивко поточе. Не знам зошто, поточето ме потсетуваше на Јана. Бистро, тивко жубореше скриено меѓу дрвјата. Една пеперутка со нежни бело-жолтеникави крилца се вртеше околу главата на Јана. Си помислив дека можеби би сакала да ѝ слета на дланката којашто ја испружи кон неа, но се плаши, како и јас, да не ја повреди. Јана ме погледна и ми се насмевна како да ми ги прочита мислите.

Седевме така и молчевме, секој со своите мисли. Околу нас сè беше расцветано и миризливо. Тивко ветерче ги галеше рас-

путените гранки. Иако молчевме, сепак се чувствував убаво. Бев горд затоа што со мене е Јана, најумното девојче од мојот клас, за кое бев сигурен дека со никого дотогаш не излегла на прошетка. Ја гледав и се чудев. Јана воопшто не беше грда, не беше онаква каква ми ја опишуваше Иван. Имаше долга убава коса, а трепките ѝ фрлаа сенка на лицето со мало чпртаво носе. И насмевката ѝ беше убава, но во неа како да имаше нитка на тага. Дланките ѝ беа нежни со долги прсти. Сè што видов ми се допадна. Зошто досега не сум забележал?! Или можеби досега не сум ја погледнал подобро, се прашував.

По сеансата од молчење, почнавме разговорот за сè и сешто. Се чудев: Јана беше многу информирана, а најмногу од сè, ми се бендиса што внимателно знаеше да слуша. Времето многу бргу помина.

-Да си одиме, - предложи Јана. Станав и ѝ подадов рака за да ѝ помогнам да стане. Не ја прифати, само мило ми се заблагодари. Тргнавме кон дома. Јана пак седна зад мене, пак ги стави рацете околу мојата половина, но сега ми се чинеше како да беше доближена повеќе до мене. Кога се појавија првите куќи, таа слезе од велосипедот и заедно одевме еден до друг до нејзината улица. Потоа се поделивме...

8.

Неколку вечери подоцна ја видов Јана како заедно со Лена се шетаат на нашето корзо. Беше облечена во убав пепито фустан и носеше бели сандали со потпетици. Ја гледав и не ми се веруваше. Јана на високи потпетици! Дали заради нив, ми се виде некако повозрасна, порасната. Косата ѝ беше скратена. Зошто ја скратила?! Поубаво ѝ стоеше долга. Со Лена нешто си зборуваа. Ги оставив другарите со кои стоев и им се придружив.

- Што се случува? Кај сте биле вака до-терани?

- На Јана ѝ е роденден, - ми рече Лена. Ми се стори како да слушнав прекор во нејзиниот глас.

-Така ли, - се збунив и не знаев што уште да кажам.

- Ние тргнавме да си одиме дома, - ми рече Јана, срамежливо погледнувајќи ме право в очи.

- Да ја испратиме заедно Лена, па потоа јас ќе те испратам тебе.

-Јас ќе спијам кај неа. Така сме договорени, - ми рече Лена. Во гласот почувствував не само прекор, туку и лутина.

- Добро, тогаш ќе ве испратам двете заедно одеднаш, - реков помалку разочарано, иако во тој момент не знаев зошто така се чувствувам. Кога дојдовме до нејзината порта ја фатив Јана за рака и тивко ѝ шепнав, сакајќи да ја изградувам, затоа што не се сетив дека ѝ е роденден и не ѝ купив подарок.

- Многу си убава вечерва!

- Тоа е заради фустанот на сестра ми. И сандалите се нејзини, - ми одврати срамежливо. Лена нè погледна намуртено, ме прострели со погледот и влезе во портата оставајќи нè нас двајцата на улицата. Како да почувствува дека се случува нешто во кое таа не е дел. Стоевме и молчевме. Интересно, тишината често беше присутна меѓу нас кога бевме сами.

Пред нивната порта имаше висока бандера и на неа светилка околу која летаа безброј мушички и ноќни пеперутки. Една мушичка долета меѓу нас и се сплетка во косата на Јана. Се наведнав да ја фатам мушичката и без да сакам како маѓепсан ја бакнав Јана во косата. Срцето силно ми биеше. Таа ја крена главата и во нејзините очи на срна, видов бескрајна радост. Стоевме така еден спроти друг. Ги по-

дадов рацете и ја гушнав. Таа трепреше, но не се противеше. Бакнежот што ми го подари таа вечер беше сличен на експлозија од емоции. Треперев и јас, иако може да се каже дека бев веќе „искусен“ во бакнување девојчиња. Нозете не ме држеа. Срцето ќе ми излеташе од градите. Јана ги крена рацете и ме прегрна силно, а јас се чудеа од каде ѝ е толкава енергија. Трепереше во мојата прегратка како птичка која си ја фатил и ја држиш меѓу дланките. Нејзините очи ме гледаа толку мило, толку благо. Ми се стори како во нив да се огледуваат сите ѕвезди кои таа ноќ светкаа на небото и беа некако посјајни од другпат. Јана се крена на прсти ме бакна во едното, па во другото око, потоа се сврте и си влезе дома. Стоев уште неколку минути, стаписан, и изненаден од она што ни се случи. Бев сигурен дека Јана досега со никого не се бакнала. Можеби затоа така се чувствував. Чувството во мене беше мешавина од гордост и радост, но во него имаше и некаква вина, затоа што во тоа време јас бев во врска со друго девојче.... Ме отрезни гласот на Лена, од зад портата.

- Баш си глупава. Па знаеш каков тип е Бојан. Не се занесувај. Само ќе ти нанесе болка. Ќе страдаш.

- Ако. Беше преубаво. Исто како во моите соништа, - беше последното што го слушнав. И покрај сè и заради сè, се чувс-

твував како да не газам по калдрмата, како да летам накај дома низ улицата...

Тоа беше првиот бакнеж што ми го подари Јана...

9.

Трите рози што ѝ ги однесов утредента на Јана не ги купив. Ги набрав скришум од еден туѓ двор. Кога ме виде со цвеќето се изнасмеа. Подавајќи ѝ ги ја гушнав, а таа не се противеше. Напротив!

- Розиве ти се за роденденот, со еден ден задоцнување.

- Благодарам, - ја крена главата, ме погледна право в очи и ме праша:

- Уште ли си со Зорица, - во нејзиниот глас почувствував призив на страв. Веројатно се плашеше од оговорот.

- И не сум и сум. Ништо сериозноа, но... – за да ја сменам темата ја прашав:

- Каде ги даде документите? Каде ќе се запишеш? На кој факултет?

- На психологија.

- Па во Скопје нема таков факултет!

- Да, нема. Ќе се запишам во Белград. Размислував и за други факултети, но најголема желба ми е да студирам психологија. Се

надевам и дека ќе добијам стипендија. Ако не добијам, тогаш ќе се запишам таму каде што ќе добијам. А ти што реши, каде ќе се запишеш? Сигурно на архитектура?

- Да, на архитектура, но би сакал да студирам надвор од нашиот град, на пример во Париз. Тоа одсекогаш сум го сакал. Но, тука ќе студирам во Скопје. Моите немаат пари да одам надвор, а стипендија сигурен сум нема да добијам. А ти цврсто ли реши да одиш во Белград?

- Да. Ќе одам во Белград. Ќе се запишам на психологија. Тоа одамна го сонувам: да помагам на децата да ги решат своите детски психички проблеми. — редеше со восхит во гласот.

- Нема да се премислиш и да запишеш нешто во Скопје? На пример медицина. Тоа е слично со психологија. Еден ден ќе специјализираш психијатрија и пак ќе можеш да им помагаш како што велиш, и на децата, но и на возрасните. Ќе бидеш доктор кој ќе им ги лекува душите. Мислам дека ќе бидеш многу успешна, колку што те познавам.

- Не. Ќе одам во Белград. Нема да се откажам од мојот сон, кој го сонував со години.

Многу подоцна дознав дека ако речев само еден збор, ќе се откажела од својот сон и ќе останела, немаше да оди во Белград. Но таа молчеше. Се плашеше да ми каже дека има

уште еден, уште поголем сон: да бидеме заедно. Во тоа време јас сеуште мислев дека тоа што се случува меѓу мене и Јана не е тоа за што мечтаам. Можеби на тоа влијаеше и секојдневното расправање со мајка ми и нејзините препораки и описи каква девојка треба да си најдам, како и коментарите на Иван околу изгледот на Јана. И покрај сè, Јана ми беше мила, ама желбата да се оддалечам од сè и од сите и да уживам во животот, ми изгледаше во тој момент мошне примамливо решение.

- Кога заминуваш?

- Ќе одам за два дена. Да ги дадам документите. Ќе бидам кај Лена, кај нејзините. Ако не добијам стипендија, во вториот рок ќе видам што ќе запишам овде во Скопје.

-Тогаш да се поздравиме. Многу да ја поздраваш Лена. Знаеш ли Јана дека ти завидувам. Таа ти е вистинска другарка. Јас немам таков другар.

- Но, ме имаш мене! Нели сум ти јас нејдобрата другарка?

- Да, најдобра и повеќе од тоа! - Во нејзиниот поглед видов разочарување. Веројатно очекуваше поинаков одговор. Некој рекол да нудиш некому пријателство ако тој очекува љубов, е исто како на жеден да му нудиш леб! Но, во тој момент само тоа можев да ѝ понудам, а не сакав да ја лажам.

- Ако сè запишам во Белград, се надевам дека ќе си пишуваме. А можеш и некогаш да

дојдеш во Белград. И, јас ќе доаѓам во Скопје, колку што можам почесто. Вети дека така ќе биде!

- Ветувам, иако знаеш колку тешко ми паѓа пишувањето. Па ти ми ги пишуваше домашните, – се обидов да свртам на шега, но на моите зборови таа се намурти. Ја прегрнав за да ја утешам. Една голема солза ѝ се стркала по образот. И ја лизнав солзата со јазикот, а таа на тоа се насмевна.

- Зошто плачеш?! Па јас и ти дури не сме момче и девојче, не сме во врска. Само сме добри другари, добри пријатели, иако да бидам искран бакнежот што ми го подари на роденденот уште го чувствувам на усните. Кој те научил така да се бакнуваш? Колку што знам, такви работи не се учат од читанка?

- Срам да ти е. Не си фер. Што сакаш да кажеш? Не ми ги расипувај спомените на мојата најубава вечер, – веќе плачеше.

- Немој, Јана. Жал ми е што те натажив. Многу си ми мила и разговорите со тебе многу ги сакам затоа што ме релаксираат, но...

- Добро, добро, разбираам. Сакаш да ми кажеш дека тоа не е она што јас глупавата и наивна Јана го очекувам да го слушнам. Да, и мене ми е убаво кога сум со тебе, но не знам зошто ми се плаче. Извини! - се сврте и со липање си влезе дома.

Се поделивме, но иако сè беше така како што реков, во грлото чувствував како да ме стега нешто, а нозете ми станаа тешки. Почувствував нешто на кое името точно не му го знаев, но го чувствував. Чувствував како да ги изневерив нејзините надежи и очекувања и ми беше криво заради тоа. Ова беше првпат, но не и последен, за жал!

По два дена Јана замина од градот. Не ми се веруваше. Улиците ми изгледаа празни. Деновите безлични...

Јана доби стипендија и се запиша на психологија во Белград. Лена се запиша на академија за сликарство, Иван на технологија...

Сите заедно се видовме уште неколку пати, потоа тие двете заминаа за Белград. Имав впечаток дека сите требаше да бидеме задоволни. Така изгледаше. Особено ми се видоа задоволни Иван и Лена. Јана делуваше некако спокојно, но не ми изгледаше задоволно. Јас, иако без проблем положив приемен и се запишав на архитектура не можам да кажам дека се чувствував среќен.

10.

На архитектура студираа многу девојчиња. Ги имаше многу повеќе од нас машките. Можеше секоја недела да фатиш нова девојка. Уживање! Какво учење! Си велев, има време. Испитите се далеку. Некогаш и не одев на предавања. Уживав во слободата. Често одев во студенскиот дом кај некои мои другари. Им завидував. Родителите им беа далеку, немаше никој кој ќе им префрла за ништо. Половината од домот беше за машки, а другата половина беше за девојчиња. Иако влезот им беше заеднички многу ретко се случуваше да се создадат врски меѓу станарите и станарките. Колешките од домот им беа нешто како роднини, како сестри. Им ги переа и пеглаа кошулите, им пржеа палачинки...

Во Домот игравме, шах и карти, правевме журки... Некогаш останував таму цела ноќ! Таму ја запознав Виолета од Струмица. Беше постара од мене и таа студираше архитектура. Беше доста талентирана и искусна во

сè. Еден ден седната на креветот до мене ми вели:

- Бојане, имаш ли девојка?

- Немам, - не знам зошто во тој момент помислив на Јана.

- Јас имам момче, ама во Струмица е. Што мислиш да се здружине. Да „учиме“ заедно да „подготвуваме“ испити? – Растојанието меѓу нас се смалуваше...

-Како, па ти си на трета година?

-Па затоа ќе ти помагам. Знаеш ли дека многу си сладок кога си збунет?

И навистина ми покажуваше. Од неа научив многу работи. Виолета беше добар студент и добра девојка, за разлика од мене кој бев многу повеќе заинтересиран за други знаења...

Јана ми пишуваше речиси секој ден. Иако се убедував дека не ми значат многу нејзините писма, со нетрпение ги чекав, а бев разочаран ако повеќе од два три дена не добиев писмо. Писмата на Јана беа полни со новости од големиот град. Што се однесува до мене уживав. Излегував со повеќе колешки, но, со ниедна не траеше подолго од две три недели. Така беше и со Виолета.

Писмата на Јана малку по малку, стануваа сè понежни, се подолги. Ја интересираше сè за мене. Ѓ кажав дека имам колоквиум од математика. Ѓ пратив неколку задачи

кои не можев да ги решам, а по два дена добив подебел плик со сите решени задачи. Не ми беше чудно. Тоа беше Јана. Една и единствена. Нејзините писма ги ставав во една кутија за чевли под мојот кревет. Ги криев од мајка ми, која беше задоволна бидејќи мислеше дека сум се откачил од Јана.

Кога ќе се почувствував осамен и тажен, ги препрочитував писмата на Јана и тогаш додека ги читав растеше моето его. Бев силен, важен, најнај... Иако не пишувавше дека е вљубена во мене, тоа се чувствувавше во секоја реченица, во секој збор, во секоја буква... Писмата ги чував многу години...

Сè што ќе посакам во врска со факултетот, Јана беше спремна да направи, а јас тоа го користев. По социологија ми ги одговори прашањата и ми ги прати, по физика исто така... Во писмата имаше решени задачи, одговорени прашања, но и многу, многу чувства, скриени меѓу редовите...

„Со нетрпание го очекувам секое твое писмо. Кога ќе го добијам многу се радувам. Го читам по неколку пати и го носам секаде со себе. Како амајлија. Спијам со него под перница. Твоите писма ми се како скапоцени подароци. Ми даваат сила да учам, да ги положувам испитите за да си дојдам што побрзо во Скопје и да бидам слободна без обврски за да можам да ти помогнам и ти да ги подготвиш твоите

испити... Многу ми недостасуваат нашите седенки, дружења, муабити!“ - со такви и слични содржини беа писмата на Јана, која и без да бидам свесен, почнав да ја нарекувам „мојата Јана“.

Една вечер го сретнав Иван. Долго време се немавме видено.

- Што правиш? Како ти одат студиите?

- Благодарение на „поштата“ на Јана, положив два-три испити, а другото време го спирам, одам на кино, играм карти со другарите од факултет, одам во студентски дом... На архитектура има женски колку ти душа сака! А ти?

- Слично живеам и јас, но чекај малку. Те слушнав ли добро? За која Јана зборуваш? За нашата Јана ли? Таа ли ти пишува писма? Ти и Јана? Не ми се верува?

- Зошто се чудиш. Па јас и Јана се дружевме и во гимназија, но сега сме уште подобри пријатели. Дури и повеќе од тоа! Јана е многу мило девојче. Голем другар, – јас редов нешта кои дотогаш не сум ги изговорил. Иван чудно и изненадено ме гледаше. Наеднаш се сврте, мафна со раката и одеднаш замина. Се чудев што му стана. Кога се сретнавме воопшто не личеше дека му се брза. А и зошто толку се изненади дека јас и Јана се допишуваме и сме во контакт! Па тој за Јана немаше некое мислење. Не ја ставаше во ред на

потенцијални девојки за забавување. Зошто сега му пречи што е блиска со мене?! Се прашував да не реков нешто што не беше в ред. Што му стана? Зошто замина без збор?!

11.

Тој ден никогаш нема да го заборавам. Беше околу 5 часот наутро, среде лето. Поточно 5 и 17 минути, 26 јули 1963 година. Од сон ме разбуди силна подземна бучава. Ги отворив очите и го слушнав гласот на мајка ми како вика брзо да излеземе надвор во дворот. Полуоблечен, сонлив, излегов надвор. Моите сите беа во дворот. Земјотрес! Се слушаше насекаде. Се справуваа со катастрофата кој како знае и умее. Земјата сеуште се тресеше. Во воздухот облаци од прашина, паднати сидови и огради, превртени разни предмети...

Земјотрес! Во нашата улица немаше високи згради, па затоа и немаше многу сосема разурнати куќи, но речиси на секоја имаше напукнат сид, паднат покрив... До ушите ми дојде нечиј глас: во другите делови на градот сè било срамнето со земја. Имало многу загинати...

Јана! Што ли се случило со Јана? Тргнав да влезам дома. Сакав да се облечам за да можам да одам да ја побарам.

Мајка ми ме преколнуваше да не одам Татко ми ме советуваше да почекам, но јас решив и тргнав. Глетката по патот беше стратотна. Си помислив можеби вака изгледа пеколот.

Прескокнувајќи преку сè и сешто, со гради полни прашина, дојдов до портата на Јана. Беше откорната и падната на земја. Во дворот на скалите седеше Јана и сестра ѝ, а зад нив нејзините. Кога ме виде се стрча кон мене. Се прегрнавме. Јана плачеше. Калливи поточиња и се сливаа по прашливото лице.

- Многу се исплашив при помислата дека можеби нешто ти се случило, - се смееше и плачеше...

Деновите кои се заредија беа денови на жештина, прашина, болести и на живот во ненормални услови. Загинати, загубени, растурени семејства... Никнеа шатори насекаде како печурки...

По десетина дена Јана замина за Белград, а јас отидов во Штип кај баба ми.

Наредната година ја изгубив. Можев да одам да продолжам да студирам во Љубљана, но не ми се одеше. Решив да останам во Скоп-

је. Со Јана многу поретко се допишувавме, но сепак бевме во врска.

Јана ги даде сите испити во јуни. Единствена од сите студенти што беа запишани таа година на психологија и тоа со висок просек. Единствена што ја даде годината во јуни беше и од нашата генерација. Некои ѝ завидуваа, некои ѝ се восхитуваа, а некои ја нарекуваа бубалица која за ништо друго и не ја бива. Јас бев горд на Јана.

Тој ден требаше да се врати Јана од Белград. Тргнав да ја дочекам. Во Скопје наседаше се градеше. Од цел свет пристигаше помош. Скопје беше град на солидарноста.

После земјотресот автобуската станица во Скопје беше сместена во бараки. Се градеше нова, а беше дело на светски познатиот архитект Кензо Танга. Се надевав дека ќе биде приближно убава како онаа што ја разурна земјотресот. Проектот беше изложен на нашиот факултет. Според проектот не изгледаше дека ќе биде така убава, но според светски познатиот архитект, акцент ѝ бил даден на сеизмичката стабилност. Меѓу десетина студенти од сите години кои студиравме на архитектонскиот факултет, бев избран и јас да работам на проектот. Вадевме детали, на што бев особено горд.

Одејќи кон автобуската станица, по пат го сретнав Иван.

- Каде си тргнал? - ме праша.

- Да ја чекам Јана. Денес доаѓа од Белград.

- Јана. Не сум ја видел цела година. Ќе дојдам со тебе. - Со Иван тргнавме кон автобуската станица. Пристигна автобусот. Се отвори вратата, а на неа како во рамка стоеше Јана. Радоста која бликаше од неа како да ѝ создаваше ореол од светлина. Не бев ја видел цели 10 месеци! Не дојде на полугодие од две причини. Подготвуваше испити, а и немаше пари за билет!

Јана тргна кон мене и за еден миг ми се најде во прегратка.

-Што се случува? Не ми се верува! – ми допре до ушите гласот на Иван измешан со изненадување, чудење, а можеби си замислував, и трага на завист.

Ништо не му одговорив. Јана се сврте кон Иван, му подаде рака. Ми се виде дека некако нивното поздравување како да треше подолго отколку што треба. Боже, зарем е можно? Љубоморен ли сум?

Ја фатив Јана за рака, ја земав нејзината патна торба и тргнавме сите тројца кон нејзиниот дом. По кусо време Иван ни рече, си одам, ќе се видиме, и тргна да си оди.

- Чекај. Каде брзаш?! Да одиме сите тројца на кафе.

- Не сум расположен. Мислам дека само ќе ви пречам ако дојдам со вас, а и Јана е сигурно уморна, - рече и си замина.

- Што му е ?! Некако чудно се однесува, - се чудеше Јана.

- До некаде и има право. — реков и ѝ ја ставив раката околу нејзините рамења. Јана се смешкаше и уште повеќе ми се доближи.

Наредните денови со Јана се гледавме секој ден. Станавме нераздвојни. Иван не доаѓаше, не ми се ни јавуваше.

Еден ден, одејќи кај Јана, пак го сретнав. Веднаш почна да ме распрашува:

- Од кога сте заедно? Девојка ли ти е? Ја сакаш ли?

- На некој начин од минатото лето. Нашата врска, ако може така да се нарече, е чудна и невообичаена. Да ли ја сакам? Мислам да. Да, драга ми е, ми импонира дружењето со неа. Убаво се чувствувам кога сум со неа. Од Јана има многу работи што можеш да научиш. Но, да бидам искрен, не знам зошто, имам впечаток дека јас неа многу повеќе ѝ значам, отколку таа мене, иако тоа не може да се измери. Јана во мене буди некакво чувство на гордост, но и на претпазливост. Постојано се плашам да не ја повредам на било каков начин. Дали ја сакам? Пак да речам, многу ми е

мила. Убаво се чувствувам, кога сме заедно...
Како ќе биде понатаму времето ќе покаже!

- Така и си мислев. Ако те интересира
моето мислење ти неа не ја заслужуваш. – со
лутина во гласот ја кажа својата дијагноза, и
во негов стил си замина.

Малку ме замисли она што го рече, но не
ме предомисли да го сменам мојот однос кон
Јана. Си продолживме да се гледавме. Се шета-
вавме, си разговаравме. Станавме уште поб-
лиски. Кога ја испраќав навечер до дома оста-
нувавме пред нејзината порта до доцна во ноќ-
та. Си зборувавме за сè и сешто. Од секое неј-
зино движење, од секој нејзин збор се гледаше
дека многу ѝ значам. Тоа ме правеше среќен.

Не знам како, ама дека сум со Јана раз-
бра и мајка ми. Се подготвував да излезам,
кога таа влезе во мојата соба.

- Слушам дека Јана ти е девојка.
Вистина ли е?

- Да.

- Ти го знаеш моето мислење за неа.

- Да, ама мислам дека си неправедна.
Јана е добро девојче. Така мислиш затоа што
не ја познаваш. Мамо...

- Доста. Не сакам да зборуваме за неа. -
Излезе од собата треснувајќи ја силно и луто
вратата.

12.

Таа вечер со Јана си седевме на скалите на нивното коше. Јана ми шепотеше зборови кои верувам дека секој би сакал да ги слушне. Некаква милина чувствував во нејзиниот глас, а во нејзините очи восхит и љубов. И наеднаш магијата се растури како меур од сапуница. Задишан од трчање дојде брат ми:

-Мајка ја однесоа итно во болница.

Ќ ја пуштив раката на Јана и ѝ реков:

- Морам да одам.

- Ќе дојдам со тебе.

- Не. Немој.— Како да ѝ кажам дека се плашам од нивната средба. Дека се плашам од реакцијата на мајка ми. Не успеав да ја предомислам.

Дојдовме до вратата на одделението во болницата кадешто беше сместена мајка ми. Излезе една сестра и ни соопшти дека не може да влеземе. Јана толку мило ја молеше што на крајот таа попушти и рече:

- Добро, но само ти и кратко.

- Ама јас не сум ѝ ништо. Тој ѝ е син. Само тој нека влезе.

- А, така ли. Сфатив. Добро. Влезете двајцата, ама не се задржувајте. Видете се и излезете.

Кога влеговме сестрата ѝ рече на мајка ми:

-Толку мило девојче не сум сретнала. Само колку упорно ме молеше. Не можев да не ги пуштам. Тетко голем к'смет е вакво суштество да ти дојде в кука.

Мајка ми ништо не одговори. Намуртено ја погледна Јана и се сврте кон мене:

-Не се секирај. Ќе ми помине. Треба да ми направат некои испитувања и ќе си дојдам дома. Добро сум. — се наведнав да ја гушнам, а таа на увото ми прошепоти: што си ја довел. Се стаписав при помислата дека можеби Јана ја слушнала.

Кога излеговме надвор. Јана ме фати за рака и сè до нејзината кука ми зборуваше да не се јадосувам и дека ќе биде мајка ми добро. Со ништо не покажа дека ја слушнала. Ми олесна.

Наредните денови Јана речиси секој ден доаѓаше кај нас. Ни помагаше дома, а за мајка ми правеше супа и јадења кои ѝ ги носев во болница, ама сам. Пријатно бев изненаден од односот на татко ми кон Јана. Беше коректен и

љубезен и за сè што ќе направеше и заблагодаруваше.

Една вечер откако си отиде Јана, го прашав:

- Ти се допаѓа ли девојчево?

- Да. Умна е и вредна. Од многу добра и чесна фамилија е. Го познавам татко ѝ. Учен и умен човек е. Еден од најучените од неговата генерација. Кога беше млад и неженет свиреше на виолина и многу убаво црташе. Беше и добар математичар. Во школото учевме од географски карти кои тој ги нацртал. За жал мајка ѝ на Јана почина многу млада. И таа беше добра и храбра жена. Беше убавица, но и голем борец. Се трудеше околу децата иако беше болна. Татко им бидејќи не можеше да се справи со две мали девојчиња набргу се прежени. Слушам дека девојчето е и добар студент. Секоја чест. Секој родител би сакал да има таква ќерка.

- Ама мајка ми вели дека не е за мене. Вели дека ниту е богата, ниту е убава.

- Знам. Не ја слушај. Прво не ги познава нејзините, а второ нејзините мерила за добро и вредно се малограѓански. Не е крива. Од таква средина потекнува, не се мешала со луѓе, а и има малку тежок табиет. За неа ништо не е добро. Богатството не е во џебот иако и тоа е потребно. Девојчето е богато со нешта кои не се купуваат со пари. Што се однесува до убавината, според мене, не постои ништо што не е

убаво на него. Од Јана зрачи нежна духовна убавина. Со годините ќе биде уште поубава. Кога ќе биде задоволна од животот во секој поглед, ќе расцути. Верувај ми! - Го слушав и не ми се веруваше. Татко ми толку зборови никогаш дотогаш не беше изговорил. Од тој ден го гледав со други очи.

Мајка ми знаеше кој го приготвува тоа што ѝ го носам во болница, но ниту еднаш не ѝ се заблагодари и не ја поздрави Јана, ни тогаш, ни кога оздраве и си дојде дома.

13.

Летото помина за час. Дојде септември. Со Јана интензивно учевме и во септември фатив услов. Се радував јас, а Јана два пати повеќе, но и двајцата бевме тажни оти требаше да се поделиме. Со Иван речиси не се гледавме. Вера дојде на кратко во Скопје и си замина. Само еднаш се видовме, но беше коректна кон мене иако знаеше за нашата врска со Јана и не ја одобруваше. Набргу замина за Белград и Јана. Со нејзиното заминување продолжи нашето допишување.

Еден ден поштарот ми вели:

-Аман бе деца. Што е ова, секој втор ден писмо, - и ми подаде розов долгнавест коверт.

Писмото што го добив беше многу интересно:

„Славица, мојата цимерка, во недела ќе си оди дома. Ќе бидам сама. Дојди ќе бидеме неколку дена заедно и ќе го шетаме Белград.“

Јана ме вика кај неа! Не ми се веруваше. Да бидеме сами и заедно?! Што станало со тоа

скромно и плашливо девојче во големиот град!?

Почнав да правам планови како да ја реализирам понудата. Се подготвував и психички и физички. Најтешко ми беше како и што да кажам дома. Каде ќе одам? Смислив. Ќе им кажам дека ќе одам кај еден другар од факултет во Белград, само се плашев да не разбрале моите дека Јана студира во Белград и да не ги поврзат нештата. Во тој случај бев сигурен дека нема да ми дозволат.

- Зошто тој твој другар студира во Скопје кога има факултет во Белград? – Ме испрашуваше мајка ми.

- Не можел да се запише бидејќи немал добри оценки, а овде фатил некакви врски. Тетка му живее во Скопје.

- Колку ќе нè чини таа твоја прошетка, - се јави баритонот на татко ми. Кога сумата не му се виде голема се согласи. Вечерта кога тргнав кон мојата соба во ходникот го сретнав татко ми.

- Поздрави ја, ми рече тивко и ми намина. Се стаписав. Значи тој знае, ама не ме кажа на мајка ми. Му бев многу благодарен.

Извадив билет, но се чудев што да ѝ однесам на Јана. Отидов во визбата кај што ги криев ситните пари за да купам цигари од забораените кусури. Во видното поле ми се појавија две тегли со слатко на полицата. Грабнав

една и истрчав во дворот. Ја ставив меѓу цвеќињата за да можам да ја земам на поаѓање.

Утредента се подготвив, но кога појдов да одам, мајка ми тргна да ме испраќа. Не помогнаа моите одвраќања. Ме испрати до портата. Теглата не можев да ја земам. Почевав да влезе и се стрчав назад. Бргу ја зедев и се упатив кон автобуската станица.

До Белград патував речиси цел ден, 10 часа! Со нетрпение чекав да заврши патувањето. Кога стигнав во Белград, веќе беше мрак. Градот ми изгледаше како обвиткан во темен кадифен плашт украсен со безброј светкави разнобојни украси. Ми изгледаше бескрајно простран, бучен и застрашувачки. Автобусот влезе на автобуската станица на која немаше многу патници, два-тројца. Дуваше ледена Кошава. Како покиснато врапче зад металната ограда, на перонот стоеше Јана.

Излегов од автобусот и тргнав кон неа. Ја прегрнав и ѝ го бакнав носето. Таа се насмевна мило и фатени за рака тргнавме кон станот во кој живееше.

Одев покрај Јана, а во грлото чувствував како нешто да ме дави. Се прашував зошто се чувствувам така, кога толку многу се радував на ова патување, на оваа средба? Стасавме во зградата во која живееше. Ходникот ми се виде некако мрачен. Како се враќа Јана навечер

после предавање низ овој ходник? Нели се плаши?! Ми се бркаа црни мисли низ главата.

Јана ја отклучи вратата и влеговме во една доста пространа соба. Два кревета, маса, орман и три столици. Скромно и едноставно и сè со години користено. Колкумина студенти минале низ оваа соба? Колкумина студенти се радувале кога ќе положеле, и плачеле и се нервирале кога ќе паднеле на испит?! Разгледувајќи ја собата се сретнав со погледот на Јана.

- Што е? Што се случува? Не ти се допаѓа мојата соба или не се радуваш што дојде, што си тука? – како да видов некаков страв во нејзините очи.

- Не! Зошто? Се радувам. Но, да бидам искрен уморен сум од патувањето, долго траеше.

- Добро. Раскомоти се, а јас ќе подготвам нешто да јадеме.

Ја вклучи греалката и се упати кон шпоретот.

Ја гледав и не можев да сфатам што се случува. Јас и Јана сами во таа студена соба. Што и како понатаму... Отидов во бањата. Се измив. Се погледнав во огледалото и се насмевнав самиот на себе гледајќи си го ликот. Чудно изгледав: блед и помалку исплашен.

Се вратив во собата и тргнав кон поставената маса на која веќе седеше Јана. Ме гледаше толку мило. Од нејзиниот поглед почна да се топи грутката во моето грло, а во гради-

те ми влезе повеќе воздух. Примамливо мири-
саа пржените јајца.

- Јади сигурно си гладен. Не е кознае
што, но... — Станав, ја извадив теглата слатко
од мојата торба и ја ставив на масата.

- Од каде ти е слаткото. Немој да речеш
дека мајка ти ми го пратила, - се смешкаше Ја-
на. Имав впечаток дека сака да ме задева, дека
се труди да ме развесели, да ми помогне да се
опуштам.

- Не, реков, малку потивко отколку што
требаше. Сам си ја земав од визбата.

Таа стана ја заобиколи масата и ми дојде
зад грбот. Ме гушна нежно околу вратот.

- Што сторил големиот град од тебе?! Не
можам да верувам. Ме напаѓаш?! — Таа веднаш
ги тргна рацете. Јас ја искористив нејзината
збунетост, се свртев и ја зедев во својот skut,
во својата преградка. Почувствував како тре-
пери секое ковче од нејзиното нежно слабичко
тело. Не се опирав. Гледаше срамежливо во
подот, како да се плашеше да ме погледне. Се-
деше мирно на моите колена како послушно
дете. Ја милував по косата, по грбот, ја лулав,
сакав да ѝ покажам дека нема зошто ни да се
срами, ниту да се плаши. Потоа Јана се ослобо-
ди од мојата преградка и ми рече:

- Да ти наместам. Ти ќе спиеш во кре-
ветот на Славица.

- Како ќе каже домаќинката. Па нели сум
јас гостин! — Умната Јана. Да ме прашаше и јас

така ќе одлучев. Потоа го изгасна светлото за да се соблечеме. Од светлото од улицата кое се пробиваше низ завесата видов како се сврте кон сидот. Ја соблече тренерката и ја облече пижамата. Без да се сврти, влезе во својот кревет и се покри. Само очите ѝ се гледаа, мислам дека мижеше. Во собата почна да студи.

- Отвори ги очите, да ме видиш. Гол сум!

- Боже, зарем не ти е срам? А и ќе настинеш. Веднаш облечи се и покриј се!

- Те задевам. Веќе сум в кревет и сум се покрил. — Таа веднаш ги отвори очите и се насмевна. Веќе ми се навикнаа очите на темнината и можев да ја гледам со помош на сиromашната светлина која доаѓаше од улицата.

- Многу е студено. Можам ли да дојдам кај тебе?! Да се грееме!

- Не, те молам. Вака е убаво. Ќе се гледаме и ќе си разговараме.

- Зошто? Од што се плашиш, па нели си ми девојка? — Јана молчеше како да размислуваше што да каже, кој одговор е најдобар, најбезбеден. Што ми одговори не знам.

Утредента кога се разбудив Јана беше будна и држеше книга во рацете, покриена под јорганот. Учеше.

- Од кога си будна? — ја прашав зачуден.

- Не знам. Не погледнав на часовникот. Но морам да учам, наредната недела имам колквиум, а сакам што повеќе да бидеме заед-

но. — Ја остави книгата, стана и во пижама, ја вклучи греалката.

- Нема ли бакнеж за добро утро?

- Има. Само ми е студено, морам да се облечам, а и сакав да направам кафе. — Сепак дојде и нежно ме бакна. Како искусен долгогодишен брачен пар, си реков и се насмевнав.

- Синоќа, јас ти зборувам, те прашувам, а ти молчиш. Наеднаш ми стана јасно: си заспал!

- Бев многу уморен, но сакам да ти откријам една тајна: би сакал цел живот да го почнувам вака денот и да го пијам утринското кафе со тебе, - реков, и ги испружив рацете кон Јана. Таа дојде и се смести во мојата прегратка.

По кафето решивме да излеземе да се прошетаме. Надвор паѓаше снег. Се облековме и излеговме. Јана толку беше облечена како да ги облекла сите алишта што ги има донесено од Скопје. Ми заличе на топка, со каква понекогаш игравме фудбал, бидејќите вистинските во тоа време беа вистински луксуз! Од шарентата капа и шал ѝ сиркаа само очите и носето. Јана има најубаво носе на светот. Така мислев тогаш, но така мислам и денес.

Чекоревме кон Калемгдан по улицата која беше сосема бела и лизгава. Ја држев цврсто за рака. Се плашев да не падне. Сè беше побелено, а палавите нежни снегулки лудуваа ве-

село околу нас. Високите облечени во бела облека дрвја, како да ни велеа добредојде. Свиткувајќи се кон нас од ветрот, како да ни се поклонуваа. Мавтаа со гранките и го тресеа од себе снегот. Долу мрзливо се влечкаше Дунав, а во него се вливаше Сава.

-Гледаш и тие се здружиле. Си ги спојуваат и силата и водата. – ми вели Јана.

- Исто како ние, - ја задавам.

-Не е исто. Таа се влива во Дунав, но ти дојде кај мене. Обратно е!

- Многу си слатка кога се лутиш!

Наеднаш многу застуде. Ја погледнав Јана. Трепкаше од снегот што ѝ влегуваше во очите, во устата... Се тресеше од студот.

- Да си одиме во станот, што велиш?

- Да, да си одиме, - се согласи Јана како одвај да го чекаше мојот предлог.

Малку лизгајќи се, малку трчајќи по стрмната улица брзо стасавме во станот. Тргнав кон греалката, ја вклучив, а на шпоретот ставив големо лонче да се топли вода за чај. Нешто од греалката нешто од водата која врие-ше, воздухот во собата стануваше сè потопол.

- Уште ли не си се стоплила? Легни в кревет и покриј се. Ќе ти биде топло и брзо ќе се згрееш.

- А чајот?

- Јас ќе го подготвам. – Јана послушно се пикна под јорганот. Ставив вода во два различни филцани од кои излегуваше топла па-

реа. Ги гледав кесичките филтер чај како потонуваат во врелата вода од која излегуваше топла и миризлива пареа и размислував... Тргнав кон креветот и застанав зачуден: Јана веќе спиеше. Полека ги оставив филцаните на масата, го соблекох дебелиот џемпер и тивко се сместив под јорганот до неа. Беше пријатно и топло. Сакав да ја бакнам, да ја допрам, но ми беше страв да не ја разбудам. Ќ ја помирисав косата која мирисаше на беби сапун и ги затворив очите.

Не знам колку време сме спиеле. Кога ги отворив очите, стуткана во мојата преградка спиеше Јана. Моите раце беа ѝ го обвиткале нежното тело. Додека размислував за нашата положба и што ќе кажам кога ќе се разбуди, таа ги отвори очите и ми се насмевна. Охрабрен, нежно ја ставив раката под нејзината блуза. Таа се вкочани.

- Сакав само да те почувствувам поблиску. Да те погалам на забранетите места. Немам ли право? - ѝ шепотев бакнувајќи ѝ го црвенетото уво, а со раката ѝ ги милував малите нежни гради. Беа толку мали, како на тинејџерка, а сепак ми бише убаво кога почувствував дека реагираат на мојот допир. Јана се преврте во мојата преградка, ме погледна право в очи, како да сакаше да прочита што размислувам.

- Сигурно другите со кои си бил, биле многу погодни, поубави, со повеќе работи за милување.

- Да, така е, но јас сум среќен сега, тука, со тебе, а не кај нив и со нив.

- Така ли? - радосно, ме гушна толку силно, а јас се чувствував како да летам. Ја гушнав, ја бакнував, ја допирав, ја милував, а таа не се опираве. Имав впечаток дека ужива... Наеднаш како да ми се запали некој аларм во главата. Кон што води сето ова, си реков. Се исплашив од самиот себе. Ја бакнав нежно и станав. Тогаш си ветив: никогаш нема ништо да се случи заради што би страдала Јана или би ѝ се свртел животот во погрешна насока. Само по две години, јас бев човекот кој ја повреди, човекот кој ѝ нанесе многу болка, човекот кој ѝ предизвика многу страдања...

- Многу сум гладен. - Да јадеме, реков, а Јана стана и почна да подготвува нешто за јадење.

Веќе се смрачуваше. Денот летна како врапчето што сиркаше во нашата соба стоејќи на симсот од прозорецот. Се доближив до прозорското стакло.

- Врапче, зошто си само? Немаш ли девојка? – се обидував да ја разубавам атмосферата. Јана ме слушаше и нежно се кикотеше.

- Што ти одговори? Не го слушнав одговорот. А од каде знаеш дека е машко?

- Рече дека нема, но ќе си најде. Умна девојка како тебе!

- Само умна ли ?! Да постелам, ќе си легнеме ли? – се обиде да ја смени темата.

- И умна и убава и мила. Некој е сето тоа, се разбира ако ти е драг. Да, да си легнеме, ама вечерва би сакал заедно.

- Зошто? Што ти недостигаше синоќа?

- Се плашам да спијам сам! – ја задевав, а некаква сенка ѝ помина низ лицето.

-Зошто се плашиш? Па ние веќе спиевме денес заедно. Нели беше убаво? Мислев дека уживаше.

-Исто така? Како денес? – ме погледна со прашален поглед.

-Да, исто така.

-Ветуваш?

-Не само што ветувам, се колнам во тебе, во нашата љубов, во нашето пријателство.

-Добро! – рече ѝ како да ѝ олесна. Ја зеде перницата со сини цветови од другиот кревет и ја стави до нејзината.

Ноќта беше убава реприза на дневното „спиене“. Лежевме еден крај друг. Ја гледав и не ми се веруваше. Со толку восхит, љубов и обожување не ме гледал никој и никогаш, ни пред ни потоа. Јана набргу заспа. Мирно спиеше заштитена во мојата преградка, но мене воопшто не ми беше лесно...

Утредента си заминав, иако воопшто не ми се одеше во Скопје. Сакав да останам во Белград, со Јана.

Таа година кај Јана во Белград бев уште два пати. Секогаш беше преубаво. Тоа беа моите најубави младешки дружења со Јана.

Наредната година беше реприза на слушањата. Филм во неколку продолженија, во кои актери бевме ние двајцата.

Мајка ми се муртеше, татко ми се смешкаше, кога ќе нè сретнеа заедно.

Татко ѝ пак на Јана само вртеше со главата. Мислам дека беше исплашен од она што можеше да се случи!

14.

Дојде летото. Сакав со Јана да одиме на летување. Од кога бев во врска со неа, дома постојано ме поттикнуваа да одам на летување со другарите, особено мајка ми. Знаеше дека Јана нема пари да оди и потајно се надваше дека ако се поделиме ќе ѝ се исполни желбата.

Отидов кај Јана за да се договориме каде да одиме.

- Не можам да дојдам со тебе. Оди ти со Иван. Јас ионака морам да ги подготвувам последните два испита. — знаев дека причината е друга, но не сакаше заради тоа да бидам казнет и јас.

- Оде те со феријалците, две недели бргу ќе поминат и ќе си дојдеш да бидеме заедно, а јас ќе бидам послободна бидејќи додека си таму, ќе ги подготвам испитите, — ме убедуваше иако не ѝ беше право што ќе одам без неа.

- Не ли се плашиш дека можеби таму ќе сретнам некоја, ќе се вљубам? Сонце, море...

И како и секогаш умна и сериозна ми вели:

- Некаде сум прочитала дека тој што го сакаш треба да го пуштиш и да му веруваш, ако се врати и тој тоа го чувствува. Ако не се врати, не треба да жалиш затоа што тој не заслужува да страдаш по него, но мислам дека тоа е само теорија или напишано од некој што немал среќа да сака и да биде сакан. - Го рече тоа убедена дека од летување ќе ѝ се вратам и дека алтернатива за тоа нема.

Дојдов дома. Легнав на креветот во мојата соба и почнав да ги одмерувам аргументите за „за“ и „против“. Ми се одеше на летување. Од друга страна не ми се одеше без Јана. Конечно си реков: две недели и не се многу. Одлучив и заспав.

По една недела се најдовме на железничката станица. Вриеше како во кошница. Се чекаше возот што ќе ги однесе феријалците на море. Меѓу тие што ќе заминеме беше и Јана иако не одеше и таа со нас. Дојде да ме испрати. Возот влегуваше во станицата. Стана мешаница. Јана ме гушна и ме бакна. Иван стоеше и ја гледаше љубопитно нашата разделба.

- Може ли и мене да ме гушнеш. И јас патувам, нели?

- Да, зошто да не, па ти си ни најдобриот другар. - Го гушна и него и го бакна. Ми се

стори дека малку подолго остана во неговата прегратка.

Возот тргна, а Јана долго ни мафташе иако веројатно брзо ѝ се замаглиле нашите ликови од солзите со кои ѝ се наполнија очите уште пред да тргне возот. Како се оддалечуваше возот од станицата, Јана беше сè помала, сè поситна... Дали згрешив што одам сам, се прашував по којзнае кој пат. За жал излезе дека сум имал право.

По два дена ѝ пратив разгледница на која набрзина ѝ напишав:

„Овде е многу убаво. Сонце, плажа, пливање... Навечер играчки ... Сè е онака како што си замислував. Се разбира, ти многу ми недостигаш. Ќе беше многу поубаво да си и ти тука. Ќе ти пишам утре поопширно. Бојан“

Ќе испратив уште една разгледница со слична содржина. И толку. Немав време...

Злата беше дел од смената. Беше атрактивна русокоса девојка со долга коса и пополничка. Беше две години помлада од мене. Ја знаев уште од гимназиските денови. Имаше бујни гради, слични како оние на Дафина, мојата прва „учителка“ и долги нозе кои завршуваа со интересен задник кој доаѓаше до израз при нејзиното кокетно одење. Такво ѝ беше и однесувањето. Многумина сметаа дека е згодна и ја посакуваа. Иван беше меѓу нив.

Во прв момент, мене не ми се допаѓаше нешто посебно, но навечер кога ќе си легневме Иван постојано ми ги полнеше ушите со Злата и разни детали околу неа.

- Па фати ја, штом толку ти се допаѓа, - му реков изнервиран една вечер.

- Не можам. Се обидов, а се обидоа, колку знам, и други. Недопирлива е. Не се дава!

- Глупости. Што се замислува па таа!

- Па фати ја ти ако можеш. Ај да те видам.

- Не можам, знаеш дека сум со Јана.

- Па за тука. Јана нема ни да знае.

- Не е чесно, а и знаеш дека многу ми е драга и несакам да ја повредам. Ќе страда ако дознае..

- Ти велам дека нема да знае или така зборуваш зошто не можеш? — ме с'скаше и подбуцнуваше Иван.

- Ќе видиме, - реков и се свртев на другата страна веќе сонлив.

Утредента со Иван тргнавме на плажа. На убава шарена лежалка лежеше оптегната Злата во супер мини костим за капење. Се поткрена кога нè виде и нè покани да ѝ се придружиме. Се сеќавам како да беше вчера, зјапав во нејзините гради кои постоеше опасност секој момент да се ослободат од горниот дел на костимот за капење. Почнавме неврзан разговор. Многу бргу сфатив дека Злата ни одда-

леку не е умна колку Јана. Но, тоа воопшто не ми пречаше. Не ми беше важно. Додека разговаравме, Злата постојано ми се смешкаше и провокативно си го местеше костимот за капење, допирајќи си ги градите и долгата коса. Очигледно беше дека ме провоцира.

Потоа Злата стана и заедно влеговме во водата. Наеднаш ги забележав нејзините голи гради. Не бев сигуен дали ѝ се одврза врвката од горниот дел на костимот случајно или тоа го направи сама. Како и да е, добив желба да ги допрам... Сепак, се правев дека ништо не забележав. Излегов од водата и си заминав исплашен од она што го почувствував во тој момент.

Вечерта Злата дојде во нашиот шатор и седна на мојот кревет. Облечена во куси бели пантолончиња и блуза на прерамки, која повеќе откриваше отколку што покриваше. Миришаше на скап нежен парфем. Се смешкаше додека зборувааше и неколку пати, божем случајно ми ја допре раката. Иван се почувствува веројатно одвишен. По неколку минути излезе и не се врати цела вечер.

Така започна сè.

15.

Деновите стануваа сè поинтересни. Секој ден одевме заедно на плажа, пливавме и станувавме сè поблиски, поинтимни.... Ми беше јасно дека Злата не е Јана во никој поглед, но ми беше интересно и убаво. Една вечер Злата ми предложи да одиме на ноќно капење. Најпрвин се премислував, но се решив кога ми рече:

- Што ти е? Од што се плашиш? Преубаво е ноќното капење. Голи! Водата те гали, а те гледаат само месечината и ѕвездите. А тие ниту прекажуваат, ниту озборуваат. Дојди вечер пред мојот шатор, па ќе одиме.

Така и беше. Отидов пред нејзиниот шатор. Злата чекаше подготвена. Во рацете држеше торба на која беа насликани риби, школки, ракови... Во знакот на Риби е родена Јана. Нешто ме штрекна: како опомена, како потсеување.

- Дај јас да ја носам торбата. - Ја по-
земав. Ми се виде тешка.

- Што има во неа што е толку тешка?

-Крпи, виски и бадемчиња!

- На сè си мислела, - ја пофалив.

Дојдовме на брегот. Морето беше мир-
но. Личеше на едно големо бескрајно темно
огледало. Злата посла една голема крпа на која
ги стави шишето виски и грицките. Ми се сто-
ри како да има искуство во сето тоа, но си ре-
ков: па што ако е така, икуството не е за пот-
ценување, но сепак се чувствував некако чуд-
но заради тоа.

Седнавме на крпата, а Злата почна да го
соблекува горниот дел од костимот. Инстинк-
тивно ја свртев главата.

-Што е? Не ти се допаѓам ли? Ова што се
случува ништо не значи. Летна авантура која
ќе заврши заедно со летувањето. Опушти се.
Ти ветувам ќе ни биде убаво! – Тргна кон
водата, а јас по неа како маѓепсан...

Кога излезе од водата на нејзиното голо
тело капките вода светкаа како бисерчиња ос-
ветлени од месечината. Ми се виде многу уба-
ва. Веројатно во тоа ми помогна и вискито.
Тоа што се случи таа вечер не беше за веру-
вање...

Така беше таа вечер, но и сите наредни
вечери. Уживавме во топлиите свездени ноќи
легнати на топлиот песок. Уживавме во тиши-

ната која ја нарушуваше само шумот на брановите и крикот на некој заскитан галеб. Уживаме во топлите ноќи, но и во прекрасните сончеви денови во кои трепереше воздухот, а насекаде блескаше сонцето во сиот свој летен сјај.

Се убедував дека тоа е само летна авантура како што рече Злата, цврсто решен дека ќе заврши сè, кога ќе се вратам во Скопје. На Јана нема ништо да ѝ кажам. Така мислев, но ништо не излезе така. Напротив.

Дента кога се вратив од море, на вратата ме пречека мајка ми. Татко ми не беше дома. Отидов веднаш во бањата. Се туширав и се триев, како тогаш кога прв пат бев со Дафина. Ги отстранував трагите од Злата, но сеуште ги чувствував нејзините податни гради во моите раце. Сеуште ги чувствував нејзините допири, нејзиниот мирис...

Утредента отидов кај Јана. Чукнав на портата. Веднаш излезе Јана, како да чекала зад портата. Беше насмеана и среќна. Се прегрнавме, но ми се стори дека прегрнувањето не беше исто. Дека е помлако, полабаво. Чувството на вина ме инхибираше.. Во главата ми се бркаа непријатни мисли што како оси ме напаѓаа. Имав впечаток дека Јана инстинктивно чувствува дека нешто се случило. Ме праша како си поминав. Ме гледаше како да ме испитува или мене така ми изгледаше. Во очи-

те и видов надеж дека мојот одговор ќе ја ослободи од стегите на стравот и сомнежот кој како да го почувствува за миг.

- Изгледа веќе успеале да ти кажат. Глуposti, тоа не беше ништо сериозно. Знаеш, сонце, море. Сонцето удира в глава. Губиш разум. Верувај ништо не ми значи таа.

Ме слушаше и ми рече:

- Никој ништо не ми кажал, но ти се бра ниш според онаа: мувата на капата, - а јас зја пав во неа и се преколнував што го кажав сето тоа. Потоа зборував, зборував... Моите зборови личеа на монолог со кој си се убедував самиот себе, а не Јана. Таа слушаше и не рече ни збор. За жал, иако се трудев, не успеав да ја убедам и да ѝ објаснам. Си заминав од кај Јана без да знам што ѝ кажав, јас, а што ми одговори таа. Ова беше прв пат нешто непријатно да се случи меѓу неа и мене!

Утредента како вообичаено излеговме на нашето корзо. Јана не ја спомна вчерашната расправија можеби не сакаше ништо да каже пред Лена која дента дојде во Скопје. Ги оставив да го завршат кругот без мене, а јас отидов да купам цигари. Наеднаш почувствував како некој ме гушна силно од зад грб. Тоа беше Злата, весела и расположена. Погледнав кон Лена и Јана и се вкочанив од она што го видов во нивните погледи. Додека се обидував да се ослободам од преградката на Злата ги снема.

Наредниот ден отидов кај Јана, но портата беше заклучена.

Деновите до нејзиното заминување во Белград не беа убави. Иако ја убедував дека само неа и единствено неа ја сакам, дека тоа со Злата не беше нешто сериозно, дека беше само нешто минливо, страст, пожуда, резултат на вознемирени хормони, сè почесто се факав себеси како мислам на Злата и на она што таа ми го даваше без отпор, без ограничувања, без обвинувања и префрлања. Сè почесто мислев на нејзините гради и тело и на сето она што следуваше потоа и без мое барање, слободно, само од себе, страсно и помалку животински. Се убедував себеси дека сето тоа ќе помине. Дека ќе се заситам, но не поминуваше. Злата стануваше еден вид дрога за мене. Како минуваа деновите не можев без неа. Барем така ми се чинеше тогаш. Се гледав со Злата и со Јана и од секоја добивав нешто што другата не можеше или не сакаше да ми го даде.

Дојде септември. Јана замина во Белград. Злата живееше сама во станот на нејзините родители бидејќи тие се отселија да живеат во куќата која се наоѓаше во близина на градот. Злата беше сосема спротивна на Јана во сè. Беше слободна во однесувањето, помлада и добро ситуирана. Се однесуваше кон мене на начин на кој Јана никогаш не би можела

и да сака. Секој ден бевме заедно. Се преселив речиси кај неа иако моите се противеа, особено татко ми. Со Злата уживавме во вистинска смисла на зборот: шетаваме, јадеваме, пиевме. По некогаш се опивавме до бесвест. Со Злата имав сè што немав со Јана. Не одев на факултет, не положив ниту еден колоквиум, ниту еден испит. Само една јанса ме јадеше: како ќе биде кога ќе дојде Јана од Белград. Чувството на вина беше присутно во секоја моја постапка, во секој мој збор, но нешто не ми даваше да излезам од тој маѓепсан круг. Уживав во сето она што го посакува еден млад човек, свесен дека во она што ми го дава Злата ужива секое мое делче. Како минуваа деновите почнав дури да мислам дека врската со Злата има многу предности и бев подготвен дури и да раскинам со Јана, се разбира ако дојде до тоа... И покрај задоволствата кои ги добивав и во кои уживав, се чувствував како бубалка фатена во пајажината на парите и сексот бидејќи паричникот на Злата беше секогаш полн, а таа спремна да... Сепак се факав дека често мислам и на Јана, дека ја споредувам, дека мерам, но...

Писмата од Јана сè поретко доаѓаа и еден ден престанаа. Дојде летото. Во меѓувреме Злата беше заминала кај нејзините.

Кога ја сретнав Јана, веднаш сфатив дека знае сè. Се обидов да биде како некогаш. Се

трудев да бидам нежен, коректен, фин. Ы вел дека ништо не е изменето меѓу нас, дека е патетична, сомничава, без причина љубоморна... Јана плачеше и молчеше. Секој ден, секоја средба завршуваше со солзи. Убавите деновите кога бевме заедно изгледаа одалечени со светлосни години...

Таа вечер бевме договорени со Јана и Лена да се најдеме на нашето корзо. Ги здогледав и тргнав кон нив. Во тој момент ја забележав Злата како самоуверено ми приоѓа со насмевка на лицето и со развеани руси коси како самовила. Ме фати под рака како да сакаше на сите да им каже дека ѝ припаѓам, дека сум нејзин. Се стаписав, занемев. Како во магла ги видов Јана и Лена како се упатија кон слаткарницата во која одевме често на колачи, пред која стоеше Иван и кој виде што се случува. Ми се стори дека ликува, но не ми беше јасно зошто.

Зјапав де во Јана и Лена, де во Злата. Сè ми се сврте околу мене. Си реков готово е. Како да останав без подлога под нозете. Ми беше жал за Јана, бидејќи ми беше јасно дека ќе страда. Толку многу внимавав да не ја повредам, а, сепак тоа се случи. Зошто?! Се прашував иако знаев зошто, но не знаев што да одлучам и што да правам понатаму. Бев свесен дека на нашата врска со Јана и се гледа крајот!

16.

Од таа вечер сè помалку се гледав со Јана, сè повеќе бев со Злата. Се криевме, но често неуспешно. Секогаш ќе нè видеше некој близок на Јана: брат ѝ, сестра ѝ, тетка ѝ, со-сетката... Еден ден кога отидов кај Јана, во дворот ме сретна татко ѝ.

- Каде е Јана?

- Во соба. Лошо се чувствува. Не јаде, не спие, не излегува од дома. Бојане, не доаѓај повеќе. Секогаш кога ќе дојдеш денот го одболедува. Ако барем малку ти значела некогаш, остави ја намира. Оди си по патот. Гледаш дека вашите патишта се раздвојуваат.

- Жал ми е, ама не е баш така како што мисли Јана. — се срамевам од тоа што го изговорив, но и самиот не знаев како да се извлечам и што да кажам. Млад и луд си помислив: најубаво ќе беше да ги имав двете, ама не може.

Влегов во собата. Јана лежеше на креветот. Лицето ѝ беше бледо и потечено од

плачење. Се обидов да разговараме, но таа само молчеше. Постојав малку крај нејзиниот кревет и заминав посрамен, тажен и збунет.

Наредните денови пак отидов, но Јана не сакаше да ми отвори. Летото бргу помина.

Есента Јана дипломираше, но немаше радост, немаше воодушевување. Свездените ноќи кои некогаш заедно ги минувавме речиси цели пет години, се растурија како скинат ѓердан. Ги снима! По малку и ми беше криво што толку бргу Јана се откаже од нас, од нашата љубов и ме препушти на друга без борба. Мислев дека ќе се бори, дека нема да се предаде. Но...

За да се откаже Јана конечно од мене и од нашата љубов, доцна дознав. Причината била следна: едно утро ја сретнал брат ми Јана и ѝ рекол:

-Жал ми е што се разделивте. Те сакам како сестра, но Бојан не те заслужува. Мајка ми не е на твоја страна. Тоа дополнително го турка во прегратката на Злата. Постојано се заедно. Слушам дека се подготвува веридба.

Со Јана престанавме да се гледавме. На факултет повторно изгубив година. Татко ми не ми даваше џепарлак. Ми беше лут. Мајка ми скришно ми даваше по некој динар, но тоа не беше доволно. Беше многу малку во однос

на она што го добивав од Злата. Кога беше во прашање Злата, мајка ми не ги штедеше нејзините одобрувања и оценки дека конечно сум добил што сум заслужил. Злата се почесто одеше кај нејзините родители и таму остануваше по неколку недели, како да сакаше да ми каже како ќе ми биде без неа. И Јана замина за Белград. Слушнав дека се вработила во Државната болница во Белград, дека напредува и спрема магистратура. Деновите се заредија...

Еден ден Злата ми вели дека сме поканети на ручек кај нејзините. Сум одел и друг пат со неа кај нив, но не со таква официјална најава и покана. Кога стасавме кај таму ме изненади многу љубезниот однос на нејзините родители кон мене, иако за волја на вистината секогаш беа коректни.

По ручекот седевме во убаво уредениот двор и уживавме во зајдисонцето, пиејќи кафе. Татко ѝ на Злата беше висок, крупен човек, кој со својата корпулентност предизвикуваше и почит и страв. Ме погледна продорно под густите веѓи, со бледосините очи, запали цигара и со некаква нелагодност во гласот, го почна разговорот:

-Слушај, Бојане. Гледам дека секој ден сте сè поблиски со Злата. Таа ни е единствено дете и нејзината среќа многу ни е важна. Јас, иако сум во пензија, имам многу врски и пријатели. Мојам да ти обезбедам вработување.

Можам да те поддржам и да го завршиш факултетот ако сакаш. Злата кренала раце од факултетот, но ти си талентиран и можеш да го завршиш, ако се потрудиш. Ожени се со Злата и во сè ќе ја имаш мојата поддршка!

Го слушав и не ми се веруваше. Татко ѝ на Злата ми ја нудеше својата ќерка спакувана во пари и привилегии. Не ме прашуваше за моите чувства, да ли ми е мила, дали ја сакам.

-Слушаме дека си имал сериозна врска. Но сите сме имале. Заборави на тие младешки детски врски, - мудруваше мајка ѝ. Ми пречеше лукавоста во погледот и гласот на таа полничка средовечна жена облечена во светол со црвени цветови фустан и фризура која не соодветсвуваше на нејзините години. Иако беше љубезна, секогаш се трудеше да потенцира дека се богати и оти можат да си дозволат сè што се купува за пари.

Откога го испивме кафето, без да дадам одговор или ветување, си заминав од кај родителите на Злата со некое недефинирано чувство кон случувањата.

Работите ги забрза бременоста на Злата. Не ми беше баш јасно како дојде до тоа, внимавав да не се случи. Наводно внимаваше и таа, но немаша сомнение дека е бремена. Фактите имаа медицински печат! Понатаму работите се одвиваа како на филм. Подготовки, купувања... Понекогаш се чувствував како робот

кој се движи и работи со далечинска контрола. Го одмерував она што го изгубив и добив, и мислев дека треба да бидам задоволен.

Направивме свадба. Злата облечена во бел фустан, со малку преголемо деколте за невеста и бел вел до земја, водеше оро и весело потскокнуваше, иако беше веќе во третиот месец. Кога ја гледав така весела и разиграна, за еден миг пред очите ми излезе ликот на Јана како многу поинаква невеста. Чудно помислив, со Јана иако бевме повеќе години во врска, никогаш не беа спомнати зборовите: свадба, брак. Мислите ми се прекинаа кога се сретнав со очите на мајка ми кои сјаеа од среќа! Татко ми беше воздржан. Имав впечаток дека е загрижен за нешто. Кога го прашав негираше. И на лицата на сите свадбари лебдеше насмевка. Тапанот како да ми удираше во мозокот. Ме влечеа натаму наваму, ме прегрнуваа, ме бакнуваа, ми честитаа... Иако мислев дека сè е во ред, нешто ме стегаше во градите. Меѓу свадбарите беше и Иван. Ми се виде мошне задоволен и расположен. Можеби испил малку повеќе отколку што треба, си реков. Во општата свадбарска мешаница, Иван дојде до мене, ме удри по рамото и ми рече:

- Заборави ја, заврши. Сега си женет човек. - И двајцата знаевме на кого мисли.

На свадбено патување бевме во Грција, во Ханиоти. Не можам да речам дека не беше убаво. Имаше сè што е потребно за еден добар меден месец. Бевме сместени во убав хотел, плажата беше прекрасна. Времето исто така. Просирните сини бранови удираа во песочниот брег и се враќаа назад, оставајќи зад себе ситни бели школки. Ќе дојдеа до брегот и пак се враќаа брзо назад како да се премислуваа што дошле. Седевме под палмите во удобни столови за сончање и молчевме. Злата облечена во просирен фустан во боја на јоргован што повеќе откриваше отколку што покриваше, седеше спротив мене, а јас не почувствував ништо слично од она што го чувствував порано кон неа. Се прашував зошто? Таа се трудеше да ми удоволи носејќи ми ладен сок, почнувајќи неврзани разговори, но не одеше.... Засрамен од своето однесување се обидов да ги поддржам нејзините обиди, но неуспешно. Магијата што постоеше некогаш, како да ја

однесе тивкото ветре што шумолеше околу нас низ палмите. Имавме сè, а јас се чувствував празно.

По враќањето во Скопје се заредија денови во кои Злата стануваше сè подебела, помрзлива, побавна, а јас сè понервозен. Одлучив да продолжам со факултетот. Учев како луд. Како да сакав во учењето да избегам од ситуацијата во која се најдов. По шест месеци ни се роди Петар. Беше мало нежно суштество кое беше малку со потемна кожа за разлика од мојата и на Злата. Постојано плачеше. Постојано беше гладно, бидејќи големите гради кои ми го поматуваа некогаш умот, немаа млеко! Плачењето на бебето ме излудуваше. Оставајќи ја Злата да се бори со бебето и со својата депресија, излегував наутро, се враќав навечер. Ги подготвував испитите во библиотека. Бегав од дома...

Во нашиот дом, нејзините постојано беа присутни. Моите не доаѓаа. Татко ми и немаше некаква посебна желба да дојде, а мајка ми не доаѓаше затоа што многу брзо се воспостави дека Злата не ја поднесува, поради што беше разочарана и навредена. Нејзината фаворитка, нејзината избраничка, снаата која според неа беше добар избор за нејзиниот сакан син, не ја сакаше и на моменти дури беше груба и непристојна кон неа. Поради тоа се чув-

ствував меѓу чеканот и наковалната. Се трудев да ја средам ситуацијата колку што можам, но не ми поаѓаше од рака. Што се однесува до Злата таа стануваше сè подепресвна и поапатична, на моменти дури и ја жалев. На лицето ѝ се појавуваше насмевка само кога ќе го слушнеше гугањето на синчето. Се обидував колку што можам да бидам коректен кон неа, но преправањето многу тешко ми паѓаше. Бргу сфатив дека она што го чувствувам кон Злата не било љубов туку посакување за задоволување. Ми стана јасно дека љубов е кога сакаш да поминеш што подолго време заедно со некого и кога разговараш со него забораваш дека часовите минуваат. Нешто слично какошто си разговаравме со Јана кога седевме на скалите на кошето од нејзината улица, кога шетавме бесцелно по улиците на нашиот град, кога се гушкавме во нејзината потстанарска соба во Белград, кога лежевме на зелената трева на Калемегдан.... Тогаш сфатив дека кога сакаш некого, сакаш тој некој да биде среќен затоа што тој те прави и тебе среќен и те мотивира да бидеш што подобра личност. Кога сакаш некого сакаш тој да го запознаеш со сите и да им кажеш на сите колку многу ти значи.... Сфатив дека она што го чувствувам кон Злата е сосема нешто друго. Кога размислував за Злата, пред очи ми беше само нејзиниот изглед и нејзиното тело, нејзините полни и јадри гради, нејзиниот топол задник, нејзината рака која ме

милува... Од неа барав и добивав задоволување на моите страсти. Во моите размислувања и фантазии за Злата немаше чувства за нежност и припаѓање. По поминатата ноќ со неа, кога ќе се разбудиме немав желба да пиеме кафе заедно, да појадуваме заедно, да ѝ ја милувам косата... Со Злата бевме одлични љубовници, добри партнери во задоволствата, во пијанките и лудостите, но не бевме пријатели. Во односот со неа ја сфатив разликата меѓу страста и љубовта. Сфатив дека за оние кои се неискусни, како јас тогаш, овие две нешта тешко се разликуваат. Кога си млад, сексуалната привлечност е исклучително силна, а разумот е во втор план, потиснат од хормоните. Она што го чувствувааш кон секој кој е физички атрактивен и привлечен, не е љубов. Сфатив дека во одреден момент можеш кон таа личност да почувствувааш силна, прекумерна сексуална интимност што е тешко да се контролира, но тоа не е љубов. Сфатив, дека љубовта е длабоко емоционалното чувство, чувство на припадност кон партнерот, длабока и чиста емоција која не може лесно да исчезне. За љубовта требаат години за да биде изградена. За жал, сфатив, но доцна, дека страста, сексот и парите, биле основа на нашата врска со Злата. Благосостојбата во која запливав без да се потрудам: убава кола, скапа облека, патувања во земјата и во странство, беа како опијум... Иако и понајтаму физичката привлечност постоеше и беше

силна, особено во ноќите кога бев мртов пијан, кога бев трезен, постојано барав причини да не бидам дома, да бидам далеку од сè, од детето, од Злата...

Со Иван ретко се гледав иако од Злата дознав дека неколку пати ме барал, дури и доаѓал кај нас дома да ме бара. Не знам зошто, но немав воопшто желба да го видам...

Со Злата бевме интимни како маж и жена само кога бев пијан. Како резултат на една пијана ноќ се роди нашата ќерка. Беше преубаво бебе со сини очиња и бел тен како снежнките кои паѓаа ноќта кога се роди. Не ја знам причината, но ќерката веднаш ми се смили. За разлика од синот, веднаш ја почувствував како своја, како дел од себе. Можеби беше така затоа што синот во моите мисли беше главната причина, да се најдам во тој брак со Злата. Ако не беше тој, можеби животот ќе го свртеше правацот во друга насока. Можеби...

Но кармата е безмилосна. Таа дојде по своето. Мојата мала ќеркичка која ја обожавав од првиот миг кога ја видов и кога ја зедев в раце, беше чудно бебе. Како минуваа месеците тоа беше сè поизразено. Не гугаше. Ретко се смееше. Нејзините сини очиња гледаа некако празно. Отпрвин мислевме дека е мала, ќе попорасне и ќе се смени. Напротив, ста-

нуваше сè полошо. Лекот го баравме насекаде, а јас како обична кукавица, кроев планови како да избегам од „бојното“ поле. Не можев да издржам. Немав нерви. За разлика од мене, Злата се бореше како лавица, за секое зборче, за секоја нејзина насмевка...

И покрај сите перипетии успеав да дипломирам и се вработив, се разбира со помош на татко ѝ на Злата. Работев во проектантското биро на една голема градежна фирма, која за разлика од некои други фирми опстоја долги години. Не беше уништена од транзицијата која беше како темен тунел во кој заглавија многумина, ни криви, ни должни. Проектирав згради, училишта, улици, мостови, во Македонија и во странство. Од таа страна на животот бев задоволен. Но...

18.

Ја бев поминал триесеттата. Седев на моето работно биро и прелистував некои мои проекти. На вратата се слушна тропаче. На моето „да“, влезе мојот директор.

- Имам една молба до тебе, Бојан. Морам утре итно да летам за Белград на потпишување важен договор, а не можам. Не ме пушта сопругата. Утре ни била годишнина од бракот. Многу се налути што сум заборавил, а замисли колку ќе се налути ако не бидам тука. Те молам спаси ме. Ти можеш да ме разбереш, па и ти си женет човек! – тој си зборувааше, а јас дури и не го слушав. Во ушите ми одсвонуваше: Белград, Белград, Белград...

- Ќе можеш ли Бојане?

- Не знам што да ви кажам. И можам и не можам.

- Те молам. Ова никогаш нема да ти го заборавам.

- Добро, ќе одам, - реков, а во себе се прашував зошто попуштив и се согласив.

-Знаев дека можам да сметам на тебе и твоето другарство! Ти благодарам.

Цела ноќ око не склопив. Мислев на патот во Белград. Дали да ја побарам Јана. Немав нејзин телефон, но знаев каде работи, а можев да го побарам и од Лена. И таа живееше во главниот град на тогашната држава. По долго размислување и премислување, шетајќи низ спомените, решив: ќе ја побарам на работа без да ѝ се најавам. Решив и заспав.

Летот беше доста рано. Влегов во авионот и се сместив на своето место до една средовечна елегантна госпоѓа. Го врзувам ремениот и ја свртувам главата кон прозорецот. Авионот е час во облаци, час во син бесконечен простор кој трепери. Синилото ме потсетува на очите на Маја, на мојата ќеркичка, на мојата миленичка. Се насмевнувам. Пак сме во облаци... Овие промени ми личат на мојот живот...

Жената која седи до мене се обидува да почне разговор.

- Каде одите? – ме прашува, а јас се чудам што да ѝ кажам.

- Службен пат, - ѝ одговорам. Се срамам што не се воздржав, бидејќи во гласот ми се чувствува нетрпеливост. Не ми се разговара. Сакам да го анализирам сценариото за сред-

бата со Јана. Авионот почнува да се спушта. Го мразам спуштањето...

Слетав на аердромот „Сурчин“ во Белград. Паѓа дожд. Зедов такси за побрзо да завршам со службениот дел за кој бев впрочем и дојден. По завршување на состанокот се упатив во болницата во која знаев дека Јана работи. На шалтерот за информации се испаничив при помислата дека можеби го променила презимето. Требаше прво да се слушнам со Лена, да добијам одредени информации, но не го направив тоа бидејќи знаев што мисли таа за мене и за моето однесување во последните години кон Јана. Се чувствував како ученик кој одговара на табла. Се прашував што да ѝ кажам на девојката зад пултот. Не можам да речам само едноставно ја барам Јана. Девојката на приемено ме гледа љубопитно и ме прашува:

- Што ви треба господине? Како можам да ви помогнам?

- Барам една школска другарка. Македонка.

- Можеби ја барате доктор Јана. Сега ќе ја побарам.

- Веројатно станува збор за некоја друга Јана. Оваа што ја барам е психолог, не е лекар.

- Да точно, само таа деновиве се здоби со титула доктор. - ја крена слушалката, одбра неколку броја и рече:

- Ало, доктор Јана, имате посета. Ве бара еден згоден господин. Ќе дојдете ли или да го упатам во вашиот кабинет? – не го чув одговорот. Ѓ се насмевнав на девојката бидејќи нејзиниот комплимент малку ме олабави, ме опушти.

- Почекајте, доктор Јана веднаш ќе дојде.

По неколку минути во долгиот ходник се појави Јана. Беше иста како во моите соништа. Не беше воопшто изменета. Кога ме препозна, застапа. Како да се премислуваше што да направи, дали да се сврти и да побегне или да продолжи. Потоа ја крена главата и тргна кон мене со ситен, цврст чекор. Растојанието се скратуваше, а мојот пулс се зголемуваша со многу поголема брзина. Кога дојде пред мене, ме погледна право в очи и тивко рече:

- Зошто дојде?! – гласот не ѝ беше лут, туку некако метален и одбоен. Како да сакаше да ми каже: овојпат нема да дозволам да ме повредиш.

- Да те видам. Да поразговараме и толку. Ако не сакаш кажи, ќе заминам. Па, Јана ние не сме непријатели. Барем се надевам дека е така. Ние едно време бевме многу блиски! – во очите како да ѝ видов тага измешана со лутина. Се премислуваше што да прави. Сигурно сметаше дека расправија не е добро да има пред девојката која гледаше во нас и нè одмеруваше заинтересирано. Тие неколку секунди ми се видеоа како вечност.

- Почекај да си го земам палтото.

Одевме по „Кнез Михајлова“, јас и крај мене Јана. Не ми се веруваше. Ја гледав под око. Ми се виде многу убава, но сега посамоуверена. Зелениот елегантен капут многу убаво ѝ стоеше. Сè на неа беше супер од чантата до чевлите. Мојата Јана станала елегантна дама! Долгата коса ѝ беше собрана на вратот, а едно перче ѝ го милуваше челото.

- Каде ќе одиме? – ја прашаав.

- Каде што сакаш ти. Ти си гостин! – Ја гледав и одвај се воздржував да не ја гушнам, да не ја бакнам како некогаш. Знаев дека не смеам. Таа почувствував дека ја анализирам, се сврте кон мене и ми се насмевна. „Мразот“ почнуваше да се топи. Се чудеа која е причината што почна да попушта. Колку што ја знаев и познавав, причина имаше! Затоа предложив:

- Да одиме малку на Калемегдан. Времето е преубаво. Сè е рацветано. Сакаш ли? Како некогаш!

- Зошто да не, само немој да се трудиш и да се обидуваш да ме потсетуваш на минатото. Не ми го прави тоа, те молам!

- Ветувам!

Шетаавме по патеките како кога бевме заедно, како некогаш. Беше исто и не беше.... Сончевите зраци ѝ играа во косата. Дуваше нежно ветре кое носеше розови и бели цветни

ливчиња насекаде околу нас. Сè беше зелено и расцветано, разбудено. Природата ѝ се радуваше на пролетта.

- Убаво што дојдовме. Што шетаеме заедно како некогаш, – ми излета без да сакам.

- Бојане, тоа некогаш веќе е само некогаш. Минато на кое не сакам да се сеќавам. Спомени! Не велама да ги заборавиме, но не треба да го оживуваме она што било некогаш. Одвај успеав да најдам мир. Сега сум добро. Спокојно.

Во нејзиниот глас имаше и молба и тага. Се свртев кон неа и ја прегрнав. Не се противеше, но стоеше мирно, вкочането. Немаше одговор: ни со збор, ни со движење.

- Сум ти кажал ли дека имаш најслатко носе на светот? – се обидував да ја расположам, да ја потсетам барем малку на минатото.

- Немој, Бојане, те молам. – Почувствував дека нешто во гласот ѝ се смени, дека заради нешто се колеба...

Исплашен од нејзината чудна реакција се прашував што да речам за да ја премостам мачната ситуација. Јана не е глупава девојка, а би било глупаво вака да заврши нашата средба. Како и секогаш, се надевав дека таа ќе најде решение како да го поминеме овој ден убаво. Таа секогаш беше и поумна и поразумна. Додека чекоревме така еден крај друг, ми стана криво што се разделивме и што ѝ нане-

сов толку болка. Се прашував по којзнае којпат зошто не можев да се справам со сето она што ме извади од колосек, тогаш. Тогаш си велев дека тоа не е ништо невообичаено. И други се разделуваат. Ние не сме единствените што тргнале по различни животни патеки. Тогаш не ми беше јасно што губам, а што добивам... Тоа го дознав кога немаше враќање.

- Гладна сум. Сакаш ли да одиме нешто да јадеме? – ми ги прекина мислите. Има многу убави ресторани.

- Би сакал да одиме кај тебе, како некогаш? – предложив, а во гласот се чувствувавше дека сакам да ја задевам, но и дека навистина посакувам да одиме кај неа како некогаш.

- Зошто кај мене?! Може во некој добар ресторан. Има убави ресторани, например сместени на сплав. Многу е убаво, а и храната е добра.

- Се плашиш ли да бидеме сами? Од кого? Од мене, од себе или од двајцата?

- Не, не се плашам веќе од тебе, а ни од себе? Се плашам од разочарување, од болка и разделби! Може да одиме и кај мене, но ќе мораш да се задоволиш со скромен ручек!

Влеговме во нејзиниот стан или поточно речено во нејзиното станче во кое сè беше минијатурно, едноставно. Во дневната соба доминираше телевизорот. На сидовите неколку уметнички слики. На подот ламба со нежен бел абажур. На едниот сид полица – библиотека. Софата – кревет покриена со розова прекривка како и розовата роза во вазната на малото масиче до прозорецот.

- Убаво! Како успеа сето ова да го имаш? Имаш ли можеби некој спонзор?!

- Така ли мислиш за мене? Да, имам неколку спонзори во неколку банки! Сакав да имам нешто свое. Да си ја разгалам душата после сето она што ми се случи!

- Јана, жал ми е. Сакав само малку да се пошегувам. Убаво ти е станчето. Исто е како тебе. Кога би можел времето да го вратам, верувај ми сè би било поинаку. Тука би живееле јас и ти. А би сакал, но не можам. Постојат нешта кои уште повеќе го компликуваат мојот

живот. Верувај ми, многу сум несреќен! - се воздржував да не пуштам солза при помислата на моето мало девојче дома, заробено во таа чудна болест... Наеднаш почувствував потреба да си ја отворам душата, но се премислив. Не сакав да ја уништам убавината на средбата после толку години, жалејќи се и кажувајќи ги моите маки и проблеми...

Јана ја постави масата. Си реков: како некогаш, но овој пат беше многу поразлична, побогата. Јадевме без збор. Потоа раскрена сè и донесе шише црвено вино и две чаши. Стави од виното во чашите и ми ја подаде едната. Гледајќи се право в очи си ги допревме чашите. Молчевме и пиевме од виното. Што размислува, се прашував. Се чувствував многу среќен, опуштен. Се чувствував така како што не сум се чувствувал многу одамна.

По извесно време, Јана стана и ми се приближи, нешто поблиску отколку што очекував. Ми се приближи толку близу, што ми се стори дека сосема исчезна растојанието меѓу нас. Си реков, виното многу бргу почна да делува. Јана се насмевна и нежно се спушти во мојата преградка. Тоа што се случи потоа ниту можев да го претпоставам, а камоли да го очекувам...

Вечерта не заминав за Скопје. Останав кај Јана. Тоа беше незаборавна ноќ. Ноќ која

наликуваше на ноќите кога доаѓав во Белград кај Јана како студент. Не е доволно ако кажам дека уживав во нејзините нежни милувања. Во нејзините бакнежи. Во допирите на нашите тела и срца. Сето тоа повеќе личеше на сон отколку на јаве. Имав впечаток дека сеуште сум во нејзиното срце и дека одтаму никогаш и не сум излегол. Јана мојата Јана, која толку многу ја повредив. Девојчето кое пролеа толку многу солзи поради мене, имав впечаток дека се обидува да ми прости.

Таа ноќ Јана ми се подари себеси. Ми подари сè. Сè што јас не заслужував да го добијам. Како е можно досега тоа да не ѝ се случило со друг. Јана имаше повеќе од триесет години! Бев и среќен и горд. Не ми се веруваше? Се прашував зошто живеела таков калуѓерски живот? Зошто се чувала, за кого? А што ја премисли сега, што ја натера да заборави на сè: на мојата лошотија, на мојата глупост, себичност и лекомисленост и лакомост и да ми се предаде без збор? Таа ноќ јас дознав за многу нешта за кои мислев дека не постојат, дека не се можни. Јана, таа ноќ ми покажа и докажа како безгранично се сака без да се бара ништо за возврат. Ми докажа дека давањето го прави посреќен тој што дава... Се прашував дали е можно сеуште да ѝ значам нешто? Со таквите мисли и со Јана во мојата прегратка, заспавам.

Низ прозорецот се пробиваа првите утрински зраци. Јана излезе од мојата прегратка. Го гледав нејзиното нежно тело во полупро-сирната ноќница и си ветив дека ќе сторам сè за да ми припаѓа еден ден само мене, да биде моја кога и да е! Ги затворив очите за да ја задржам сликата и мислата што ми ја исполнија душата со милина...

Набргу почувствував мирис на штотуку сварено кафе.

- Слушај, Бојане, не сакам ниту да ме бараш ниту да доаѓаш повеќе. Никогаш! Ова е крај на нашата врска, ако воопшто може да се нарече така. Сето ова беше исполнување на нешто што си го бев ветила многу одамна кога бевме заедно. Крај е! Имам пријател со кој сум во сериозна врска. Ги поседува речиси сите квалитети кои би сакала да ги има мојот иден сопруг. Ќе се омажам за него.

Ја гледав и не ми се веруваше во она што го зборува.

- Тогаш зошто?

- Како што ти реков, ова си го бев ветила многу одамна. Можеше да се случи и тогаш, но ти беше фер и не дозволи мојот животен пат да стане можеби беспаке. Сфати го ова што се случи како награда, како благодарност, како подарок за тие години кога бев среќна,

кога твојата љубов беше единствениот зрак на светлина во мојот живот.

- Како и да е, и зошто и да е, ти благодарам! Се надевам дека се чувствуваше убаво и во такво сеќавање ќе ти остане сето ова. Твојот подарок ме направи и горд и среќен. Ми потврди дека јас сум бил и сеуште сум за тебе нешто посебно. Жалам што морам да одам бидејќи времето за мојот лет безмилосно се приближува.

- Вети дека нема да ме бараш, да ми се јавуваш, - ме молеше, но и како да ми наредуваше.

- Ветувам! - реков и излегов од нејзиниот стан без да ја бакнам, без да ја прегрнам, без да се поздравам, без збор да изговорам. И среќен и многу несреќен.

Ветувањето го исполнив. Не ѝ се јавував затоа што ветив, но и заради одреден сплет на околности. Ќеркичката не беше баш најдобро, иако имаше извесни подобрувања, благодарение главно на упорноста и напорите на Злата.

Во меѓувреме, се разболе мајка ми. Отидов да ја посетам иако и ден-денес жалам што моите посети беа мошне ретки. Потсвесно ѝ бев лут за сè што ми се случи. Иако за таквиот мој брак бев самиот најмногу виновен, дел од вината ѝ припишував и на неа и на нејзиното влијание и совети каков животен сопатник

треба да избирам. Не ја посетуваше ниту Злата. Дури мислам дека не само што не ја сакаше, понекогаш мислев и дека ја мрази. А немаше право. Моето презиме и мојот живот немаше да може да го дели, ако не беше навивањето на мајка ми за неа.

Седев до креветот на мајка ми во полу-мрачната соба. Некако се беше смалила. Перницата изгледаше огромна, во однос на нејзиното слабо лице, врамено со побелената разбушавена коса. Во очите без сјај пливаа солзи.

- Изгледа ми се ближи крајот. Целиот живот ви го посветив вам, на моите синови. Иако се трудев да ви биде добро, направив многу грешки. Но така сакало да биде. Најголем грев на душата ми е што ве разделив на некој начин, со Јана. Не можам да си простам. Кога размислувам за некои работи, гледам дека не сум имала право. Јана имаше и срце и душа, за разлика од аздисаната, невоспитана и безчувствителната Злата. Ај што не доаѓааше таа, не ми ги носеше ни внуците. Но, сè си има цена. Ете и јас ја плаќам мојата цена за своите дела. — ѝ ја зедев слабата рака изшарана со сини вени и ја бакнав.

- Не мисли на тоа. Ти не си виновна. Вината е моја. Вината е во мојата младешка непромисленост и лакомост.

- Не ми се лутиш, нели, што ти го упропастив животот? Не би сакала да ме мразиш! —

Ме прашуваше со поглед вперен во мене, како да сакаше да се увери дека не ја лажам.

- Секако дека не сум ти лут. Драга си ми и благодарен сум ти за сè што си сторила во животот за мене. Ти си вистински добра и храбра мајка. Верувај, многу те сакам.

- Ти благодарам. Зборувај ми за твоите деца, за твоите два ангела.

- Многу е убава и мила, мојата ќеркичка.

- А синот?

- И тој е умно и добро дете, но нели татковците повеќе ги сакаат ќерките, делумно ја лажев, за да ја смирам. Вистина беше дека Маја беше моја миленичка. Се прашував за што да ѝ зборувам за да ѝ го разубавам денот. Да ѝ ги отргнам мислите од тоа што ја измачуваше.

- Донеси ги да ги видам! - се сврте кон сидот и воздивна со олеснување на душата. Како да ѝ олесна што си ја призна вината, што се исповеда.

- Добро, ќе ги донесам, - реков, но ветувањето не го исполнив бидејќи мајка ми почина утредента в зори.

По нејзината смрт татко ми како да почна да исчезнува. Ослабна, не јадеше, не излегуваше од дома. Ништо не го интересираше, ништо не го допираше. Престана дури да гледа и телевизија. Постојано спиеше. Ќе станеше околу пладне ќе се напиеше две ракии со

салата и пак ќе си легнеше. Не помагаа ниту моите молби, ниту молбите на моите браќа.

Падна во длабока депресија. По неполна година ѝ се придружи на мајка ми.

20.

Таа година само што бев се вратил од Либија кадешто мојата фирма градеше некои објекти. Таму поминав речиси 5 години. Во тие години бев далеку од дома, далеку од сè. На моето заминување сите се противеа, но јас решив и заминав. Не ми беше којзнае колку убав животот таму, освен ако не ја споменам Сенада, која сите ја викавме Сена. Сена беше од Босна. Многу ме потсетуваше на Јана. Можеби и затоа честопати бев со неа. Како да ми беше некаква замена за нешто кое ми недостакува, кое ме враќаше години наназад, во моите младешки соништа. Потсетуваше на Јана и физички, но и како личност. Беше многу добра, но и умна. Беше лекарка. И таа избегала од дома, од случувањата, како и јас.

Еден ден седевме во трпезаријата на објектот во кој бевме сместени. Тоа беше зграда со комфор на хотел и строги правила, слични на затвор. Никаде не смеевме да одиме сами. Одевме во група со обезбедување. Со возило

без прозорци не носеа во некој маркет за купување.

Седната спроти мене, ме гледаше низ сенката на нејзините долги трепки со поглед полу-љубопитен полу-вљубен и ми вели:

- Бојане, која е таа што ти го скршила срцето, и што ти оставила такви лузни на душата? Кажи каде е? Ќе одам да ја најдам и ќе ти ја донесам, да се смириш.

- Доктор Сенада, твојата дијагноза за мојата состојба е прилично точна, но не верувам дека ќе ме излекуваш. Лекот во моментот е недостапен. Ќе морам да се обидам со некоја замена. - Се обидував да се шегувам, иако не ми беше до шегата. Сенада дојде од другата страна на масата, ми се приближи и ме помилува нежно по косата.

- Дали за почеток ова може да помогне. Не е лек за твојата болест, но е еден вид седатив. - Се смешкаше мило. Иако знаев дека ѝ се допаѓам, бев затечен!

- Што е, што се случува? Се однесуваш ли така со мене заради професијата или нешто друго е во прашање? – Продолжив да се шегувам за да ја релаксирам атмосферата, а и бев на некој начин изненаден, иако ми се допаѓаше и насетував дека и таа има слични чувства кон мене. Разговорот одеше на удолница. Сенада ме погледна со сериозен поглед, во кој ме исплаши длабочината на чувствата кои не ги криеше. Не ме гледаше, ме скенираше.

- Има од сè по малку. Не велама дека не си ми драг. Напротив. Ти си единствениот маж кој нешто ми значи после толку години и трагедијата што ме снајде. Го изгубив детето што со радост го носев под срцето. Дијагнозата беше дека можеби нема да можам да станам никогаш мајка. По извесно време и одредени третмани, беше утврдено дека не е баш така. Како минуваа годините сè повеќе се оддалечувавме со мојот сопруг, со кој некогаш многу се сакавме. Бев неподнослива во болката. Депресивна. Во меѓувреме тој си најде утеха. Набргу потоа се разведовме. Продолжив со животот, но не живеев. Вегетирав. Потоа решив да дојдам овде надевајќи се дека промената ќе ме разбуди. И добро се чувствував сè до моментот кога овде те сретнав тебе. Иако се борев да не се родат овие чувства меѓу нас, сепак гледаш се случи!

-Ти благодарам на искреноста. И ти мене многу си ми и драга, но... Што се однесува до твоето прашање, во моментов, не знам точно, каде е причинителката на моите немири, а кога сме кај кршењето на срцето и лузните јас сум тој што крши срца и прави лузни на душата. Ти советувам да бидеш што подалеку од мене. И уште нешто. Се надевам дека знаеш дека не сум слободен. Имам семејство и татко сум на две прекрасни деца кои многу ги сакам иако не можам да се пофалам дека сум таков каков што треба да бидам. Далеку сум од тоа, иако

малку е ако речам дека ги обожувам. А сега ајде да се напиеме по еден пијалок и да ја удавиме тагата. Кога бев дете и кога ќе паднев и ќе ги раскрвавев колената, мајка ми ми ставаше алхохол. Болеше, но потоа беше во ред. Раната заздравуваше и немаше инфекции. Подоцна така си го лекував и срцето. Со алкохол! – ѝ намигнав и ѝ ставив од жолто-златната течност во пластичната чаша пред неа.

- Сега ми е јасно зошто се опијануваш секоја вечер. За да ти ја снема болка! Така се лекуваш! Само не знам каде го наоѓаш пијалокот? Тука тешко се набавува. Забранет е.

- За пари и со пари можеш сè да купиш, мила моја. И овде и речиси насекаде на земјината топка. Можеш да купиш информација, кола, кука, жена, овде дури неколку. Кај нас можеш да купиш зет за ќерката. Можеш да купиш и срце, и бубрег, нели? Но за жал изгледа само не можеш да купиш парче среќа, мир и спокој. Овде сме јас и ти по пари дојдени! Дојдени сме да спечалиме пари за кога ќе се вратиме дома да си купиме нешто. Што ќе си купиш ти, Сена, кога ќе се вратиш во Босна? - ја прашував веќе полупијан, галејќи ѝ ја нежно раката.

- Ќе си купам стан за мене, кола за брат ми и кадифен фустан за мајка ми. На татко ми ќе му купам „громби“ палто за какво сонува цел живот. А знаеш ли што ќе ти купам тебе, Бојане?

- Не. Како можам да знам!

- Ќе ти купам едно здраво, нескршено срце. Или ќе ја најдам жената што со години ја сонуваш и ќе ја убедам да дојде и да ти го врати твоето, за да не бидеш тажен, веќе никогаш!

-Убаво, убава ти е намерата Сена. А сега дојди да те гушнам, и ова што го имам, скршено, да го подзалепам со твојата добрина и внимание...

Сена мило смешкајќи се, дојде во мојата преградка како бротче во пристаниште да се заштити од невремето и можеби да исплови кога ќе се смири морето. Знаев дека не е во ред тоа што го правев. Дека не е фер, но бев зелен за нежност, а и таа...

„Лекувањето“ продолжи за цело време додека бевме заедно во Либија. Еден колега кој беше дојден во истата група со мене од Скопје, еден ден додека ручав дојде на мојата маса.

- Бојане, што правиш? И сидовите имаат уши, вестите ќе стасаат и до жена ти.

- Не ми е грижа! – и не ми беше. Повторно исплива мојата себичност, но и како да сакав да заборавам на сè што ме чекаше кога ќе се вратам.

Од Злата редовно добивав писма во кои ме информираше главно како се децата. Ни во едно писмо или картичка не се осмелив да

прашам како е со здравствените проблеми Маја, мојата сакана ќеркичка, мојата миленичка. Се плашев, ужасно се плашев, од она што можеше да ми напише.

Кога се вратив од Либија синот беше веќе тинејџер, момче, а мојата снежна убавица беше веќе четврто одделение. Ми се виде и деца е многу подобро од времето кога заминав за Либија. Поминаа речиси пет години, си реков, а тоа воопшто не е малку. И двајцата многу ми се изградуваа, но мислам повеќе им се изградуваа на подароците што им ги донесов! Злата нежно ме прегрна, но во нејзината прегратка како и во мојата, немаше страст, немаше посакување. Дека нешто однел ветерот ни беше јасно и на двајцата.

Додека бев во Либија често мислев на Јана, но ниту еднаш не ѝ се јавив. Постојано на ум ми беа и ме спречуваа зборовите кои ми ги кажа на нашата последна средба: имам сериозна врска, ќе се мажам. Се прашував дали се омажила. Каков е тој што добил право да ја гушка мојата Јана? Имаат ли деца? Среќна ли е? Ме заборавила ли?

21.

Тој ден излегов да се прошетам по кејот на Вардар. Гледав во матната вода која носеше сè и сешто. Колку сме лоши и неодговорни. Ја уништуваме природата без око да ни трепне. Што ќе остане еден ден за нашите поколенија како никому да не му е грижа.

Чекорејќи така, се упатив кон Бит Пазар. Тоа беше пазарот на кој можеше да се купи сè. Имаше сè и со разни цени кои одговараат секому. Таму на почетокот од пазарот тетка ми некогаш продаваше цвеќиња. Се изненадив кога на нејзината тезга забележав една постара жена потпрена на бастум. И таа продаваше цвеќе: босилек, сардели, лалиња, зумбули посадени во мали канчиња од кисело млеко и јогурт... Со огрубената рака од работа, но и од годините, нежно ги редеше, ги поместуваше, чиниш ги милува. Ја гледам: лицето набрано, потемнето, не можеш да ѝ ги одредиш годините. Само очите ѝ се сјајни, некако весели...

- Добар ден. Како си? Како оди бизнисот? Денес продаваш лалиња и зумбули. Нив ли им е редот?

- Да. Пролет е. Кога ќе дојде летото нема да излегувам. Не можам да поднесам големи горештини. Здравје боже, ако сум жива, на есен ќе излезам овде со хризантемите од мојот двор! Студ некако поднесувам, ама горештина не. Во меѓувреме ќе се дружам со цвеќињата, но дома.

Ќи подавам неколку ситни метални пари кои ги најдов во џебот, а таа ми дава еден од нејзините „производи“.

- Не сакам цвеќе, така ти ги давам.

- Зошто? Па јас не просам. Продавам, - чувствувам лутина и навреда во нејзиниот глас.

- Добро, добро, ќе го земам и ќе го подарам некому, - се обидувам да се извлечам од непријатноста, и ја прашувам:

- Има ли заработка?

- Има, има. Не е многу, ама си ја надополнувам пензијата. Си купувам ѓеврек, кисело млеко за ручек, но и заради амбалажа на моите производи, - се насмевнува, а и мене ми олеснува бидејќи напнатоста попушта.

- Па како се справуваш со сето тоа? Како ги одгледуваш цвеќињата? Кој ти помага?

- Мислиш што едната нога не ми функционира, што сум инвалид? Ги одгледувам седејќи, а ми помага и бастунчето. Проблем ми е

како да ги донесам до тука, но сите ми помагаат. Ќе излезам пред порта и првиот што ќе помине ми помага. За назад ако не најдам кој да ми помогне ги подарувам. Има луѓе што би ги купиле, ама немаат пари. Тие ми стануваат пријатели и во наредните денови ми помагаат околу „транспортот“, - се шегува!

Се поздравуваме и си заминувам одушевен од работливоста, снаодливоста и мудроста на оваа исклучителна личност, од која треба да се засрамаат сите оние здрави и способни плачковци што ништо не работат и чекаат некој да им најде работа или заминуваат во туѓина мислејќи дека таму ќе најдат среќа. Го држев цвеќето во раце, а со мислите пак се вратив на спомените...

Чекорев по калдрмата од улицата на Јана. Дојдов до кошетото и скалите на кои некогаш седевме и си разговаравме. Разочарано забележав дека нивната кука ја нема. Ја немаше портата каде првпат ја бакнав Јана. Стоеше само бандерата како нем чувар на моите спомени. На местото од нивната кука некој изградил нова. Се чувствував како циглите и камењата од старата кука на Јана да паднаа врз мене. Бев веќе возрасен маж, а ми се плачеше. Физички исчезна дел од моите спомени. Се вратив дома разочаран од тоа што видов. Единствена светла точка беше мојата средба со цвеќарката.

22.

Седев во дневната соба и дремев во фотелјата. Злата гледаше некоја серија на телевизија. Речиси и не зборувавме веќе, освен ако нешто треба да се купи или да се одлучи околу децата. Некој умен човек рекол: што подолг бракот сè покуси се речениците. Во нашиот случај беше двојно така. Само што сакав да станам, засвони телефонот. Без да помислам дека некој ме бара мене, тргнав кон мојата работна соба која веќе беше и моја спална соба, кога го чув гласот на Злата:

-Тебе те бараат. - Ја зедев слушалката мислејќи прво дека е грешка или ме бараат од работа.

- Молам. Повелете.

- Многу си официјален. Бојане, јас сум Иван, твојот другар. Ти се јавувам за да ти кажам дека на 2. јуни ќе правиме 20 години од матура. Ќе дојдеш ли? – се чудеа што да одговорам. Бев затечен! При помислата дека може-

би ќе се сретнам после толку години со Јана се исплашив, ми се фати гласот.

- Бојане, ме слушаш ли? Тука ли си?

- Да, тука сум, само не знам дали тогаш ќе бидам во Скопје, па затоа не знам што да ти одговорам. Мора да проверам.

- Кукавица. Се плашиш да се сретнеш со Јана.

- Зошто би се плашел? Па јас дури не знам дали таа ќе дојде. Ќе дојде ли?

- Колку што разбрав, ќе дојде. Веднаш одговорила потврдно. Таа е похрабра од тебе. Лавица е. Голем човек е. – Почна да ѝ ги набројува доблестите, но јас веќе не го слушав, бидејќи почна нешто да ми шушти во главата и притисокот да ми се крева. Одвај успеав да изговорам:

- Ќе се јавам да кажам дали ќе дојдам. – потоа ја спуштив слушалката и се сретнав со погледот на Злата.

- Што е, што се случи? Кој беше? Лоши вести ли доби? Блед си во лицето.

- Не. Не се лоши. Се јави Иван. На 2. јуни ќе правиме 20 години од матура.

-А, сега ми е јасно зошто си вознемирен. Ќе се сретнеш со Јана, твојата голема и незаборавна љубов, која не ја преболе. – Ја гледав Злата и не ми се веруваше. Се чудев што ѝ стана. Од каде ѝ дојде толкава храброст. Ја гледав и во тој момент ми се чинеше како да не ја познавам. Косата руса, нешто подолга за

нејзините години. Лицето ѝ го прави уште побледо јакиот црвен кармин. Зошто го става и кога е дома, не ми беше никогаш јасно. Очите крупни, зелени, но без сјај. Тоа ли е жената по која некогаш бев луд?! Ми заличе на птица заради истакнатите јаболчни коски на лицето. Во шарениот свилен фустан ставата ѝ изгледаше како на млада жена со одржана фигура, но впечатокот го расипуваше вишокот кожа на голите раце. Гласот ѝ трепереше.

-Знам дека уште си ми лут што на некој начин ве поделив. Можеби и имаш право да се лутиш, но мораш да сфатиш дека не сум само јас виновна, не сум на оној начин на кој ти ги гледаш работите. За сè треба двајца. Мене не ми се учеше. Моите си заминаа од Скопје. Бев сама, млада, желна за живот, разонода, уживање... Пари имав и стан на располагање. Во тие околности влета ти. Од почетокот ми личеше на прогонето животно. Јана те тераше да учиш, твоите исто така. Рестрикции имаше во сè и сешто. Префлања, исто така. Од друга страна, ти беше згоден и фин. Уште повеќе ми импонираше што беше момче на Јана. Таа во тоа време беше поим! Секој сакаше да биде како неа. Ние помладите зборувавме со почит за неа. Ми годеше што ти ми даваше мене предност во однос на неа. Мене и на сето она што јас бев подготвена да ти дадам, а таа не. Од почетокот не ми беше сеедно. Гледав дека совеста те мачеше, како и помислата дека ѝ

нанесуваш болка. Мислев дека тоа ќе помине, но многу подоцна сфатив дека тоа твое чувство имало длабоки корени. Можеби си мислел дека сето тоа со мене ќе биде само авантура, но работите тргнаа по друг пат. Таа студираше во Белград, не беше во Скопје и тоа уште повеќе одеше во прилог на нашата врска... Се секаваш нели, не ни беше лошо, напротив. Уживавме до безвест во сè! Само понекогаш ќе забележев некоја сенка во твоите очи. Иако не сакав да си признаам, знаев дека тоа е заради неа. И тогаш се дружевме со алкохолот, секој заради својата причина. Факултетот го напуштив, решена да се омажам. Мојата бременост забрза сè. Неискрена ќе сум, ако речам дека не знаев дека сеуште не беше ја заборавил. Но, како и да беше, се венчавме. Моите те прифатија како роден син, но твоите мене не, иако на почетокот личеше дека се задоволни од твојот избор. Набргу ни се роди синот, а потоа и ќерката. Првите години и не беа толку лоши. Јас бев ангажирана околу децата, ти околу учењето, а потоа и околу работа. Немав време за анализа на моите чувства, на нашиот живот. Но, како минуваа годините животот ми стануваше сè полош, да не речам неподнослив. Тебе сè те нервираше, сè нешто не ти беше по кеиф, не ти се допаѓаше. За сè бев виновна јас. Знаеше да бидеш и груб, да не можеш да се контролираш. Сè почесто ми префрлаше дека јас сум виновна што жи-

вотот ти е таков. Можеби Господ ме казни што бев причина за вашата разделба. Дури може да се рече дека сум сигурна во тоа. Ме стаса мојата карма. Ти никогаш не престана да мислиш на неа, на Јана! Таа беше за тебе олицетворение на добрина, чистота, мудрост... Се случуваше да слушнам како се распрашуваш за неа. Знам дека нејзините писма уште ги чуваш. Мислам дека и ги препрочитуваш кога си сам во твојата работна соба. Сето тоа уште повеќе ме повредува, ме понижува. Знам дека кога се разделивте, таа многу страдаше. Дека разделбата со тебе ѝ го полула животот и самодовербата. Но, за среќа, се покажа дека таа е јака личност. Не само што се задржа на нозе, туку го продолжи животот со гордо крената глава, достоинствено. Јас не сум толку силна. Такви се галените деца на кои родителите им обезбедувале сè. За разлика од мене, таа растела во други околности, па затоа израснала во цврст борец и разумен човек, - ги редеше зборовите брзо во еден здив, како да се плаши дека нешто ќе заборави да ми каже или можеби сакаше да го исфрли товарот што во себе го носела со години... Плачеше. Лицето и беше бледо, како на болен. Воздишка на олеснување и излезе од градите. Ја гледав и не ми се веруваше. Анализата на Злата, која не ја сметав за многу умна, беше апсолутно точна. Се засрамов. Почувствував кон неа еден вид сожалување.

- Добро. Смири се. Глупаво е да речам дека ми е жал и барам прошка, но ете нели сум со тебе, а не со неа? – се обидов да ѝ се доближам за да ја смирам.

- Одамна сакав да ти го кажам сето ова, но се плашев да не заминеш. Ќе одиш ли на матурската? – ме погледа со страв во очите.

- Не знам, ќе размислам, а и не знам дали ќе бидам тогаш во Скопје. Оди легни си. – Ја прегрнав како некој кој е во иста неволја, а таа бришејќи си го носот, замина во нашата спална која сега беше преименувана во нејзина спална...

Останав уште долго потоа седнат во фотелјата и се дружев со сеќавањата.

Што да правам?! Дали да одам? Дали да дозволам да живеат старите рани? Не се веќе рани, си велев самиот на себе. Лузни се. Длабоки. Од друга страна немам ли право на радост? Зшто да се откажам од шансата која ми ја дава животот пак да бидам со Јана, барем неколку часа...

23.

Наредните денови живеев како во бунило. Лентата со настани од пред години ми се вртеше пред очи и дење и ноќе. Бев вознемирен. Бев болен од минатото, од спомените. Мојата состојба не беше незабележана. Сите на работа ме прашуваа што ми е, а јас им велев дека сум добро, дека сè е во ред. Времето за пријавувње истекуваше. Конечно решив. Ќе одам. Ќе се сретнам со Јана, со љубовта на мојата младост. А ако не дојде, иако ветила?! И тоа не е исклучено! Но...

Го одбрав бројот на Иван. Чудно, но раката ми трепереше.

- Кажи, брат, - го чув гласот на Иван од другата страна.

- Ќе дојдам. — ги изговорив бргу овие две зборчиња како да се плашев дека ќе се премислам.

- Супер. Се радувам на средбата со тебе и со другите од класот. Некои не сум ги видел многу долго време. Туку, нели те интересира

дали сигурно ќе дојде и Јана, дали го потврдила своето доаѓање или не те интересира?! Па да, ти си оженет човек со долг брачен стаж. Домаќин човек, за разлика од мене кој е сеуште сам, што би рекле старите ни дете ни маќе. – Во неговиот глас открив и радост и возбуда. Си реков дека е осамен, па затоа толку се радува на средбата. Ми се јави желба да го утешам и почнав да филозофирам:

- Секоја состојба си има свои лоши и добри страни. Обично секогаш го посакуваме она што го немаме. Секогаш туѓата среќа е поголема, а туѓата несреќа помала. Знаеш, Иван, чудно е што никогаш не си ми раскажал за некоја твоја врска. Никогаш не си ме запознал со некоја која нешто ти значи. Никогаш ли не се заљуби? Што се случи со тебе? Ако ја бараш совршената нема да ја најдеш. Ќе ти раскажам една приказна: „Некој човек цел живот останал ерген бидејќи ја барал совршената жена. Кога имал седумдесет години го прашале: имаш патувано насекаде низ светот и си ја барал совршената жена, не можеше ли да ја најдеш никаде? Ниту една ли не беше таква како таа замислената? Старецот многу тажен, одговорил: ја најдов. Еден ден, пред многу години, ја сретнав совршената жена. Беше таква како што си ја замислував. Па, што се случи? Зошто не се зедевте? Старецот уште повеќе натажен одговорил: јас не бев тој што го бараше таа! Не бев совршениот маж за неа.“

Ако те интересира моето мислење, среќата не е во совршеноста. Среќата е да сакаш и да бидеш сакан!

- Ти верувам. Ти си познавач, а не гатач!

- Да, долго време сум во брак, но...

Не знам зошто, но не сакав да му кажам како се чувствувам како оженет човек. Не знам зошто, ама нешто ме спречуваше. Не сакав да му ја откријам мојата животна тајна, па затоа само му реков: се гледаме, и ја спуштив слушалката на телефонот. Раговорот со Иван ме вознемири. Почнав да си поставувам илјада прашања кои немаа воопшто врска со Иван, туку со Јана. Како изгледа? Се омажила ли? Каква ќе ни биде средбата после 20 години?

- Тато, ти воопшто не ме слушаш. Гледај колкава петка добив денес. - дотрча до мене и ми се фрли во прегратка мојата галеничка. Брат ѝ стоеше понастрана и гледаше како се гушкаме.

- Дојди ваму. Гушкам и тинејџери, се разбира ако ми дозволат. – Тој се насмевна срамежливо и ни се придружи. Ги гушкав моите две деца и при тоа се прашував, ја одмерував мојата некогашна љубов која ја изгубив и нивното постоење. Веројатно звучи себично, но ми се чинеше дека другиот тас е малку потежок! Си помислив, колку ќе беше убаво ако јазичињата на вагата во мојата глава се „допираа“! И покрај сè, бев на некој начин задоволен затоа што по моето враќање од Ли-

бија, моето девојче беше речиси сосема здраво! Знаев дека Злата вложила и многу труд, и многу време, и многу љубов, и за тоа и бев многу благодарен.

Ослободувајќи се од ова слатко „заробеништво“ од моите деца, отидов во својата соба да метчаам, да планирам и да се сеќавам...

Дојде и тој ден, денот на прославата од матурската. Бев ужасно возбуден. Се облекував, се соблекував, ги менував палтата, кошулите, пантолоните, чевлите. Што да облечам? Конечно се одлучив. Облечен во палто кое многу потсетуваше на едно што го имав како студент, тргнав. Тргнав со такси. Не сакав да одам со кола. Така мислев дека ќе биде најдобро. Релаксирано ќе си разговарам со сите, ќе се напијам и една две чашки за расположение, или можеби и повеќе, ако работите тргнат наопаку.

Беше 11 часот претпладне. Излегов од таксито. Пред гимназијата стоеја дваесетина мои бивши сокласници и сокласнички. „Девојчињата“ ми се видоа многу поубави од пред 20 години, особено оние кои не ги бев видел долго време, нешто поради тоа што патиштата не ни се сретнувале, нешто што повеќе години не бев во Скопје. Со погледот одев од еден до друг. Ја барав неа. Разочарување ми го испол-

ни срцето. Си помислив: не дошла. Во тој момент се сретнав со погледот на Иван. До него стоеше непозната девојка со медова боја на косата, елегантно облечена во темно зелен комплет и исти такви чевли, свртена кон мене со грб. Можно ли е?! Јана ја обожуваше зелената боја, но оваа девојка до Иван не беше ниту слабичка, ниту личеше на Јана... Во тој момент Иван се наведна кон неа и ѝ шепна нешто. Таа се сврте. Не ми се веруваше! Тоа беше една поинаква Јана. Ми се виде разубавена, дотерана, продуховена... Тргнав кон нив како во транс. Лена ја немаше. Таа секогаш ги избегнуваше ваквите средби и свечености уште кога бевме средношколци. До неа стоеше Ана со која Јана стана многу блиска особено во четврта година, а до Ана стоеше еден наш сокласник со кого некогаш беа момче и девојка и нешто си разговараа. Веројатно ги прелистуваа спомените. Како минуваа годините Јана и Ана станаа многу добри другарки. И сега беа заедно.

Се приближував. Растојанието меѓу нас исчезнуваше. Се намалуваше растојанието меѓу мене и Јана, меѓу минатото и сегашноста. Го гледав нејзиното лице и не можев да се начудам. Личи на онаа лице од соништата, а сепак е поинакво. На него имаше и самодоверба и спокој... Како?! Од што? Не знаев што ѝ се случувало сите овие години. Сјајот во нејзините очи беше и таинствен. Нејзиниот пог-

лед се разликуваше од погледот на скромната и срамежлива Јана, која заземаше видно место во моите спомени. Тој самоуверлив сјај беше сличен на сјајот од ѕвездите од оние вечери, кога бевме среќни што сме заедно. Кога мислевме дека сите желби ќе ни се исполнат. Во годините кога Јана ме сакаше безгранично. Барем така ми велеше, а јас и верував бидејќи ми годеше. А можеби и не било така, можеби дека е така ми се чинело само мене. Како и да е беше убаво! Господи, зошто дозволив да се поделиме? Можеби една од причините беше таа, што Јана своите чувства ми ги покажуваше без задршка, отворено и со радост? Можеби во она што се случуваше меѓу нас, требаше да има нитка на тајна, на игра, на непрекинато исчекување и освојување, но таа не ги знаеше тие лекции. Се прашував, ако толку ѝ значев како што тврдеше, зошто толку лесно се откажа од мене, од нас, од нашата љубов? Зошто се предаде без борба, зошто не се бореше да ме задржи?

Дојдов до нив. Прво се поздравив со Ана и другите. Со роботско движење ја подадов раката кон раката на Јана. Срцето силно ми биеше. Допирот на дланките беше доказ дека не сонувам.

-Здраво. Добре дошла во Скопје.

Ја гледав и ми се чинеше дека времето се вратило. Мојата некогашна другарка, прија-

телка и девојка, мојата Јана, стоеше пред мене. Што да кажам, а да не го покажам тоа што го чувствувам. Не ми доаѓаше ништо на ум. Се блокирав. Се однесував како вистински гимназијалец – матурант. Во тој момент некој рече дека треба да влеземе на „час“.

Седнавме со Иван зад Јана, која седеше сама во клупата. Гледав во нејзиниот грб, во нејзиниот врат, како хипнотизиран. Ништо не слушав. Ништо не разбрав, иако секој кажувааше до каде дошол во животот за овие 20 години. Не чув дури ни што рече Јана. Не разбрав се омажила ли? Има ли деца? Крај мене Иван нешто зборуваше, ме прашуваше....

Набргу излеговме од училницата. Часот заврши. До ушите ми дојде гласот на Иван:

- До вечер кога ќе одиме во ресторанот да славиме, има доста време. Да одиме некаде на ручек.

Сите од нашиот клас се сложија, и тргнавме во еден национален ресторан надвор од градот. Дали беше местенка или така се случи Јана седеше до мене.

-Како си? – ја прашав колку нешто да кажам.

- Добро сум. А ти, како си? – се смешкаше. И беше јасно дека нешто се случува со мене.

- Никако.

- Зошто? – ме праша со љубопитност во гласот. Постојано ми се меткаше една един-

ствена мисла: се омажила ли. Сакав да ја прашам, но не ми беше згодно. Се плашев од одговорот. Погледнав во нејзините раце. Ни на едната ни на другата рака немаше бурма! Тоа малку ме израдува иако ми беше сосема јасно дека и без бурма луѓето се врзуваат и си ги подаруваат срцата. Се тешев дека Јана не е таква, воспитана е поинаку. А можеби се сменила?

- Што ти е? Да не си болен? – Загриженоста во нејзиниот глас ми даде надеж дека сепак нешто останало од нашите заеднички спомени, дека не се избришало сè...

- Што да ти кажам? Несреќен сум, а спомените ми го зголемуваат тоа чувство!

- Зошто?!

- Затоа што го промашив животот. Сè што ми се случува е далеку од она што очекував и посакував да ми се случи.

- Како тоа?! Ти избираше по кој пат ќе тргнеш во животот, и пак не си задоволен. Нели е малку чудно?!

- Чудно е, но вистина е. Кога сфатив што сторив, не можеше ништо да се смени. А ти? Зошто не ми се јави ниту еднаш по нашата средба во Белград? Колку многу сакав да се слушнеме, да се видиме. Зошто постапи така? Колку што те познавам сигурно имало силна причина. Ти секогаш беше и поумна и похрабра од мене. Тоа го докажа многупати!

- Зошто да ти се јавам!? Ти си оформи семејство, стана татко, ти се родија деца, ди-

пломираше, се вработи. Според мене сè беше во ред во твојот живот, а моето место беше зафатено, – ги редеше зборовите без да ме погледа в очи. Како да гледаше низ мене, во минатото.

- Затоа ли се откажа? Кажи ми Јана, зошто толку лесно се предаде? Толку ли беше безвредно да се бориш за нас?

- Кога се разделивме како што знаеш, многу страдав, Долго не можев да се соземам. Сигурно ти кажале. Многу плачев, многу тагував, но борбата беше нерамноправна. На почетокот бевте двајца, па тројца, потоа станавте четворица, а јас бев сама. На крајот дојде сознанието дека ако те сакам, треба да сакам да си срекен, да ти биде убав животот, а и иако немав тоа што имаше таа, имав гордост и достоинство. Не сакав никој да ме жали или сожалува, па дури ни ти!

- А тоа што се случи при нашата средба во Белград, не ли те поколеба? Не ли те предомисли? Не ли виде дека сеуште ми значиш нешто?

- Можеби и видов, но не сакав на децата да им го земам таткото. Ним им беше многу попотребен отколку мене. Разумот преовлада, а тој секогаш носи спокој. Им дава вистинска димензија на нештата. Реалноста не е сонце да не можеш да гледаш во неа. Ги отворив широко очите и скокнав во реалноста. Деновите пластеја слој по слој. Ги отапуваа чувствата.

Смислата на животот ја најдов во други нешта, во работата, во новите предизвици, во новите пријателства. Многу патував. И среќна сум. На еден друг, но пријатен начин. Се чувствувам како кога ќе проголташ горчлив лек, но потоа си здрав. Мислам дека оздравев од она што го чувствував кон тебе. Денес сум среќна што примам и враќам добрина и почитување од многумина на сите полиња.

-Ти завидувам. Ти секогаш во сè беше повисоко од сите нас. Затоа бев многу среќен кога твоите чувства и твојата љубов ми ја подари мене. Имав сè што некој може да посака, но не бев свесен. Затоа подоцна се чувствував лошо. Празно. Измамено од самиот себе. Се чувствував лут. Лут на животот, но повеќе на себе. Зошто бев лекомислен и дозволив сето ова да се случи. Несреќен сум, многу несреќен. Само кога би можел да ги вратам изгубените години. Извини, знам дека зборувам глупости.

- Не се глупости. Пријатно ми е да слушам, иако сега сето тоа нема никаква смисла. Задоцнети се твоите сознанија за нештата. Многу мостови се разурнати коишто нè поврзуваа. Пред многу години да те сакам, јас те избрав тебе. И по сто животи, повторно би те избрала без двоумење. За среќа, дојде денот кога и ти одлучи да бидеш мој. Љубовта што никогаш не ја барав, за која никогаш не молев, ме најде сама. Животот околу мене, сè што се

случуваше тогаш, ме тераше да верувам во нешто коешто никогаш не сум верувала ни во сон дека ќе ми се случи, дека ќе ми припаѓаш само мене. Често се уништуваме себеси заради изборот што сме го направиле, но и многу често тоа го плаќаме скапо зошто има висока цена. Во животот со одбраниот има моменти кога страдаме, кога забораваме да дишиме од болка, но, и тоа е во цената на нашиот избор. Во сите овие години никогаш не помислив дека лошо сум одбрала што сум те одбрала баш тебе, иако имаше денови, но и години, кога ти бев лута. Не лажам кога велам дека не се каев ниту тогаш, а не се каам ниту денес. Потоа ти се предомисли и замина да чекориш по некои други животни патеки, по патеки каде немаше место и за мене....

Но, овде сме дојдени да славиме, не да жалиме. — ја подаде раката и ме помилува по образот.

- Ајде, Бојане, насмевни се, развесели се. — ѝ ја фатив раката и ѝ ја бакнав дланката која што ме помилува.

- За тебе ми кажа, но, не те прашав, како ти се децата, како е Злата?

- Добро се. Деца како деца, иако не се веќе мали. Потпораснаа. Синот сака да студира медицина. Ќе видиме дали ќе си остане на таа одлука. Ќеркичката е едно прекрасно мило девојче. Ја обожувам. Се трудам да бидам добар татко, но факт е дека се ближи вре-

мето кога тие ќе си тргнат по свои патишта. Тоа ме радува, но и натажува бидејќи ме потсетува дека стареам. И Злата е добро. А ти, сеуште ли си сама? Се омажи ли?

-Не.

-Зошто?! Да не чекаш да се разведам, па да бидеме заедно? – се обидував да бидам интересен, а во себе си помислив: зошто да не, па тоа не е невозможно.

-Не се глумирај.

-Само кажи ако е тоа во прашање. Децата веќе пораснаа и не им е толку потребен татко.

-Тие пораснале, но ти не! Сеуште си несериозен. Сеуште сонуваш за невозможни нешта... Сеуште сонуваш и буден и кога спиеш!

- Вистина е! Но, каде ќе одиш сега?

- Кај сестра ми.

- Да дојдам и јас кај вас, како некогаш...

- Бојане! Заминувај. Ќе се видиме вечер.

- Одвај чекам да поминат тие 5-6 саати и да бидеме повторно заедно!

Се разделивме, секој со своите мисли, кај своите.

25.

Беше 18 часот. Се облеков во црниот смокинг кој го купив специјално за оваа прилика. Белата кошула и „пеперутката“ на вратот ми даваа отмен интересен изглед. Се погледав во огледалото во ходникот и се насмевнав. Бев задоволен. Тоа ми даде доза на самодоверба која ми беше потребна. Се чувствував како да одам на состанок како кога имав 19 години. Злата излезе од дневната за да ме испрати.

-Добар си! Поздрави ја Јана ако дошла. – ја погледнав изненадено. Злата ѝ праќа поздрав на Јана. Да не ти се верува! А само пред неколку дена ми изнакажа многу работи во врска со Јана. Ја затворив вратата со силен тресок мислејќи дека сака да ми го расипе расположението и да ме изнервира, но не било така. Тоа го дознав многу подоцна!

Влегов во големата сала на ресторанот во кој беше договорена прославата на „матурската“. Свиреше музика. Песни од нашето

време будеа спомени. Сите беа весели, разиграни, како да славеа прва матура, а не 20 години од матура. Додека ги гледав, се сетив на вицот кој го слушнав пред да дојдам. Една група ме заобиколи.

- Да ви кажам виц што го чув деновиве на работа кога кажав дека ќе одам на 20 години прослава од матура:

„Се собралe некои како нас, да прослават дваесет години од матура. Вечерта се враќа мажот дома и жената го прашува како си поминал? Супер, вели тој! Тоа сокласничките се разубавиле, да не ти се верува. Не беа воопшто такви кога одевме заедно во школо.

Потоа отишле на триесет години од матура. Се враќа мажот дома и жената го прашува како било? Супер, вели тој. Имаше одлично јадење. А колешките, прашува жена му. Кој ги видел, сите јадевме и пиевме! Храната беше одлична.

Потоа отишол на четириесет години од матура. Се враќа мажот од матура и жената го прашува како си поминал. Супер, вели тој. Си кажувавме кој кои лекови зема, кој лекар е добар за што.

Потоа отишле на педесет години од матура. Се враќа мажот дома и жената го прашува како било, имало ли добри јадење, како изгледале колешките, а тој ѝ одговорил дека сето тоа не го ни забележал, туку дека бил одушевен затоа што седел на место од каде можел

кога сака да оди во ве-це, без да мора некого да моли да стане за да помине.

На шеесет години од матура дедото со бастунче оди на матурска. Се враќа и бабата го прашува како поминал, што правеле, а тој ѝ одговорил дека ништо не се слушало. затоа што си го заборавил апаратчето и дека чекале, десетина души, но никој не дошол. Потоа си заминале. Не разбрал зошто биле поканети и дали ќе има покачување на пензијата!“

Сите се смеат. Барам каде да седнам. Сакав да седнам до Јана, но столчиња од двете страни до неа беа зафатени. Веројатно покажав дека ми е криво.. Нашиот класен раководител веќе возрасен човек, ме вика да седнам до него, токму спроти Јана. Седнувам, а тој ми вели:

- Вака е подобро. Подобро ја гледаш! – се прашувам од каде знае.

- Не ве разбирам? - му велеам.

- За вашата врска или како и да го викавте тоа, љубов, пријателство, другарување..., знаев уште кога бевте во гимназија. А и потоа ги следев настаните. Секогаш се интересирам за моите ученици. Како да се мои деца. Доцна се оженив, па тие ми го надоместуваа породот што го немав. Многу ми беше криво кога разбрав дека сте се поделиле. Јана беше добра ученичка и беше една од моите миленички. Слушам дека станала и успешен стручњак и докторирала. Се гордеам со неа, само ми е жал

што е сеуште сама. И ти си станал успешен стручњак, почитуван од колегите од твојата професија. Тоа многу ме радува. Слушам и дека си се оженил и си станал татко. Како живееш? Се надевам дека сè е во ред и дека си задоволен од она што го доби во замена за Јана. – го слушав изненаден и се прашував што да му одговорам!? Затоа го свртев муабетот кон вообичаени работи.

- Занете ли, професоре, дека воопшто не сте се измениле. Ист сте како што ве паметам. – Тој се насмевна и ми вели:

-Тоа е затоа што јас никогаш не бев убав човек. Каков што сум бил, таков си останав. Кај убавите луѓе со годините промената е многу позабележлива. – го слушам и си велам: покрај што ни всади на сите љубов кон читањето книги и пишувањето, во него имало и други интересни работи за учење. А тој како сите возрасни луѓе, желни за внимание и некој да ги слуша, зборува, ли зборува. Додека го слушам, постојано гледам во Јана. Ми се стори дека ми се насмевнува. Иван седеше до неа. Наеднаш ме погледна значајно, стана и излезе. Помислив дека можеби сака нешто да ми каже. Поседов уште малку од чиста пристојност и почит кон мојот остарен професор, но не можев веќе да издржам. Извинувајќи му се дека морам да излезам, излегов надвор. Во темнината пред влезот на ресторанот, стоеше Иван потпрен на сидот.

- Што правиш тука? Помислив дека нешто сакаш да ми кажеш, дека со подледот ме повикуваш да излезам надвор?!

- Не можев веќе да останам внатре. Уште еднаш ми пропаднаа сите надежи.

- Што зборуваш? Какви надежи?!

- За што зборувам? За љубовта на мојот живот и моите гревови. За мојата тајна, - очите му светеа во темнината, осветлени од огинчето на врвот од цигарата. Ми се стори како да видов во нив и тага и очај и...

- Смири се, што ти е? Многу рано си почнал со пиењето!

- Не сум пијан. – го извади мобилниот. Го вклучи. Не ми се веруваше. Од малиот екран во мене гледаше Јана. Не можев да верувам. Не можев да сфатам. Иван кој зборуваше толку лоши работи за неа, ја носи нејзината фотографија во мобилниот!.

- Бев среќен кога нејзиниот лик ќе се појавеше на екранот, но и несреќен бидејќи нејзиното име не се појавуваше на дисплејот. Само фотографијата. Сè би дал да ѝ ја видам насмевката во живо. Обожавав како ме гледа од екранот, но гледајќи во нејзините очи сфаќав дека во нив го нема она што ми треба, што би сакал да го видам. Во нив гледав само нешто кое ми кажува дека тој поглед му е упатен на некој друг и никогаш нема да ми биде упатен мене, без разлика колку и да сакам да биде поинаку. Да, бев, и сеуште сум вљубен во неа.

Не, не сум вљубен. Ја обожувам, ја сакам! Затоа ти ги зборував сите тие неубави работи за неа уште во гимназија. Барав начин да те тргнам од мојот пат кон Јана. Јас те втурнам и во преградката на Злата. Знаев дека таа може во тој момент, да ти даде сè она што не можеше Јана. Се надевав дека кога ќе бидеш со Злата полесно ќе дојдам до срцето на Јана. Што се однесуваше до Злата, таа не беше Јана, ниту беше некаква замена за неа. Тоа го знаев јас, но ти не! Кога се ожени бев пресрекен. Мислев дека конечно патот е слободен. Но не беше така. Неколку пати одев во Белград и се сретнав со Јана. Цело време ми зборуваше само за тебе. Тогаш сфатив дека сè било залудно и дека сум соучесник во грозно дело. На некој начин разделив двајца кои се сакаат. Многу ми беше криво, но немаше назад. Како што и самиот знаеш, потоа, сè одеше толку бргу.

Слушај Бојане, јас сеуште ја сакам. Мислам дека ја сакам и повеќе од тебе. Затоа и не се оженив. Вечерва дознав и дека не е мажена, дека е слободна, но кога се поздравивме прво што ме праша, беше дали ќе дојдеш. Мислам дека сеуште нешто чувствува за тебе, можеби и сеуште те сака. И пак, по којзнае кој пат ќе ти речам дека ти не го заслужуваш тоа! Не ја заслужуваш Јана. Треба да се срамиш од тоа што ѝ го направи! Морав ова да ти го кажам, за да ми олесни!

– Не можам да поверувам. Но што се однесува до мене и Јана, лесно е да обвинуваш, но јас најмногу се обвинувам самиот себе. И од каде па ти знаеш кој кого го заслужува или кој колку кого го сака! Како го мериш тоа? Не вела дека не згрешив, но сето тоа дебело го платив. Признавам дека испаднав будала, но ти и Јана?! Пак ќе кажам: не ми се верува! – Се свртев и влегов во салата. Бев и изненаден и изнервиран. Притисокот мислам ми беше 200. Во тој момент забележав како Јана доаѓа кон мене

- Каде сте?! Каде е Иван? Што се случи? Добро ли си? Многу си блед!

- Добро сум. Ајде да танцуваме. – Ја прегрнав. Ја обвиткав со рацете. Ми беше жал што не сум октопод и што немав осум раце. Додека танцувавме ѝ ја мирисав, ѝ ја бакнував косата, ѝ се радував... Јана, мојата Јана. Не ми се веруваше. Мојата сакана, ја држев во прегратка. Зошто, се прашував дозволив да ми побегне среќата, а ја имав на дланка... Ја оддалечив малку за да се уверам дека е таа, токму таа, мојата сакана Јана. Не сонувам! – си реков и почнав да се смирувам под дејство на нејзината близина. Во салата беше полумрачно, а атмосферата многу пријатна.

- Си ја посветлила косата. Си се разубавила. – Ќе шепотев и со рацете ѝ ги барав коските од рамењата, од грбот, што ѝ ги бев запомнил од часовите по „анатомија“ пред мно-

гу години, во нејзиниот кревет во студентската соба во Белград... Таа се кикотеше тивко:

- Немој, ме скокоткаш, а и сите околу нас ќе забележат дека ми ги броиш коските.

- Ако, нека видат. Не ми е грижа. Кажми што се случило со тебе? Каде ти се ковчињата? Ти ли си? Да не танцувам со некоја друга Јана?

- Јас сум. Со годините доаѓаат и килограмите. А и малку се движам.- ја приближувам уште повеќе до мене, а таа тивко ми вели:

- Ова што се случува вечерва, нема иднина. Не фантазирај. Ќе заврши сè вечерва и толку.

- Зошто, има ли некој друг во твојот живот? Не видов бурма на твојата рака. – ѝ ја зедов раката и ѝ го бакнував секој прст, еден по еден. Јана молчи. Не вели ни „не“, ни „да“. И го бакнував лицето, очите влажни од солзи. Ѓ го слушам удирањето на срцето... Од тој занес не тргна глас:

- Еј, полека. Полека, има уште многу денови и години пред вас. Ќе има средби ивидување, на 30 години, на 40, на 50... – Магијата се прекинува. Јана се извлекува од мојата прегратка. Пцујам.

До крајот на вечерта не се раздвоивме. Не ѝ ја пуштив раката како да се плашев дека повторно ќе ја изгубам. Сите нè гледаат, некои со симпатија, некои со завист, но мене не ми е важно. Уживав. Бев среќен.

- Ќе ѝ кажат на жена ти. Не е ова во ред,
- ми вели со шепот Јана.

- Не е важно. Важна си ми само ти, иако
знам дека не ми веруваш. Не сум ни заслужил
да ми веруваш, но за тоа ќе зборуваме друг-
пат. Во некоја друга прилика, се надевам. Ве-
ти ми дека повторно ќе се сретнеме.

- Ништо не ветувам. Во последниве годи-
ни ништо не планирам во врска со вакви неш-
та. Бојане, ајде сега да уживаме!

Вечерта беше прекрасна. Не можев да се
сетам кога сум се чувствувал така убаво!

Иван не се врати во салата.

Јана си замина утредента.

26.

После матурската неколку пати ја барав по телефон. Не одговараше. Минуваа деновите. Бев ужасно нервозен. Зошто не се јавува!? Да не згрешив нешто, постојано се прашував.

Решив, ќе одам во Белград. Ќе одам кај Јана. Нема да ѝ се јавам. Ќе ја изненадам.

Моето „службено“ заминување за Белград, Злата не го коментираше. Дента кога заминав од дома само тивко ја затвори вратата зад мене. Имав впечаток дека знае зошто и каде одам.

Излегов од таксито пред зградата на Јана. Дуваше некој силен ветар. Ми беше и топло и студено. Во глевата ми се роеја секакви мисли. Да ли е дома? Што ќе ми рече?

Со треперлива рака, како тинејџер, засвонив. Немаше одговор. Беше петок. Следува викенд. Се стресов при помислата дека можеби не е сама или дека некаде заминала.

По неколку бесконечно долги минути се отвори вратата од нејзиниот стан. Пред мене стоеше Јана во пижама врз која беше префрлила на брзина нешто како шал или џемпер. Ме гледаше со чудење! Ми се виде како што-туку да станала од постела.

- Боже, не ми се верува! Ти пред мојата врата. Зошто дојде? - ме тргна од размислувањето нејзиниот глас.

- Да те видам. Забрането ли е? Бев опседнат со желбата да те видам. Ќе полудев. Готов бев! - се обидував да ја свртам работата на шега.

- Се прашувам кога ќе станеш сериозен? Кога ќе престанеш да правиш погрешни работи, да не речам глупости. Ете ме виде, и?! - ми одговори некако нељубезно, со некаква нестрпливост и нервоза во гласот.

- Нема ли да ме поканиш да влезам? Студено е, се плашам дека ќе настинеш. — се премислуваше.

- Влези, но немам многу време. Морам да излезам, се имам договорено со една пријателка. — се потргна од влезната врата за да ме пропушти да влезам. Влегов. Се чувствував некако чудно: како крадец, како виновник. На брзина со поглед ја скенирав просторијата подавајќи ѝ го моето палто, при што ни се допреа рацете. Се израдував. Беше очигледно дека во станот не живее никој друг освен Јана. Во собата наседаде беа расфрлани делови од

облека на жена: фустан, здолниште, чорапи, шал.... Немаше траги од машко присуство. Тоа ми влеа некаква надеж дека моето доаѓање не е залудно. Седнав во фотелјата до прозорецот. Пријатно беше во топлата соба исполнета со нејзиното присуство.

- Сакаш ли кафе? Штотуку тргнав да си сварам кога го слушнав твоето свонење. - климнав со главата и зјапав во разместениот кревет од кој штотуку излегла Јана. Тивка музика ја исполнуваше просторијата. Отворена книга лежеше на подот.

Јана дојде со двете шолји кафе. Едната ја стави пред мене, а другата држејќи ја в раце седна спроти мене. Од кафето излегуваше нежна пареа, ние молчевме.

- Како некогаш заедно. Како во миналото, - ѝ вела барајќи ѝ го погледот.

- Во минатото. Чудно, додека бевме заедно никогаш не зборувавме ни за минатото ни за иднината. Никогаш ништо не планиравме. Само му се радувавме на она што ни се случуваше. И денес по толку години се прашувам зошто раскинавме?! Зошто ме напушти?! Долго време тоа ме мачеше. Зошто сè ти беше поважно од мене и мојата љубов? Си мислам можеби тоа се случи затоа што моите чувства немаа магија, таинственост. Во нашата врска сè беше математички јасно, а ти толку мразеше математика. Ти беше сонувач, нестрплива природа. Нештата многу бргу ти

стануваа здодевни, постојано беше во потрага на нешто ново. Или можеби во тој момент јас бев повозрасна, иако бевме врсници. Се прашувам, дали денес од оваа дистанца, ти е јасно, што ми значеше, колку силни беа моите чувства и колку многу потоа страдав! Колку многу ме повреди. Напуштајќи ме, ме исфрли од колосек. Ми ја урна самодовербата. Ме турна во бездна. Нели ти беше жал?

- Обиди се да го заборавиш тоа. Нема потреба да се прашуваш и да се измачуваш. Нели е одговор на тоа ова мое доаѓање. Нема да веруваш, бев болен од желба да дојдам и да те видам, макар за момент.

- Размислувам и се прашувам дали можеби си тука заради што ти е здодевно, или посетава е резултат на твоја потрага по возбуда. Одамна престанав да верувам во чуда...

- Знам како се чувствуваш и зошто размислуваш така. И имаш право. Ќе бидам искрен. Кога ја планирав, кога размислував за средбава, се мешаа во мене и страв и радост. Се плашев дали ќе ме примиш? Дали си сеуште сама? Но желбата да те видам беше толку голема, што ми даваше надеж. Јана, нема да веруваш, но долги години црпев енергија од нашите заеднички спомени, иако можеби тоа звучи детинесто. Сфатив, но за жал многу доцна, дека само две жени вистински ме сакале во животот, освен моите деца, а особено мојата ќеркичка. На едната не можам да ѝ возвра-

там. Знам, јас сум едно себично суштество кое не заслужува да му дозволиш да влезе повторно во твојот стан, а камоли во твојот живот!

И без да сака, рескирајќи одговорот пак да ја повреди, пак да ја здоболи, праша:

- Кои се тие две?

- Ти и мајка ми, која подоцна жалеше што тогаш ти не беше доволно добра, за нејзиниот син.

- А другите, а онаа што ја одбра за сопатник?

- И таа и сите други што поминаа на некаков начин низ мојот живот бараа секогаш нешто од мене: сигурност, дружење, разонода, задоволства... Можеби некоја од нив и почувствувала нешто подлабоко кон мене, но.... никој како вие двете. Никој. Не така, не толку. Само вие двете знаевте дека љубовта е давање, а сè друго трговија, продавање.

- Фала ти за овие искрени зборови, но зошто не ми го кажа ова пред толку години. Зошто ми дозволи да страдам? Сè ќе беше поинаку. Сè ќе беше полесно ако го знаев барем тоа! Разделбата можеби немаше да ми падне толку тешко!

- Како минуваа годините повеќе пати размислував да ти го кажам. Сакав, но немав храброст да те сретнам. А се случија и многу други работи... Но еве дојдов. Како во филмовите. Се враќа убиецот на местото на злосторот. За среќа, жртвата е жива и здрава. Така

сакало да биде. Тогаш кога се поделивме, прво други нешта ми беа поважни. Требаше време за да ми станат некои работи јасни. Но, возот замина на друга животна станица. Ти си единственото убаво нешто, покрај децата, што ми го дал животот. Но, нивната љубов не е несебична и безгранична како што беше твојата и на мајка ми. Мајка ми почина. Еден ден и децата ќе си отидат по своите патишта. Можеби ни еден од тие патишта нема да се вкрсти со мојот, но надежта нели, последна умира! Матурската уште повеќе ми ги отвори очите. Ме освести. Барам прошка иако знам дека многу сум ти згрешил. Не смеам ни да помислам дека сум заслужил да ми простиш за сите солзи што ги пролеа заради мене. – седевме еден спроти друг, како некогаш. Исто е, ама не е. Меѓу тогаш и сега поминале години. Се осмелив и ѝ ја земав раката. Низ тој допир во мојата душа влегуваше радост, задоцнета, ама радост. Радост силна до болка. Боже, се прашував, дали е ова сакање, посакување или само мал доказ дека среќата е животна искра, импулс што дава самодоверба да се продолжи понатаму по патот на животот. Се чувствував како патник на раскрсницата без патокази. Почувствував како за миг нешто во мојата душа затреперува!

- Колку многу би сакал да го вратам времето.

- Ништо не е можно освен да се сеќаваме. Оваа средба ќе биде мојата и твојата тајна. Ќе биде нишка што и понатаму ќе ги поврзува нашите животи, но само тоа!

- Честопати во ноќите без сон, си префрлам за многу грешки што ги направив во животот. Не можам да си простам. Најсрекен би бил да ги избришам изгубените години. Нема да веруваш, но готов сум сè да напуштам за да бидеме пак заедно како некогаш. Пречка се децата. Уште не се самостојни, иако мислам дека се доволно возрасни да ја разберат мојата желба да бидам срекен. Би сакал остатокот од животот да го чекориме заедно. Згреј ме со твојата безгранична милост. Сподели ја со мене твојата добрина. Сакам пак да се огледувам во твојот поглед и да се видам пак голем, и важен, и значаен, како некогаш. Јана, најсрекен би бил кога би можел со тебе да го пијам првото утринско кафе, огледувајќи се во твоите очи полни со љубов.

- Неостварливи се твоите желби. Меѓу нас животот изсидал дебели сидови, Се сложувам. Потребен си им сеуште на твоите деца. Но иако знам дека муабетов не води никаде, сепак твоите зборови ми ја полнат душата со милина. Ме исполнуваат со некое чудно пријатно чувство кое се јавува после преболена болест. Се чувствувам оздравена од некоја тешка болест... - се насмевна, стана и ми се при-

ближи. Мислам дека сега треба да си зами-
неш. Каде си сместен? Во кој хотел?

- Добро ќе си одам. Само дојди уште ед-
наш да те гушнам, за да собирам енергија која
ќе ми трае. Да не ми биде бадијала доаѓање-
то... - ја приближив до мене, а таа питомо и
мило се смести во мојата преградка. Ги затво-
рив очите и уживав во нејзиниот мирис, во
мирисот на љубовта... Имав впечаток дека и
таа е жедна за истите нешта како јас...

Во Белград останав два дена. Два дена
уживав шетајќи со Јана по патеките на нашата
младост. Таа постојано ми повторуваше дека
сето ова нема иднина. Дека ова е еден обичен
сон од кој ќе се разбудиме и можеби ќе се чув-
ствуваме уште полошо, помизерно...

Ме прашуваше зошто си го правам сето
ова и на себе и на неа.. Зошто копаме по ста-
рите рани. Нели е доволно тоа што го платив-
ме?! Што претрпевме?

Слични прашање и мене ми брмчеа како
стршни во главата, но не сакав да ја пропуш-
там шансата да бидам со Јана, па макар тоа да
е ден, два или два часа!

Си заминав од Белград со ветување дека
пак ќе дојдам. И одев кога ќе можев, кога жи-
вотот ќе ми пружеше шанса! Тоа беа оази на
спокој и мир во мојот живот. Дома се чувству-
вав како гостин. Ги броев деновите кога ќе за-

минам кај Јана. Бев како наркоман кој одвај чека да ја земе дозата!

Почнавме да планираме да живееме заедно кога околностите за тоа ќе се создадат.

Кога бев дома во Скопје, Злата молчеше иако знаеше каде одам. Не ми префрлаше, но во нејзините очи имаше многу тага. Ретко разговаравме.

Во меѓувреме мајка ѝ почина. По смртта на сопругата, татко ѝ се повлече. Ја снеса некогашната негова надменост и препотентност.

Годините минуваа. Децата растеа, но јас и покрај големата желба да бидам со Јана немав храброст да ги напуштам...

27.

По една мала расправија со Злата за обични секојдневни работи, излегов од дома. Шетајќи по улиците „Македонија“ го сретнам мојот некогашен другар од детството. Којзнае од кога не го бев видел. Ми се виде подо-старен, темен, тажен..

- Кај си бил, - го прашувам.

- Се враќам од гробишта, од еден нево-обичаен погреб, од погребот на мојата поранешна жена.

- На жена ти? Велиш невообичаен. Зошто?!

- Дојди да седнеме да се напиеме кафе и ќе ти раскажам. – ја прифатив неговата понуда и седнавме во првото кафуле на кое наидовме, Благој почна да раскажува:

- Пред три дена засвони телефонот. Ја кренав слушалката и почекав да слушнам кој ме бара.

-Ало, овде Осман. Благој ми треба. - слушам, но не ми се верува. Што да одгово-

рам?! Затоа молчам. Осман?! Дали е можно? Се прашував дали сонувам или е некаков кошмар?! Осман кој ми ја зеде жената пред десетина години. А добро ни одеше. Знеш, Вера ми беше колешка од факултет, која на втора година се откажа и ми се посвети само мене, на нашата студентска љубов. Единствено што не беше добро, беше тоа што јас доста често бев отсутен од дома. Работев и по работното време за да се докажам дека ме бидува. Работев многу за да го постигнам она што си го бев зацртал како план, како сон, како желба... Работев за да заработам што повеќе и да ѝ овозможам што поудобен живот! Мислев дека патот по кој чекорам е исправниот пат, но се воспостави дека не било баш така.

Вера речиси секој ден ми префрлаше што е сама, што не ѝ посветувам доволно внимание, дека не ја сакам како некогаш... Ми се жалеше дека самотијата ја убива. Ѓ ветував дека ќе се сменам. Дека уште овој проект и ќе бидам повеќе дома со неа. И пак продолжував по старо. Можеби да имавме дете ќе беше поинаку?

За да не ѝ биде здодевно ѝ предложив да зема часови да научи да вози. Така ќе биде независна, ќе може да оди кај сака, со пријателките, да се шета, да пазари...

Еден мој пријател ми го препорача Осман како добар инструктор по возење. Се сретнавме и се договоривме. Вера почна да зе-

ма часови. Секој ден Осман доаѓаше по неа. Беше внимателен, љубезен, и добро воспитан, но беше и згоден маж. Беше висок, строен, онаков каков би посакала секоја жена. Во него Вера најде разбирање за секоја нејзина желба. Кога ќе згрешела во возењето ја тешел, кога била тажна ја развеселувал. Осман и Вера од ден на ден станувале сè поблиски и понераздвојни. Притоа сите бевме среќни. Јас, бидејќи престанаа приговорите што ме нема дома, Вера, што некој со неа е внимателен и секогаш присутен, подготвен да ја слуша и да разговара со неа, а Осман, што една таква згодна госпоѓа му подарува доверба и дружба. Но...

Еден ден по часовите на обука отишле на кафе. Си муабетеле релаксирано како стари познајници.

Одењето на кафе по часовите зачестило. Дојде денот да полага. Јас бев зафатен, па со неа отиде се разбира, Осман. Тестовите ги поминала, но паднала на возење. Целата расплакана и растреперена наеднаш и без да сфати како, се нашла во прегратката на Осман. Ја тешел, а во душата чувствувал измешани чувства, грижа на совеста што не ја научил добро да вози за да положи и радост што нивното дружење ќе продолжи!

Продолжија да возат, да се дружат, но и да се држат нежно за рака. Осман ѝ давал такви убави комплименти од кои срцето ѝ затреперувало, ми раскажуваше пред да заине кај

него. Работата дошла дотаму што решиле тајната да ми ја откријат. Се сакаат и ќе се земат. Животот ќе го продолжат заедно. Така и стана. Болката заради она што ми се случи ја утопив во работа. И покрај тоа страдав. Страдав многу. Ги обвинував нив, но и себеси.

А Вера? Отпрвин не можела да се прилагоди на животот на село. Родителите на Осман беа имотни, но станувало збор за две различни средини, за две култури и две вери. И Вера и Осман се труделе да си помогнат еден на друг, да го разберат другиот, да му олеснат за да може полесно да се прилагоди, но одело доста тешко. Бракот го склучиле во матично бидејќи Вера не сакала да си ја мени верата, но дала збор дека ќе живеат со неговите на село и ќе ги почитува обичаите на неговата вера. Празнувале и Бајрам и Велигден... За Велигден Вера вапцувала убави црвени јајца и им ги делела на децата од селото. За Бајрам заедно со свекрвата правеле баклава како вистински снаа и свекрва. И Осман и Вера подеднакво ги почитувала двете вери, низ солзи ми раскажуваше Осман.

Верувај ми морав да ти се јавам, ми вели Осман. Не можам да најдам друго решение. Ми вели, со растреперен глас, Вера почина. Пред да почине, беше многу вознемирена. Последна желба ѝ беше да биде погребана на православни гробишта. Ме молеше да ѝ ја исполнам желбата. Во нашето село нема так-

ви. Помогни ми, те молам. Идеата беше нејзина да ти се јавам тебе. Во последниот здив од животот ми рече: „Јави му се на Благој. Тој е голем човек. Има големо срце! А и ме сакаше повеќе отколку што заслужував. Се надевам дека не ме заборавил. Дека не ме мрази. Дека ќе ти помогне.“

Не знаев што да кажам. Во градите нешто ме стегаше. Се прашував дали е можно уште да не сум им простил? Што да сторам?! Мораше брзо да се одлучи! Да прифатам во име на љубовта или да одбијам да помогнам, во името на омразата и болката што ми ја нанесоа? И одлучив да ѝ ја исполнам последната желба. Можеби за сè што се случи имам вина и јас. Бевме млади...

Го прашувам кога ќе ја донесе, а тој ми вели кога ќе ми јавиш дека сè е подготвено.

И така, денес, на православните градски гробишта во Бутел, до свежо ископаниот гроб стоевме јас и попот. Почна да врне дожд. Дуваше силен ветер. Од комбито кое пристигна излезе Осман, татко му, брат му и оцата од неговото село. Го извадија сандакот, го донесоа до отворениот гроб и го спуштија на меката земја.

Прво пееше молитва оцата. Му се обраќаше на Алах за покој на душата на Вера. Осман и неговите клечеа со дланките пред лицето. Се молеа според нивната вера.

Потоа запеа попот, молитва со молба да го прими Господ во рајот чедото божје Вера и

да му ги прости сите гревови. Стоев нем и три пати се прекрстив.

На моето и на лицето и на Осман солзите се мешаа со капките дожд.

Потоа пријдоа двајцата гробари. Го врзаа со јажињата сандакот и го спуштија во гробот. Удирањето на грутките земја се мешаше со шепотот на гробарите кои затрупувајќи го, си разговараа и се чудеа на невообичаениот погреб. Потоа церемонијата според двете вери заврши.

Си заминавме секој по својот пат, да ја жалиме Вера според својата вера, а јас еве си тргнав дома и те сретнав тебе. Ете, ти го раскажав закопот од кој се враќам.

- Убаво си направил. Ти се восхитувам. Ти си добар човек. — уште малку поседовме и Благој си замина дома, а и јас исто така.

Чекорев кон дома и си размислував колку се чудни животните приказни на луѓето. Во секој живот како во затворена кутија има од сè понешто. Среќни се оние кои собрале повеќе убави нешта во кутијата на спомени..

Денот беше тежок. Оморнина се чувствуваше во воздухот кој стануваше некако густ, од влагата после дождот...

После долги размислувања, бев решен сè да сторам остатокот од животот да го поминам со Јана, но не излезе така. Судбината уште еднаш се обиде да ме сопне. Кармата дојде по своето. Злата се разболе. Имав впечаток како да исчезнува пред моите очи. Се обидов да помогнам. И со збор и со сè друго што ми беше на дофат. Во крајна линија, таа беше мајка на моите деца. А да бидам искрен колку и да ја окривував за одредени нешта, знаев дека исто толку, виновен бев и јас. Заради сето тоа бев спречен да заминувам во Белград, а уште помалку можев во ваква состојба да ја напуштам Злата.

После низата испитувања и прегледи, се воспостави дека е сериозно болна. Веќе не ја напушташе постелата. Секој ден стануваше сè полошо. Тој ден поттикнат од грижа на совест и сочувство, седнав крај нејзината постела.

-Мислам дека наскоро ќе заминам. Дека ќе те напуштам, Бојане. Ми се ближи крајот.

Внимавај на децата иако се веќе големи. Во тоа сум сигурна ќе ти помогне и Јана. Таа е голем човек. Кога беше ти во Либија, собрав храброст и отидов кај неа во Белград. Се плашев како ќе ме прими, но во прашање беше нашето девојче. Јана многу помогна да се излекува Маја. Ме тешеше и бодреше. Се бореше Маја да добие сè што ѝ е потребно: најдобриот лекар, најдобриот лек, најдобрата нега. Веројатно потроши и доста пари. Никогаш не дознав. За сето што го правеше бараше само едно: ти да не дознаеш дека помогнала! Ѓв ветив, но ете сега го прекршувам ветувањето. Велат во вакви моменти сè е дозволено. И уште нешто. Бојане, ти не си мојата прва љубов, но ти си мојата последна и најголема љубов. Многу страдав кога заминуваше кај неа, но си велев: ако тоа го прави среќен нека оди. Затоа никогаш не ти префрлив што одиш кај неа иако многу тешко ми паѓаше. Должник ѝ бев на Јана, а на некој начин и тебе, бидејќи знаев многу добро дека Јана ми помогна за Маја заради тоа што го чувтувала кон тебе. Во Маја таа го виде нероденото „ваше“ дете. Како и да е, бескрајно сум ѝ благодарна! – се потешко зборувавше. Очите ѝ се претворија во мали езерца од солзи.

Во тој момент засвони телефонот. Ме бараше Јана. Заради болеста на Злата ретко ѝ се јавував во последно време. Така решивме заедно: јас да му се посветам малку на семеј-

ството и на болната сопруга, а таа да ѝ се посвети на работата, на книгата која ја подготвуваше. Иако се премислував не можев да не одговорам на повикот. Повторно мојата себичност, без моја волја и намера, ги надвладае нештата. Јана ми вели:

- Можам ли да зборувам?

- И да, и не, - излегов од собата за да не ја вознемирам Злата со нашиот разговор.

- Сега може, излегов од нејзината соба.

- Добро, ќе бидам кратка. Немој да се нервираш што не сме заедно. Претпоставувам како ти е. И јас се чувствувам многу непријатно, но се надевам дека сè ќе биде во ред. Злата ќе оздравее и тогаш ние ќе може да бидеме заедно. Додека си дома и далеку од мене, јас ќе ја завршам книгата што ја пишувам.

- Што е темата? Не сум те прашал. – Го свртувам муабетот во друга насока.

- Темата е „Аутизмот кај децата – причини и лекување“. Се одлучив да пишувам за ова бидејќи секој ден има сè повеќе такви дечиња. Една од причините е што технологијата многу навлезе во детските животи, но секако битен е и наследниот фактор и предиспозицијата.

- Форма на аутизам има и моето девојче. Интересно, во нашата фамилија, а колку што знам и во фамилијата на Злата, немало такво нешто.

- Маја имаше полесна форма и сега е здрава.

- Но, од каде ја имаш ти таа информаци-
ја?! Ти дури и не си ја видела Маја, - се обиду-
вам да ми ја открие тајната што повеќе години
им била заедничка на моите две жени. Од дру-
гата страна молк.

- Ало! Тука ли си Јана? - Таа сеуште
молчи.

- Ја знам, но за тоа во некоја друга при-
лика.

- Не, сега сакам да ми кажеш.

- А ти, зошто прашуваш? Да не си доз-
нал нешто во врска со тоа?

- Штотуку ми кажа, Злата.

- Така ли! Слушај Бојане. Приказната е
долга, но ако инсистираш еве ќе ти ја рас-
кажам на кусо.

- Почекај да видам како е Злата. Дали за-
спала. Да не ѝ треба нешто, па ќе продолжиме
со разговорот. — се вратив во собата во која ле-
жеше Злата. Ми се насмевна иако мислам дека
одвај го стори тоа.

- Ќе се обидам да поспијам.

- Во ред. Ако ти треба нешто викни ме.

- Да, секако. — излегов од собата да го
продолжам разговорот со Јана. Се чувствував
како никаквец.

- Ало, Јана, тука ли си?

- Да, тука сум. Да ја продолжам приказ-
ната, ако толку инсистираш, иако велиш дека
веќе ја знаеш. Тогаш, ти беше заминат во Ли-
бија. Еден ден ми се јави Злата. Со плачен

глас ми раскажа за Маја и за нејзините здравствени проблеми. Беше загрижена, исплашена. Ме праша дали можам и дали сакам да помогнам. Воопшто не размислував. Се договоривме да дојде со Маја во Белград.

Тој ден кога засвони и ѝ ја отворив вратата, се чувствував многу чудно. Злата стоеше на вратата и за рака држеше едно прекрасно девојче. Така застаната, ми заличе на врамена фотографија која одамна сум ја затурила во некоја фијока и сум ја заборавила. Се гледаме, и двете и исплашени, и вознемирени. И на двете ни беше непријатно, но и двете знаевме дека здравјето на Маја е најбитно, многу побитно од нашите чувства во тој момент.

- Дојдов, затоа што немам друг излез, а мислам дека си и стручна и човек, и дека ќе ми помогнеш, - ми вели со рапав, подзасипнат глас. Ја гледав и слушав и не ми се веруваше дека таа дошла и стои пред мене. Трепери и таа и нејзината подадена рака за да се поздравиме. Гледам дека и таа се плаши како ќе помине средбата? Ми вели:

- Штом дозволи да дојдам и да влезам, се надевам дека не си веќе лута на мене! Иако не велем дека не те разбирам. Од оваа дистанца мислам дека ние двете сакавме човек кој не умее да сака. Од почетокот не му беше сеедно што те напушти. Совеста го мачеше при помислата дека ти нанесува болка. Мислев дека те сожалува, но многу подоцна сфатив дека тоа

негово чувство имало друго име. Понатаму знаеш!

Но веројатно не знаеш дека твоите писма од студентските денови уште ги чува. Мислам дека и ги препрочитува. Сето тоа уште повеќе ме повредува, ме понижува. Знам дека кога се разделивте, ти многу страдаше. Дека разделбата со него ти го разниша животот и самодовербата. Но, за среќа ти си силна личност. Не само што се задржа на нозе, туку го продолжи животот со гордо крената глава, достоинствено, - ги редеше зборовите брзо како да се плаши дека нешто ќе заборави. Нејзините солзи го потврдуваа она што го зборувавше.

Ја слушав и не можев да верувам. Нејзините зборови воопшто не ми беа некаква сатисфакција. Нејзината исповед не ми ја исполни душата со задоволство. Нејзината исповед ми заличе на делче што си го наоѓа местотото во мозаикот на мојот живот. Не знаев што да ѝ кажам на жената што стоеше пред мене, на жената која што ми го грабна во младоста најдрагото, највредното нешто што тогаш го имав. Жената заради која пролеав многу солзи, го изгубив својот мир и сонот. Со години си мислев дека таа добила сè, но ете изгледа не било баш така... Ме молеше да не ти кажувам ништо тебе. И ветив и ветувањети го одржав до денес. И се восхитував додека ја слушав бидејќи треба да имаш сила и храброст да

го признаеш сето тоа. Додека ја слушав ми изгледаше како некој да ми враќа стар заборавен долг. Омразата и горчината што дотогаш ги чувствував, но и ги бев подзаборавила, се претворија во почит.

По оваа средба Злата и Маја доаѓаа често во Белград. По превземаното лекување, проблемите на девојчето се корегираа. Останатото го знаеш!

- Да речам благодарам е многу малку. Речиси ништо. Како ќе излезам на крај со тебе?! Ми се насобраа многу долгови! – Ѓв-лам.

- Ѓе ти наплатам за сè еден ден, но тој ден сеуште не дошол. Како е Злата? Ти како си? Како излегуваш на крај со сето тоа?

- Лошо. Ако ме прашаш јас како се чувствувам, и јас се чувствувам лошо, но има многу работи кои треба да се завршат. Се движам и ги вршам работите како робот. Од друга страна, одвај чекам да бидеме заедно, но како ми изгледа сето ова ќе потрае. И да оздраве Злата, што не ми се верува, патот до нашиот заеднички живот, ќе биде тежок. Со Маја мислам ќе оди лесно, но со синот, се плашам од неговата реакција. Ако дознае за нашата врска мислам дека многу ќе се налути, и со право. Мајка му се бори за живот, а јас татко му... Тешко ќе ми прости!

- Најважно е Злата да биде добро. Потоа сè ќе биде полесно. Нема да го притискаш. Мислам дека ќе попусти, ќе сфати. Тој е веќе возрасен човек. Интелектуалец. Лекар. Сините многу често се врзуваат за мајката. Ќе сфати дека и ти имаш право на среќа и да се надеваме дека неговиот отпор нема многу долго да трае. Само да му се молиме на господ Злата да оздрави. За другото... – не ја доврши реченицата, ме бараше Злата.

- Се слушаеме, - ѝ вела, и чувствувам колку ужасно ми недостига.

- Бојане, дојди те молам. Дај ми чаша вода, многу сум жедна, – допре до мене гласот на Злата. Дојдов до нејзината постела. Ќе ја подадов чашата со вода и ѝ ја држев раката за да не ја истури водата. Лошо ѝ беше. Ја гледав и го молев Господ да не ја зема. Ако тоа се случи сè ќе се оддолжи, ќе стане покомплицирано. Кога ја гледав така немоќна и слабичка, чувствував и тага и сожалување кон неа. Па и таа беше маченик како мене, како Јана... Секој од нас страдаше на свој начин.

- Кој беше, - ме праша со тивок глас Злата.

- Еден пријател од работа. – иако не рече ништо, нејзиниот поглед кажуваше дека знае.

Седнав на столот до нејзината постела. Ќе ја зедев раката во моите раце со желба да ја успокојам. Се чувствував немоќен бидејќи не

можев да ѝ помогнам. Почувствував како ѝ трепери раката. Како се бори за здив. Потоа ја сврте главата кон прозорецот. Тенок црвен млаз се спушти од нејзините безживотни усни. Воздивна уште еднаш и замина...

Закопот беше закажан по три дена. Ги чекавме децата. Ги викавме сеуште така, иако беа веќе возрасни. Заминаа од земјата иако не ми беше право. Идеата да заминат, беше на мајка им, а сепак таа најмногу страдаше што ги немаше крај неа... Мислам дека страдаше секогаш, а најмногу кога се делеше од животот затоашто не можеше да ги прегрне за последен пат...

29.

Во капелата на градските гробишта во Бутел, стоев покрај нејзиниот одар. Гледав во дрвениот сандак украсен со издлабени шарки и не ми се веруваше дека во него е Злата која ми беше сопатник речиси триесет години, иако голем број од тие години не бев ни крај неа, ни со неа! Една солза ми се лизна низ лицето, чудна болка ми ги стегаше градите.

Во тие моменти како целиот живот да го видов повторно. Ќе лажам ако речам дека не ми беше жал за Злата. Ќе лажам ако речам и дека првите години не ми беа пријатни дури на некој начин убави, но кога видов дека сеуште сонувам за Јана, магијата престана, а назад не можеше. Кога ја увидов разликата меѓу држење за рака со тој што мислиш дека го сакаш и физички те привлекува и сигурниот стисок на раката на тој што тебе те сака, веќе беше доцна.

Како минуваа годините научив дека меѓу страста и љубовта има разлика, но предноста ја има второто. Научив дека бакнежите кои некогаш ми ги подаруваше Злата, не биле договори за среќа, и почнав својот пораз да го прифаќам со крената глава и отворени очи како возрасен човек, а не како разгалено мало дете. Научив дека во градењето на својот живот мораш да учествувааш сам и дека и на сонцето ако му се доближиш премногу, може да те изгори. Сфатив дека многу нешта може да се издржат, дека и Злата беше јака личност и дека се докажа како добра мајка. Се чувствував виновен што не бев повеќе внимателен кон неа. Дека не ја израдував макар со некој мал подарок. Речиси никогаш не бев дома да ја заменим кога децата беа болни, да ја посоветувам, да го префрлам товарот од нејзините плеќи врз своите. Се срамеа дека иако бев во брак, си живеам како слободна птица. Животот со неа беше без голема нервоза и кавга, без префрлања и расправи, но честопати си помислував дека деновите ми се еднолични, без возбуда, без трепет... Затоа, не бев задоволен од она што ми се случуваше. Копнеев за поубав живот.

Светли точки во сето тоа, во бракот со Злата, беа моите две деца, кои сега стоеја заедно со мене крај нејзиниот одар со солзи во очите. Се прашував што да им кажам? Како да ги утешам? Како да им ја намалам болката?

Стоев покрај нејзиниот одар и си префлувајќи себе си за годините во кои никогаш не бев кон неа таков каков што би требало да бидам. Како минуваа годините, Злата сè повеќе даваше отколку што добиваше. Честопати бев себичен. Си бев јас самиот во прв план. Гледав мене да ми биде добро. Злата заслужуваше да биде барем малку сакана, и многу почитувана заради она што го правеше за сите нас, особено за децата. На моменти чувствувајќи дека сето тоа го знае, но тивко трпи! Се срамеам од себеси за своето однесување кон неа.

Наеднаш стана мешаница. Мислите и обвинувањата ми се прекинаа... Погребната церемонија во капелата завршуваше. Од мислите, од мирисот на цвеќето и на свеќите, ми се лошеше. Зошто се фрлаат толку пари за цвеќе?! Многу подобро е тие пари да се дадат во хуманитарни цели, да изградуваат некое сиромашно дете или беспомошен старец. Обичаи. Се доближив до сандакот. До мене беа моите две деца, тажни и расплакани. Се обидувајќи да ги утешам. Ова беше прв удар на судбината врз нивните млади животи.

-Мора да бидете храбри. Таков е животот. Вашата мајка заминува, но не заборавајте дека тука сум јас, вашиот татко!

Ги гушнав двајцата. Држејќи ги така во прегратка сакав да им покажам колку многу ги сакам. Потоа со растреперената рака го до-

прев студеното дрво на сандакот и тивко прошепотив: прости ми Злата, мислам дека знаеш зашто. Знај дека секогаш ќе се грижам за нашите деца. Ти ветувам!

Потоа ја испративме Злата до нејзиното вечно почивалиште. Јас и моите деца!

По погребот големиот број роднини и пријатели кои беа дојдени да ја испратат Злата ѝ да ни искажат сочувство на нас живите, си заминаа.

Се вративме дома. Влегов во дневната соба со измешани чувства. Најсилно беше чувството на вина. Еден живот заврши.

Од закачената на сидот слика на Злата, се сретнав со нејзиниот поглед кој како да ми велеше: додека јас се борев да преживеам, ти уживаше со Јана.

Бев свесен дека е така. Знаев дека тоа беше и неморално и не човечки. Но сето тоа беше многу посилно од мене.

Наеднаш собата ми се виде многу празна. Се прашував што понатаму и како? Многу планови и решенија, но кое е исправното, кое е правилното? Кое решение ќе биде најмалку болно за моите деца, а најпријатно за мене и за Јана? Од каде да почнам?!

Петар и Маја отидоа во своите соби.

Останав сам! Многу ми недостасуваа. Во тој момент решив дека уште повеќе ќе ги са-

кам. Ќе гледам да им надокнадам сè, сè она што им било ускратено кога не сум бил со нив.

По два-три часа, кога дојдоа повторно во собата, ги гушнав силно. Вечеравме без збор, секој со своите мисли. По вечерата поразговаравме, а потоа секој замина во својата соба.

Бев ужасно уморен. Се спуштив на креветот со надеж дека ноќта ќе ми донесе мир, но ја поминав кошмарно. Ниту спиев, ниту бев буден. Метеорологот во коските најавуваше промена на времето. Се обидував да станам, но нешто ме враќаше назад. Се прашував зошто? Барав име за чувството кое ми се разлеваше во внатрешноста. Ова беше првиот ден без Злата.

Утредента, мамурливи со потечени очи во дневната соба дојдоа Петар и Маја. Молчевме. Прв прозборе Петар.

-Мислам дека нема причина да бидеме уште овде. Имам оставено многу обврски. Единствено се грижам што ќе останеш сосема сам бидејќи и Маја мора да замине.

И двајцата прашално гледаа во мене очекувајќи го мојот одговор.

-Како е најдобро така направите. Јас ќе се снајдам. Верувајте од сè најбитно ми е вам да ви е добро. Тоа би била и желба на мајка ви.

По појадокот, отидовме повторно да го посетиме нејзиниот вечен дом.

Кога се вративме седнавме да ручаме сите тројца заедно. Се чудеа што да кажам. Каков разговор би бил соодветен на денот?

- Кога заминувате? Ви треба ли нешто?

- Не тато, не треба. Само биди внимателен и грижи се за себе, - ми рече мојата миленичка, стана и силно ме прегрна. Мојот авион лета утре многу рано. Очите и беа уште поттечени од плачење.

- И јас заминувам утре. Ќе одам да се подготвам, ми рече синот и замина во негова-та соба. Да разговараме за мене и Јана беше прерано, дури и непристојно во овој момент.

Утредента заминаа. Без нив се чувствував раскинат, како да ми фалеа делови од телото, но не реков ништо. Сакав да заминат без грижа на совеста. Без оптеретување дека го оставиле сам татко им.

Во кујната го пиев утринското кафе.
Сам. Си приготвив појадок.

Потоа се облеков со намера да излезам.
Не можев да останам дома. Денот колку да ми изгледаше ист како претходниот, воопшто не беше така. Ми личеше на јазол од кој излегуваат повеќе краеве. Нешто ме стегаше околу вратот. Се прашував каде да одам На гробишта не ми се одеше. Ми личеше тоа некако лицемерно и неправедно кон Злата.

Ќе прошетам си реков. Сакав да се шетам низ градот, да ги гледам своите дела низ улиците. Дојдов на кејот од Вардар, седнав на една клупа. Еден рибар упорно ја фрлаше јадицата и чекаше. Една постара госпоѓа го шеташе своето куче.

Гледав во спомениците околу мене. Велат дека ги има многу! Можеби, но можевме да направиме 1000 школи и болници никој немаше да дојде да ги види како што дојдоа толку многу туристи да го видат Скопје, да ја посетат

Македонија. Да дознаат за нас. Гледав во на-
дојдената река и размислував за актуелните
случувања. Ме нервираше фактот што луѓето
почнаа да се делат на ваши и наши. Поделе-
носта оди до таму да се прашуваме и да си
објаснуваме кои ни се корените. Од кој век и
година потекнуваме како народ? Ме нервираше
поделеноста на патриоти и оние кои се космо-
полити, на кои татковина им е Планетата и све-
тот, а не ова парче земја за кое згаснале многу
животи на најдобрите и најхрабрите синови.
Што му се случува на мојот народ, кој е еден
од најстарите народи, со култура и циви-
лизација со каква ретко кој може да се пофали
во светот?

Погледнав на часовникот. Беше време за
ручек. Тргнав кон дома. По пат сретнав еден
колега од архитектонскиот факултет. Беше по-
млад од мене, но со него соработувавме на по-
веќе проекти. Ми се виде некако необично
весел. Се ракуваме. Го прашувам:

- Како си? Што има ново?

- Нема да веруваш, но долги години не
знаев што да одговорам кога ми го поставуваа
луѓето ова прашање. Сега знам. Добро сум!
Идниот месец одам за Америка.

- Зошто?. Некоје студиско патување?

- Не. Се селам. Таму ќе живеам. Ја нај-
дов Биљана.

- Како ја најде?! Нели и беше ѝ ја изгу-
бил трагата?

- Добив покана да одам на еден конгрес. Нема да веруваш на конгресот со свој труд учествуваше и таа. Многу размислував дали да одам. Знаеш, овде имам стари родители. Работа. По долго размислување сепак одлучив и отидов. Кога ја видов полетав. Биљана многу ја сакав. Љубовта кон неа секогаш беше сместена во едно делче од моето срце. Не можам да речам дека не се обидував да засакам друга. Не ми одеше и така останав неженет. Моите беа против мојот брак со неа, само затоа што таа е муслиманка по мајка. И таа не е мажена. Се договоривме да бидеме заедно, сега кога годините ни изминуваат со невидена брзина. Не е важно колку ќе бидат, нека се онакви какви што сакаме, за какви што сонувавме некогаш! Сум бил обичен будала. Работа, работа, обзир, одговорности кон сè и сешто. Решив ќе го сменам животот. Се надевам на подобро!

- Браво. Нема да веруваш, но ти завидувам на истрајноста и храброста. Ти посакувам сè најдобро. – Се поделивме упатувајќи се секој во својата насока.

Средбата со мојот колега ми предизвика измешани чувства.

Си дојдов дома. Собата ми се виде уште попразна од кога излегов. Морам да ѝ се јавам на Јана. Макар да ѝ го слушнам само гласот. Го одбрав нејзиниот број. Никој не се јавуваше. И таа ли ме напушта. И додека размислувам се јавува:

-Бог да ја прости. Нека ѝ е лесна земјата и споменот вечен. Таа барем остави нешто зад себе. Своите деца. И ти помина подобро од мене. А јас? Што ќе оставам зад мене јас? Кој ќе пушти солза за мене кога ќе заминам?

-Не е баш така. И без да сакаш да признаеш, тебе животот ти дал доста. И ќе ти дава. Ти си добила нешто што никој не добил иако можеби живеел долго и имал еден куп деца. Си добила почит од сите, си се реализирала во работата... Не биди, те молам, тажна. Мисли на сегашноста. На деновите кои доаѓаат. Минатото си е минато. Со него ништо не може да се направи. Минатото не може да се промени. Може да се влијае само на сегашноста. Така размислувај, те молам!

-Добро. Извини, што покрај сè, и јас ти додавам со моето тажно размислување. Не ти префрлам. И немам право. Да живеам сама беше мој избор. На тоа никој не ме присили. Можев да се омажам. Но јас се определив да живеам сама со минатото. Не се кајам за изборот. Но има моменти кога прашањата напаѓаат како скакулци по мозокот. Како еве сега.

Иако зборувам вака, верувај, секогаш додека сум во можност со радост ќе се будам мислејќи на тебе и на новиот ден што се раѓа, зошто ќе го живеам со тебе. Можеби некогаш многумина се чудеа на мојот избор, но тие не знаеја дека моето срце те одбра многу порано од мојот разум. Ти беше секогаш мојата един-

ствена опција. Те одбрав тебе иако ми беше јасно дека животот многу ретко тече онака како што го посакуваме или замислуваме и секогаш завршува како што е судено. Не можам да кажам точно што ќе се случи следниот месец или дури и по една година, но знам дека ќе продолжам и понатаму да те сакам. Сигурно има уште многу непознати и неоткриени нешта, нешта кои ќе ми потврдат дека не сум згрешила кога сум те одбрала тебе. Тие открија и сознанија ќе бидат освежувачко ветре кое ќе ја брка монотонијата од нашите заеднички денови во годините кои ќе дојдат.

Не негирам дека нашата приказна, покажаа годините, дека има и црни и бели страници. Ни во иднина мислам дека нема да биде лесно, сепак одбирам остатокот од животот да го живеам со тебе. Тоа што не поврзува е единствено и уникатно. Тоа го знаев уште првпат кога се допреа нашите души, иако тогаш не верував дека толку хаотични моменти ќе ни донесе животот, но и не знаев дека нашата љубов ќе стане толку голема и безвремена. Доказ за тоа е што и некогаш и денес јас и ти разговараме без зборови, а сепак се разбираме. Можеби зборовите едноставно исчезнуваат кога љубовта е во прашање, но не било каква, туку љубов голема како оваа, нашава! Се надевам дека си задоволен од ова што ти го изнакажав. Се слушаме! Стрпи се се надевам остана уште малку до нашиот аеднички живот.

31.

Седев на каучот во дневната соба. Тој понекогаш ми е фотелја, понекогаш кревет во кој ќе задремам и ќе ја поминам ноќта. Во него и јадам, решавам крстозбори и sudoku. Многупати ме мрзи и да облечам пижама, па ја преспивам ноќта во тренерките.

Запалив нова цигара. Беа ме разнежвиле зборовите на Јана. Како лек против болка, како седатив! На усните ми лебдеше насмевка, а во очите ми трепереше нејзиниот лик.

Ја погледнав цигарата веќе беше дојдена до половина. Се намалуваше, исчезнуваше, ѝ се ближеше крајот, исто како и на живот, си помислив...

Звукот од мобилниот ја пресече тишината, но и моите мисли како со остар нож. Ми звонеше мојот син, ми звонеше Петар. Иако веќе ја беше поминал триесетата живееше некој чуден, за мене несфатлив живот. Се чудев како може така да си ги минува годините.

Беше сеуште релативно млад, образован, згоден и добро ситуиран, а сеуште немаше создадено семејство. Одвреме навреме ќе поживее со некоја заедно, дури и ќе ни ја донесеше во посета, а потоа ќе се јавеше да праша како сме и ќе соопштеше дека пак е сам. Зопшто, честопати се прашував. Во што е неговиот проблем? Од што се плаши: од обврски, од напуштање, од погрешен избор, од невозвратени чувства?! Па, тоа е животот. Во сето тоа има горчина, тага, разочарување, но има и радост, задоволство и убавина... А можеби сите така денес живеат. Се сменија времињата. Некогаш беше поинаку. Некогаш...

- Што правиш тато? Добро ли си? Што има ново? - ми се стори дека син ми ги исфрла така наеднаш прашањата за да го заврши разговорот што побргу или можеби да нема време јас него да го прашувам.

- Полека, полека. Одговор на првото прашање: седам на терасата и си ги греам коските. А го шетам и градот. Што се однесува до второто прашање: добро сум ако те интересува како лекар, моето физичко здравје. Но, тажен сум и осамен, тоа е психичката дијагноза. Ме прашуваш што има ново. Па не се случуваат некои ексклузивни новости. Да бидам искрен, многу повеќе уживам дружејќи се со минатото, со спомените. Кога ќе дојдеш, па малку да помуабетиме и да се скараме? Да одиграме еден меч на спротиставени мислења

за сè и сешто. Да си го разбудам умот контрирајќи ти на твоите ставови за животот.

Од другата страна молк. Сигурно размислува што уште да ми каже. Кога ќе дојде, не знае, но сигурен сум дека знае дека сум осамен. Му бев благодарен што е внимателен и ми се јавува, но да бидам искрен дури и ме нервираше понекогаш неговото претерано внимание и љубезност. Како да ме оповенуваше дека некогаш и не бев добар татко!

-Ти се јави ли сестра ми? Се слушнавте ли деновиве? - Ми се стори дека е среќен што најде со што да го продолжи разговорот.

-Истите прашања ги добивам и кога таа ќе се јави. И двајцата сте далеку, но тоа беше ваш, а не мој избор. Знам дека е лошо кога постојано се заедно две или повеќе генерации, дури и во ист град. Можноста за да се скараат е многу поголема. Си пречат едни на други, во многу нешта: во начинот на живот, во политичките определби, во воспитувањето на внуците, ако ги има... Но не можам да речам дека и вака е убаво, особено ако останеш сам како мене. Понекогаш толку многу сакам да сте до мене. Да има внуци околу мене. Да им раскажувам како беше кога јас бев мал, кога бев ученик, студент... Но ете, сакало така да биде! Размислувам да направам нешто со својот живот. Кога ќе дојдеш да разговараме за некои мои планови?

- Како е во Македонија? Слушам дека не е добро, дека пак се караме ние Македонците. – успеа да ја смени повторно темата.

- Што да ти кажам? Такви сме ние за жал. Не има секакви. Но, за среќа има и вис-тински Македонци. Патриоти. Луѓе што си ја сакаат татковината. Затоа и сме опстоиле. Јас сум за можност секој да може да си го каже своето мислење, да го посочи она што му пречи, да каже дека нешто не е во ред, но сум против лаги, против рушење, против плукање по минатото, по корените.... – ги редев луто зборовите со нескриена возбуда.

- Па затоа и заминав, иако знаев дека може да се живее и таму. Овде други нешта ми пречат, но... Заминав во потрага по остварување на соништата, ама ќе се вратам. Како минуваат годините желбата да се вратам дома е сè поголема.

- Дај боже тоа да го дочекам! Повеќе пати сакам да те прашам, зошто не се жениш. Од што се плашиш?

- Мислам дека мојот одговор не би ти се допаднал, колку што те познавам тебе и твоите погледи за нештата.

Во тој момент, се слушна едно клик. Разговорот заврши. Дали прекина или нешто се случи со врските. Не ми беше впрочем воопшто важно. Немаше ништо битно во нашиот разговор, освен муабетот за Македонија кој син ми го почна за да избега од разговорот со

татко си и за неговата осаменост или навистина тоа што го кажа и го чувствуваше. Ако е второво, добро е, има надеж и за враќање и за Македонија. Отишол за да си ги реализира соништата! А за моите соништа никому не му е грижа...

За моите планови за живот со Јана, пак ништо не зборнавме.

Ги отворив очите. Низ прозорецот влегуваа првите утрински зраци. Се раѓаше нов ден. Го погледнав часовникот: 5 часот! Многу е рано. Што ќе правам ако станам? Каде би одел? Подобро да си лежам така стуткан, подвиткан, затоплен...

Од ден на ден се помалку ми сè стануваше, сè помалку ми се излегуваше. Чувствував некакво безволие, апатија... Се чувствував многу осамен. Каде да одам? Со кого? И кога би станал пак ќе бидам сам, пак сам ќе го пијам утринското кафе.

Замижав. Ќе поспијам уште малку. Да го скратам денот колку што може. Сонот не ми доаѓаше. Не можев да заспијам повторно. Станав. Се влечкав низ станот од една во друга соба. Си сварив кафе. Го пиев полека како да чекав вкусот да му стане подобар, попријатен. Ништо од тоа. Го зедев телефонот. Го одбрав бројот на Јана. Чекав да ѝ го слушнам гласот. Во увото ми одсвонуваше звукот на теле-

фонскиот сигнал дека линијата не е зафатена, но одговор немаше.

Што да правам денес? Да излезам ли или да останам дома во празниот стан со книгите, весниците и телевизорот. Мојам да ги земам четките и боите и да насликам нешто. Одамна не сум се дружел со нив. Го донесов штафелајот што ми беше подарок од Лена кога заминав во пензија.

Ја ставив престилката и го раширив старото извалкано платно со боја, преку синиот веќе подостарен тепих. Имав многу мани, но сакав и сеуште сакам уредност и ред. Што да насликам?

Почнав да мачкам со четките.

Гледајќи го човек како со огромна енергија создава и твори се запрашува од кои извори ја црпе?! Бојан беше човек кој знае дека и во третото доба деновите мора да имаат содржина за да поминуваат и подобро и побргу! Знаеше да се радува на малите нешта и покрај големиот број проблеми. Сакаше да слика, иако ретко му се препушташе на своето хоби. Но, постојано нешто друго имаше приоритет, нешто друго беше поважно.

Сликите на Бојан беа патепис на животот. Од нив се слушаше шумот на ветерот, песната на разиграните снегулки, смеата на децата, треперењето на лисјата, чекорот на бубалките, жуборот на водите од изворите и

реките. Беше вљубеник во природата со своето уметничко око го гледаше сето она што ретко кој беше во можност да го види.

Отсекогаш сакаше да твори. Самиот ја направи скоро целата викендичка, сидовите, со прозорците и вратите, креветите и масите, полиците, оградата и патеките во дворот. И од сето тоа бликаше умешност, создателство, трудољубувост. И околу викендичката имаше многу убавини: винови лози, рибизли, вишни, цвеќиња... И ракијата и виното кои им ги подаваше некогаш на пријателите кога ќе дојдеа во викендичката, исто така, беа негови „рако-творби“.

Денес викендичката беше празна, околината запустена. Синот и ќерката не се во државата, а кога ќе дојдат не ги интересираше. Некогаш. Некогаш сè беше поинаку.

Сликаше, а во мислите постојано му беше Јана. Повторно ја побара. Повторно не ја доби.

Ги фрли четките. Ги изми рацете. Сирна од терасата да види какво е времето за да знае што да облече. Го зеде мантилот, го префрли преку рака и излезе. Реши: ќе оди да го посети Тодор во болница.

Дојде до автобуската станица По неколку минути пристигна автобусот што го чекаше. Влезе во него. Автобусот беше полн

со постари луѓе. Се сети: вторник е: ден кога пензионерите се возат бесплатно. Недалеку од него, две млади девојчиња нешто си шепотеа и гласно се смееја. Се приближи до девојчињата и тивко им го сврте вниманието кон старите луѓе кои одвај одржуваа рамнотежа.

-Зошто да станеме?! Ние сме платиле билет, а вие се возите без пари. Ако не можете да стоите седете си дома.- дрско ми одговари едното од нив.

Се пробива низ луѓето понатаму низ автобусот, не сакајќи да се расправам. Си помислив: ако некогаш не работевме ние што сега сме стари, многу работи ќе беа поинакви. И вие ќе остареете и дури тогаш многу работи ќе ви се разјаснат, ама сега за жал вака е...

- Невоспитани, ама сепак ние сме виновни. Нивното воспитување е дело на по-старите, на семејството и училиштето, – дофрла една постара жена.

-Еве дојдете, седнете овде, - ми го отстапува местото жена на околу педесет години!

- Не е само до воспитувањето. И до децата е. Јас имам пет ќерки, ама сите не се исти иако сите подеднакво ги воспитувам.

На наредната станица се ослободува местото до мене и жената што ми го отстапи местото, пак седнува до мене.

- Кај одите, - ја прашувам.

- Да чистам кај едно семејство. Не ста-сува. Дома сме многумина. Осум души. Одвај излегуваме на крај за леб. Најстарата е студентка, а најмалата четвртооделенка. Купуваме бајат леб од вчера, помалку се јаде! Децата бараат за книги, за облека... Јас не сум учела. Такво беше времето. Од нив научив да читам и пишувам, иако, фала му на господ, сега со баба Мирка ни е доста подобро.

- Што се случи? Што се смени? Која е баба Мирка? Гледам по зборувањето дека сте Албанка.

- Баба Мирка е наша соседка со години. Живееше сама во својот мал стан од нејзината пензија. Секогаш беше љубезна и пријатна кога ќе ја сретнев. Но годините си го прават своето. Се поретко се сретнувавме. Еден ден ме замоли ако можам јас или децата да ѝ купуваме леб и млеко барем два пати во неделата, за мала надокнада. Ѓ купувавме тоа што ѝ треба. Но таа уште повеќе изнемоште. Требаше да оди на лекар, да набави лекови, да си ја исчисти куќата, да се искапе... Сето тоа не беше во состојба да го прави сама бидејќи се приближуваше кон 90-тата. Одев ѝ помагав, ѝ носев од она што ќе зготвев за јадење, ама тој ден губев дневница, не одев да чистам во некоја куќа. Се собравме да се договориме и решивме баба Мирка да ја донесеме дома, да живее со нас. И така таа сега живее кај нас. Ги спонивме и парите и деновите и проблемите и

неволјите! Децата ѝ помагаат, ја чуваат и ја сакаат како нивна родена ѓуше, така се вика баба на албански. Така и ѝ се обраќаат децата. Баба Мирка е згрижена, нахранета и што е најважно не е повеќе осамена. Ми вели:

-Знаеш ли, Фатиме, дека сега ми е најубаво! Никогаш не сум сонувала дека ќе имам пет внуки. Дека ќе живеам во кука полна со смеа и луѓе. Фала му на Господ за сè!

Ја слушам и си мислам: ова е соживот, а не она за што зборуваат политичарите и медиумите. Наеднаш жената стана.

-Овде слегувам. — Се поздравивме иако не се познаваме. Ы се восхитував на човечноста и добрината што ја носи во себе оваа жена, која луѓето не ги дели ни по вера, ни по нација, иако е необразована.

На нејзиното место до мене седнува постар човек. Во автобусот е многу топло. Спротиви нас две млади жени се препотуваат облечени во долги мантили и со марами на главите. Едната е бледа. Веројатно ѝ се лоши.

-Можеби многу се облечени, му велеам. Внатре е многу топло. Нема воздух.

-Таква ни е традицијата. Верата. Иако според мене господ не е ни во шамијата, ни во црквата, ни во џамијата! Господ е во човекот, во неговата душа.

Климам со главата и слегувам од автобусот.

Со некаков страв, го одбирам бројот на Јана. Чекам. Тука е.

- Вчера два пати те барав. Зошто не ми се јавуваш? Знаеш колку многу сакам да те слушнам. Одвај чекам да дојдеш и да бидеме заедно. Многу сум осамен.

- Стрпи се. Мора да помине извесно време. Постојат одредени обичаи и традиции. А и со Петар уште не сте разговарале. Ќе дојдам, и тогаш ништо и никој нема да нè раздели. Биди умен, и внимавај на себе. Издржи. Му се гледа крајот. И мене ми недостасуваш. Постојано мислам на тебе.

-Некој свони на вратата, а јас мислев дури дека можеби не работи свончето. Толку долго никој не засвонил. Поштар не доаѓа, роднини не ми доаѓаат, а со соседите речиси и не контактирам. Кој ли е? Од едната страна живее млад брачен пар, а од другата страна живее Васил, а тој подолго време се расправа

со операции и болести. Не верувам дека е тој, но ќе морам да прекинам. Се слушаеме.

Тргнувам кон вратата за да отворам. Пред вратата Васил. Го пропуштам да влезе.

- Повели. Што мака имаш или онака да ја смениш собата?

- Дојдов нешто да те прашам? Знаеш дека бев на операција. Но да почнам со приказната за да ми дадеш совет. Ти си умен и учен човек. Сам да живеам, не сум во состојба. Децата ми предлагаат да го продадеме станот, а јас да одам во Дом за стари. Да бидам искрен, знам дека таму ќе бидам згрижен, нема да ги мачам децата да ми носат храна, ама не ми се оди. Сакам да си останам дома и да заминам на оној свет од мојата постела, опкружен со предметите кои ми се драги, кои ми будат спомени.

Го слушам, а не знам што да му кажам, што да му советувам.

-Ќе мораш сепак сам да одлучиш, но и Домот за стари е дом. Ќе имаш со кој да разговараш, со кој да се дружиш. И децата ќе ти бидат благодарни за разбирањето и што ќе ги ослободиш од секојдневните обврски. Од друга страна не ти останале многу години, можеби и тие ќе ти ја исполнат желбата да бидеш дома. Разговарај уште еднаш. Кажи им како се чувствуваш.

По неколку денови пак дојде Васил.

-Го продале станот. Ќе мора да одам во Дом. Дојдов кај тебе да поседам. Не можам да гледм како се растура и фрла сето она што со години сме го собирале и чувале со жената. Ништо, ама баш ништо не им значи. Било сè старо, без никаква вредност. Ќерката и си зема некои ситници за спомен. Синот не. Вели жената му рекла ништо да не донесува. Немале каде да ги стават нашите стари работи. Кога гледам како сè се растура, како да ми кинат парчиња од мене, од душата. Но, за жал немоќен сум. Ништо не можам да сторам...

-Не се вознемирувај. Ќе ти стане лошо. Еден ден сите слично ќе завршиме. Такви се времињата. Таков е животот. — Го тешев него, но и себе. Се поздравивме и си замина.

По три дена го однесоа Васил во старски дом. Очите му беа насолзени кога се симнуваше по скалите. Му ветив дека ќе го посетувам.

Неколку пати бев во домот. За волја на вистината домот во кој беше сместен беше пристоен. Беше чисто и топло. Тој беше сместен со уште еден во собата. Персоналот ми се виде љубезен, но се прашував да ли е така и кога ќе заминам.

Васил тргна да ме испрати. Дваесетина возрасни мажи и жени седеа во просторијата низ која минувавме кон излезот. Молчаат. Лицата им се тажни, апатични.... Добив впечаток

дека не се задоволни иако навидум, во домот
имаат сè.

Се прегрнуваме со Васил и се разделува-
ме.

Веќе не го видов.

Почина по 10 дена од мојата последна
посета. Не му издржа срцето!

Цигарата ја шетам од прстите до усните, седнат во мојата омилена фотелја. Тенкиот сивкаст чад од неа, ја исполнува собата со својот облик и мирис. Во последно време ме вознемируваат чудни соништа. Исполнети се со нереални ликови кои се вртат околу мене во круг. Во центарот на тој круг сум секогаш јас, и секогаш сам. Не се кошмари, но се морничави.

Времето бавно минува. Кога ќе поминат тие 6 месеци? Не можам да чекам година. Што сакаат нека речат роднините, пријателите. Битен ми е само разговорот со децата и точка. Станувам нестрплив. Кога ќе дојде Јана, кога ќе се спојат нашите патишта? Кога?

Постојано гледам на часовникот. Понекогаш минутите ми личат на години. Несоницата, ми станува често другарка.

И оваа ноќ е една од таквите. Постепено чувствувам како паѓам во длабок сон. Почнувам да сонувам:

Седам сам на студена камена клупа. Уличната светилка само мене ме осветлува, а нејзината светлина се губи во густата магла која обвиткала сè. Звукот од чекори станува се посилен, како некој да ми се приближува. Нивниот звук ми одсвонува во главата. До мене седнува жена облечена во црно, со лице кое не го препознавам. Нема очи, само уста која зборува. Зборува со тивок одвај разбирлив глас:

- Дојдов да те потсетам дека за сè мора да платиш. Нема бегане.

- Која си ти? Не те познавам.

- Јас сум твојата совест. За сè што си сторил, за сите твои дела мораш да платиш.

- Не разбирам за што ми зборуваш?!

- Не ме прашувај мене, прашај се самиот себе.

- Велам, не те разбирам.

- Ќе разбереш, но не е важно мене да ме разбереш. Важно е самиот да се разбереш, - и наеднаш ја снемува, исчезнува... Ме облива студена пот. Се обидувам да се сетам за сè што поминало, за сè што сум згрешил во минатото. Се напрегам, но мозокот не ми работи. Ми се исклучил!

Наеднаш се будам. Ги отворам очите, станувам. Палам друга цигара. Жарчето од нејзиниот врв чудно ме грее. Ги снемува морниците од сонот. Ја гасам недогорена цигара во пепелникот, се свртувам на другата страна и се обидувам повторно да заспијам. Си велам

дека нема да ѝ дозволам да ме уплаши. Карма. Каква карма?

Со мислите за деновите кога ќе бидеме заедно со Јана, се обидувам да заспијам. Денот кога ќе бидеме заедно ми изгледа многу далеку, но се радувам на сето она што претпоставувам дека тогаш ќе се случи. Многупати судбината не разделуваше, но можеби овојпат ќе биде поинаку. Насмевка ми лебди на усните.

По којзнае којпат се прашувам дали Јана навистина чувствува нешто кон мене како што тврди или? Поминаа толку години. Се плашам. Што претставувам сега јас за Јана? Свесен сум дека постои разлика меѓу некој кој те третира како приоритет и некој кој те третира како опција. Свесен сум дека обично рационалноста на крајот победува и вистината излегува на виделина, но често за тоа да се случи потребно е одредено време! Честопати емоциите нè залажуваат бидејќи многу лесно ѝ се предаваме на желбата повторно да се најдеме во преграатката на личноста која ја посакуваме. Болката извира од градите при сознанието дека таа иста личност силно сте ја повредице во минатото. Се тешам дека за сè има оправдување во одредени околности. Непобитно е дека честопати го добиваме она што го заслужуваме. Свесни или несвесни за тоа, сакале

или не сакале, изгледа дека кармата секогаш доаѓа по своето, како онаа во моите соништа!

Емотивната повреденост е едно од најинтимните искуства кои ги доживуваме. Сите ние имаме сеќавања кои не сме подготвени да ги простиме. Дали Јана ми прости, да ли и покрај сè, е подготвена да го помине животот со мене. Не би можел да поднесам нешто друго да се случи.

Не можам да заспијам. Станав и седнав пред лаптопот. Ќе ѝ напишам писмо. Како некогаш! Беше 2 часот по полноќ. Се надевам дека моето писмо ќе ѝ ја развесили ноќта, се разбира ако е будна. Почнувам да пишувам:

„Во послениве години многупати ти кажав, а еве сега ти повторувам: мислам дека знаеш колку многу ми значиш. Затоа ужасно се плашам, да не те изгубам. Ти си мојата единствена љубов. Ти кажувам дека те љубам, денес, кога не ме прашуваш и не бараш одговор како некогаш кога ме прашуваше и бараше докази за моите чувства кон тебе. Ти си единствената која некогаш безрезервно и безгранично ми ја подарила својата љубов, но во душата чувствувам страв. Се плашам дека можеби денес не чувствуваш исто за мене како некогаш. Ако е така, ако денес постои само мојата љубав кон тебе, и тоа ми е сосема доволно затоа што ти си за мене едно од најважните суштества што сум го сретнал и

запознал во својот живот. Сè што знам за тебе ми е доволно за да те сакам. Не барам ништо за возврат. Твојата добрина, разбирање, упорност, амбициозност, духовитост, мудрост (би можел да набројувам уште) за мене значат само едно: љубов. Можеби и затоа те сакам вака лудо и невообичаено за мојата возраст. Шеесет години не се воопшто малку! Моите сознанија се задоцнети, но потсвесно секогаш, секаде и во секоја жена те барав тебе и твоите особини, сите овие години.

Денес од оваа дистанца, ти благодарам што имаше сила да ме сакаш тогаш кога јас не ти ги возвраќав емоциите, кога во животот ми беа битни некои други вредности. Си заминав бидејќи мислев дека ти не си онаа за која сонувам, а всушност јас не сум ја заслужувал твојата љубов, не сум те заслужувал тебе. Имал право Иван кога ми го рече ова на почетокот од нашата врска. После долги години во кои не бевме еден крај друг, сфатив дека ти си единствената личност која во мене гледала нешто кое е далеку од она што сум! Таков бев само во твоите очи!. Со твојата љубов ти во мене го откри секое делче што вредеше. Со твојата љубов тоа испливуаше на површина, стануваше уште подобро, но јас тогаш не сфаќав... После сè што ти сторив, сигурно не ми веруваш, но без оглед на тоа, денес знам дека животот ќе ми беше многу поубав ако бевме заедно. Верувај ми и кога бевме далеку еден

од друг нешто секогаш беше присутно меѓу нас како мост, како нераскинлива врска. Денес, благодарен сум ти за твојата вистинска љубов, љубов која во изминатите години го забрза моето внатрешно преобразување и здравување. Ти благодарам, илјада пати ти благодарам за сè, драга моја. Велам моја, но свесен сум дека можеби и немам право така да ти се обратам. Денес после сè што доживеав и преживеав, верувам дека љубовта е суштина на сè, суштина на животот. Физичката блискост е само тоа – физичка. Привлечноста на умот, срцето и духот е главната магија. Денес сум свесен дека кога ќе одбереш да сакаш некој безусловно, без просудување, и без обзир дали од сето тоа ќе добиеш нешто за себе, добиваш многу, добиваш сè!

Денес сме луѓе во поодминати години. Многу нешта се изменија. Се изменивме и ние и однадвор и одвнатре. Сè е поинаку од некогаш. Најживи и највредни се само нашите сеќавања и нашите спомени. Можеби е чудно што на овој начин ти ја кажувам мојата понуда, мојата желба, мојата љубов: Омажи се за мене Јана!“

По дваесетина минути добив одговор, и таа не спиеа. Заедно сме будни!

„Драг мој Бојане, ти си мојата незаборавна љубов, љубов на мојата младост. Ме израдува твоето писмо кое ги разбранува

моите мисли и чувства. Содржината на ова писмо ме потсетува на нашето минато, но воедно ја збогатува нашата сегашност и иднина. Пријатно е да се добие едно вакво писмо и во овие години. Уште поубаво и повозбудливо е што е од тебе. Затоа од сè срце ти велама: благодарам! Пред години нашите животи беа далеку еден од друг. Се случи тоа што се случи. Ние веќе долги години сме повторно на некој начин заедно и покрај сè. Дали ти верувам на напишаните зборови во писмото? Се обидувам.

Долги години, секој од нас го живееше својот живот, како знаеше и како умееше. Денес мислам дека пред сè, ти мораш да научиш да се сакаш себе си, таков каков што си, а верувај ми, имаш зошто, имаш мани, но и многу убави особини заради кои ми беше толку мил, иако човек кога сака, сака сè и она што е добро и она што не е. Токму тоа е вистинската и права љубов. Јас тоа го знам, а ти мораш да го научиш, ако не си го научил до сега и да престанеш да се сомневаш и да се плашиш. Јас имав голема среќа што животот ми подари можност да сакам и тоа многу и безгранично. Не жалам што тоа тогаш можеби не ми беше соодветно возвратено бидејќи знам дека животот не е пазар. Љубовта е давање, а не е земање. Низ годините осознав дека животот подарува љубов, среќа, но и тага, и разочарувања... И покрај сè, секавањата мои за времето

поминато со тебе и без тебе се обвиткани со една тенка пајажина на тага, која претставува и искуство и животно богатство.

Само дел од овие напишани зборови да ми ги кажеше некогаш ќе бев луда од среќа, но можеби ќе имаа висока цена. Можеби времето и случувањата сурово ќе ги срушеа сите мои соништа за тебе, за љубовта. Вака излезе можеби и подобро... Можеби ќе ти звучи чудно, но јас со мислите многу често бев во твоја „близина“, иако бевме далеку еден од друг. Така ќе биде и понатаму сè до моментот кога ќе ги споиме нашите животи, но и потоа. Во минатото, често, мислев на тебе, со надеж дека си го пронашол она што го бараш, дека си пронашол мир, љубов, среќа и сè што ти е потребно за да ти е животот убав и исполнет. Од долгите разговори што ги водевме последниве години, имав впечаток дека твоите трагања не се звршени или пак, не можам да поверувам, завршуваат до мене. Ја прифаќам твојата понуда! Ти се верува ли? И да е така и да не е така, како што велиш, ти благодарам што со оваа твоја неочекувана исповед ми подари пријатни чувства, ми подари радост!

Не можам да ветам дека ќе те слушам, дури и кога знам дека си во право. Не можам да ветам дека секогаш ќе бидам добра и фина, но ќе се обидам. Не можам да ти ветам дека секогаш ќе ги мијам садовите, ќе го средам станот или ќе направам вечера. Но можам да

ти ветам едно нешто: никогаш нема да престанам да те сакам. Знам дека сум тврдоглава. Знам дека ќе има моменти кога ќе се повлечам во себе, затоашто сум лута, изнервирана, вознемирана или само затоа што ми треба малку време само за мене. Знам дека ќе те збеснам понекогаш. Знам дека не секогаш ќе може да се каже вистинската работа, и дека јас не секогаш ќе бидам во можност да бидам твојата замислена жена, иако би сакала да бидам, но те молам не се сомневај дури ни за една минута дека не сакам да бидам таква. Од се срце сакам да бидам твоето сè и повеќе од тоа, затоа што те сакам и секогаш ќе те сакам. Не можам да ти ветам дека ќе бидам совршена, но ова можам да ти ветам дека никогаш нема да престанам да се обидувам да бидам жената која секогаш продолжува да се натпреварува со сите за место во твоето срце. Знам дека понекогаш ќе кажам една работа, а ќе направам нешто сосема спротивно, бидејќи јас сум само човек. Не можам да ветам дека ќе бидам совршена, но ќе те сакам, секогаш ќе те сакам, бидејќи без разлика на сè, ќе се трудам да најдам начин да го обновам она што заминува или умира. Ќе се обидувам, да ја најдам љубовта и да ја вратам меѓу нас, ако ја снема. Ќе се обидувам да го осветлувам твојот живот, дури и кога ќе биде тотален мрак поради грижи и проблеми. Ти ветувам, дека секогаш ќе бидам таа на која можеш да се потпреш. Ќе

бидам таа која секогаш ќе ти подаде рака за двајцата да можеме да се извлечеме од секаква ситуација. Ти ветувам, дека секогаш ќе го најдам патот до тебе.

И без разлика колку ќе се смениме со текот на годините, без разлика колку ќе ни биде животот поинаков, јас секогаш ќе бидам жената која те сака, дури и кога ќе сме многу стари и сенилни. Ветувам дека никогаш нема да се плашам од љубовта кон тебе и твоите деца. Ветувам дека секогаш ќе те задржам во своето срце. Ветувам дека ќе те сакам, и сега и секогаш, како што некогаш го правев тоа, дека секогаш ќе бидам за тебе и со тебе.

Одговорот на писмово прифати го како доказ на моето големо пријателство и залог на мојата голема љубов кон тебе. Таа не умрела, само се трансформирала во една драгоцен содржина која ја чувам скриена во себе како најдраг дар. Секогаш имај на ум дека тоа што ние го доживеавме и го доживуваме заедно, не може ниту да се напише, ниту да се раскаже. Во меѓувреме, секогаш кога ти е најтешко, секогаш можеш да ми се јавиш, да ми пишеш дури и да дојдеш во Белград да се видиме, да разговараме за сè. На било кој начин јас ќе бидам секогаш „тука за тебе“. Така е. Ти си дел од мојата младост, дел од нешто најубаво што може некому да му се случи. Ако тоа денес го чувствуваш и ти, моите младешки молитви се сослушани! И што и да се случи,

знај дека она што нè поврзува, било како и да се вика, никој и ништо не може да го уништи, ни далечината, ни годините.“

Завршив со читањето. Јана секогаш беше подобра од мене. И во математика и во пишување состави. Среќен, навистина среќен, си легнав да спијам иако денот веќе се будеше!

По навика и заради создаден со години аларм во главата, се разбудив точно во 7 часот иако не бев наспан! И прво што направив, си сварив кафе со жалење дека сеуште сум сам и сеуште утринското кафе не го пијам со Јана седната спроти мене. Гледам низ прозорецот. Есенското лисје тивко паѓа од околните дрвја. При тоа секој лист си има свој пат, како и луѓето! Ќе одам да го посетам Тодор. Одамна се канам да го посетам и ќе го сторам тоа денес. Ја облеков сината вентилација и фармерките. Околу врат го ставив зелениот шал што ми го подари Јана да ме гушка место неа. Ја заклучив влезната врата и повторно ја отклучив уште еднаш да проверам да не можеби сум го заборавил шпоретот уключен кога варев кафе. Стареем. Заборавањето не е детска болест, не е сипаница. А сакам повторно да се женам?! Да уживам во животните радости, да бидам сакан. Си вела: се однесувам како тинејџер,

но не е исто. Јас не сум заљубен. Јас вистински, длабоко сакам.

Повторно ја заклучив вратата и излегов. Времето не е убаво. За мој вкус беше малку постудено. Набргу дојде автобусот што го чекав.

Стасав пред вратата на одделот во кој ми кажаа дека е сместен Тодор. Го притиснав тастерот на свончето над вратата на која пишуваше „Забранет влез“. Претходно проверив, беше заклучена. По неколку минути ми отвори млада симпатична сестра, со бело капче, облечена во униформа. Ми се виде млада за да работи на ваков оддел. Ме праша кај кого доаѓам на посета и побара да види што носам во книжната кеса.

-Врвки, остри предмети и предмети од стакло се забранети, - нејзиното објаснување повеќе ми личеше на извинување, на зборови снимени на лента.

Влегов во долгиот болнички ходник кој повеќе беше сив отколку бел. На плафонот светеа неколку обични светилки распоредени во права линија. Прозорец не заблежав. Стоев и гледав во редицата од триесетина луѓе. Две жени, двајца мажи, сама девојка, сам средовечен маж... Се движеа рамномерно едни зад други до крајот на ходникот, а потоа се враќаа назад, за пак да свртат кога ќе стасаат на спротивниот крај. Како на нашето корзо некогаш пред Метропол и Лотарија, само што шетачите беа болни луѓе со тажни, намуртени,

збунети, насмеани, незаинтересирани лица... Заедничка им беше заклучената врата. Го пронајдов Тодор. Седеше сам до сидот. До него качена на столче поткревајќи се на прсти, една девојка сиркаше низ прозорецот кој се наоѓаше речиси до самиот таван.

Му се приближив. Тодор зачудено ме погледна, како да сакаше да ме праша зошто сум дошол. Беше видно ослабен, косата подрасната, лицето бледо, очите пропаднати, тажни. Се прегрнавме. Почувствував како му трепери снагата. Како да се обиде да ми се насмевне, но обидот беше неуспешен.. Депресијата го беше оковала целиот. Дури и движењата на рацете му беа бавни. Го гледав и се чудев како може големата болка да го трансформира толку страшно. А беше полн со живот. Полн со енергија.

- Како си, го прашувам, иако одговорот го знам. - Се гледаме немо без збор. Му ја подавам книгата што му ја донесов и чоколадата. Се чудам што да го прашам, а притоа да не му ги допрам сеуште незаздравените лузни на измачената душа. Молчењето во моментот ми изгледа најсоодветно, при тоа му ја стегам студена слаба дланка, која како да ја заборава во мојата при поздравувањето кога дојдов. Погледнувам во девојката до нас, сеуште се поткрева на прсти и гледа надвор.

- Сака да види како е надвор. Никогаш не шета со другите. Одвај успеваат да ја сим-

нат за да јаде. Никој не ја посетува, барем откако сум јас тука.

Ни приоѓа една средовечна жена и прашува колку е часот. Ѓй кажувам и се свртувам сакајќи да почнам некаков разговор со Тодор. Во тој момент жената е пак до нас и пак ме прашува колку е часот, а не помина ниту една минута. Ѓй кажувам. Се оддалечува и пак доаѓа!

-Ги чекам внуците. Колку е часот.

Ѓй одговарам иако не погледнувам во часовникот. Ми станува јасно дека точноста воопшто ништо не ѝ значи. Дека внуците кои што ги чека нема ни да дојдат!

До спротивниот сид седи згоден маж од четириесетина години. Наочит, облечен во скапа фирмирана облека. Задлабочен е во нешто што црта.

- Мислам дека единствено тој е опасен тука. Го задавил детето од сестра му, гушкајќи го. Од милост! Постојано црта згради и деца. Ретко зборува. Недружелубив е. Иако болни, сите го заобиколуваат. Како да се плашат од него. Го познавам одпорано. Ми беше студент. Еден од најдобрите. Тука е заради врските што ги имаат неговите, а не треба да е тука. И овде има врски, се насмевнува тажно и резигнирано.

Во тој момент се слуша силен врисок. Женски, речиси детски глас, плачење, некакви нејасни зборови. Жената што прашуваше колку е часот и која ги чекаше внуците скрипа и се

стрча кон кабината за туширање. Ја тргна за-
весата од туш кабината. Под тушот од кој из-
легуваше ледено студена вода стоеше девојка
со речиси детско тело. Беше гола. Плачеше на
глас, молеше да ја спасат, се жалеше дека ѝ е
ладно. Некој почна да ги вика и да ги бара сес-
трите. Обидот беше неуспешен. Никој не доа-
ѓаше. Девојката се посилено плачеше и се тре-
сеше. Жената што прашуваше колку е часот,
целосно облечена влезе под тушот. Ја затвори
водата. Ја прегрна девојката и ја поведе кон
една од собите. Одеа прегрнати. Водени капки
ги обележуваа нивните чекори. Гледав немо,
де во едната, де во другата. Жената ја гушка-
ше нежно девојката, а нејзиниот поглед како
да стана појасен, посмирен. Поворката од шетачи
беше запрена. Кога влегоа во собата од
девојката што се „тушираше“, како по нечујна
команда поворката од шетачи пак тргна. Мо-
јот пријател ме гледаше тажно и прозборе:

- Секој ден е полн со вакви и слични
случки. И овде немам мир, но барем понеко-
гаш заборавам на мојата болка и на синот кој
веќе го нема. – Стана, ми ја подаде раката да
се збогува.

- Ти благодарам што дојде, но немој да
се мачиш да доаѓаш.

Се почувствував како отфрлен од него-
виот, од нивниот свет. Се упатив кон заклуче-
ната врата. Во истиот миг дојде сестрата која

упорно беше барана само пред десетина минути. Ми отклучи мрморејќи:

- Гледате како е со вакви луѓе? - Чудно. Воопшто не ѝ беше непријатно што бев сведок на нејзината неодговорност и нечовечност. Излегов. Посетата заврши.

Како по обичај го вртам бројот на Јана. Со нетрпение чекам да ѝ го слушнам гласот. Секундите ги чувствувам како вечност.

- Добровечер, ми вели. Како си, што има ново?

Го слушам нејзиниот глас кој ми зазвучува како преубава мелодија од младоста, како мелодија која буди спомени.

- Ништо посебно. Главната причина што те барам е што многу ми недостасуваш!

- Полека, полека. Си паднал во депресија. Стрпи се. Уште само малку и ќе бидеме заедно. Неможеш да издржиш? А како ми беше некогаш мене?! Па еве преживеав. Дури и се трудам да ти простам и сè да заборавам. Иако, некој рекол: и најтенката свилена нитка кога ќе се скине и ќе се наврзе сепак, останува мало јазолче. Ова не ти го вела за да те измачувам и за да те потсетувам на некои работи, но ти го кажувам за да те охрабрам да бидеш појак и да издржиш. Ќе се среди сè.

Останува да разговараш со твоите деца, со синот и ќерката за да ја одобрат или поточно речено да ја прифатат нашата врска. Маја е мила девојка која многу те сака и мислам со неа ќе оди полесно, но со Петар, чувствувам ќе оди тешко. Во меѓувреме можеш да доаѓаш овде кај мене. За да те чувам и да те пазам.

- Супер, утре ќе дојдам. Едвај чекам да те прегрнам и да ја почувствувам твојата близина. Јана многу лошо се чувствувам. Многу сум осамен.

- Излези и прошетај. Ќе се чувствуваш подобро.

- Добро. Така ќе направам, но деновите ќе дојдам. До скоровидување, мила.

Само што го завршив разговорот со Јана, повторно засвони телефонот.

- Ало, Бојане што правиш? Не ти се јавувам за добро. Починал Александар, нашиот автомеханичар. Сакаш ли да одиме на погреб? Ни ги одржуваше колите, но ни беше и пријател толку години. Ако си слободен си мислев да појдеме.

- Важи. Во колку е погребот?

- Во 14 часот.

- Ќе се најдеме кај капелата.

- Договорено.

Се согласив иако не ми се одеше многу на гробишта. Во последно време многумина ми заминаа таму: мајка ми, татко ми, Злата...

Со годините и без да сакам сè почесто патот ме водеше кон Бутел!

Борис ме чекаше како што се догооривме, пред капелата. Запаливме свеќа и оставивме цвеќе како што е редот. Попот ја отпеа молитвата и кажа неколку убави зборови за покојникот. Потоа тргна погребната поворка. Како што е вообичаено по колата во која го сместија починатиот на неговото последно патување, прекриен со купишта цвеќиња спакувани, распакувани, сплетени, наредени во икебани, се наредија неговите два возрасни сина и неговата сопруга која за рака водеше десетгодишно расплакано девојче.

- Чие е девојчено – го прашувам Борис.

- На Александар. Имал некоја врска. Мајката на девојчето се самоубила. Девојчето останало само. Некои муабети велат дека можеби и не е негово. Но таа оставила писмо дека е негово. А го знаеш Александар. Беше многу жалослив човек. Го земал девојчето и го донел дома. Имало и кавги и расправи. Рекол дека ако не сакаат девојчето да живее со нив ќе си замине и ќе живее сам со него. И ете веќе пет години е со нив. Судбини.

- Кој би рекол тоа за Александар? Го мислев за мирен и домаќин човек, а види го ти него. Александар-швалер!

- И мене не ми се верува. Мислам дека го наместила. А убава беше. Атрактивна. Му им-

понирало да биде со неа, но... Со оваа постапка да му го даде девојчево, потврдила и дека е умна. Подobar татко не можела да му најде.

- И што ќе биде сега со девојчето?

- Мислам дека ќе продолжи да живее како и досега. Тоа не е виновно. Мајка ѝ му нашла добар татко и добра мајка, но гледаш пак несреќа. Кутро дете!

На погребот најсилно и најмногу плачеше малото девојче! Липаше во прегратката на сопругата од Александар, а таа нежно го тешеше галејки го по косичката. Глетката беше потресна. Сите повеќе го жалеа девојчето, а не Александар, и ѝ се восхитуваа на добрината и големото срце на неговата сопруга.

По погребот, си дојдов дома потресен.

Уште една осамена вечер, си реков. Го вклучив телевизорот. Гласот на спикерот ја исполни просторијата.

Војни, убиства, несреќи... Сè е така измешано, конфузно, но и нечовечно! Овие вести ми ја потиснуваа мојата лична мака, моите „љубовни“ маки. Не можам да слушам. Го менувам каналот. Наоѓам канал со стари македонски приказни полни со народна македонска мудрост. Потоа барам понатаму по каналите. Народни македонски песни. Песни за љубовта, песни за тагата, но и за радоста. Иг-

раат млади момчиња и девојчиња облечени во прекрасни народни носии. Ги гледам со востанок. Четири бои доминираат: жолтата, белата, црната и црвената: жолтата како сонцето, белата како вистината за нашиот животот, црвената како нашиот вековен отпор и црната како нашто постојано негирање, како нашата вековна тага. Исполнет со чудесна гордост го исклучувам ТВ приемникот и си легнувам.

Ги затворам очите со некој чуден мир и сознание. Ќе одам во Белград кај Јана.

Во автобусот за Белград, се сместувам удобно на седиштето до прозорецот. Треба да бидам среќен, многу среќен. Одам кај Јана. Заедно ќе бидеме неколку дена. И покрај тоа во градите чувствува некаков немир. Се прашувам зошто?! Ја барам причината во мислите кои ме се бркаат во главата како палави дечишта. Можеби се чувствувам така заради мојата постојана потрага по подобар, поисполнет, посреќен живот. Поради мојата постојаната глад за алтернатива на сето она што ми се случува? Отсекогаш бев сонувач и трагач по возбуди, авантури и убавини. Но со годините почнав да се претворам во трагач по мир и спокој. Соништата ми станаа поинакви. Сега сонувам за живот во викендичката или во некоја мала куќичка на брегот од мало планинско езерце опкружена со зеленило. Тишината ја нарушува само појот на некоја птица и шепотот на ветерот низ лисјата. До мене Јана. Ја држам за рака и ѝ се огледувам во очите....

Реалноста никогаш не беше мојот избор. Секогаш имав впечаток дека ми е наметната, дека некој друг ми го крои животот. Секогаш сонував за нешто поинакво од она што ми се случуваше, секогаш бев опседант со нешто што има предзнак „убаво“, затоа и одбрав да студирм архитектура. Се надевав како архитект дека и јас ќе можам да создавам нешто убаво: убави објекти, згради, мостови,... елементи на убавина во мозаикот на едно идно време. Се насмевнав. Можеби од оваа дистанца сум ја преценувал убавината. Но таа долги години ми беше опсесија. Мечтаев да имам убава кола, убав стан, убава жена, убав и лагоден живот... Многу подоцна осознав дека убавината има многу различни лица!

Денес сè беше поинаку. Но колку беше подготвен да почне да живее нормален живот. Се плашеше. Се плашеше да тргне по овој неизвесен пат кој го води кон сето она што толку многу со години го посакуваше. Се прашуваше ќе има ли доволно храброст за да започне еден нов живот, без да се сврти назад? Спомените без да сака ќе го враќаат и во делот од неговиот живот со Злата. Лесно е да се искине или запали фотографија, тешко е и речиси неможно тоа да се направи во главата, во подсвеста. Не можеш да го промениш минатото. Ќе му дозволат ли децата? Повеќе се плашеше од реакцијата на синот. Ја сака Јана,

но ги сака и нив. Тие се дел од него и од неговиот живот! Тој им е татко!

Како минува времето се повеќе го мачат размисли зошто нешто направил вака или онака, иако е свесен дека многупати човек и нема некој избор. Некогаш раскрсниците се без информации и патокази за да можеш да одбереш по кој пат да тргнеш. Кој пат е најдобар? И оној кој ќе го одбереш и мислиш дека е добар, често не е така. Велат дека се зависи од самите нас. Голема глупост! Кој е тој што свесно ќе тргне по патот по кој ќе страда. Секој смета дека го избрал најдоброто, а кога ќе сфати, поминале годините... замолкнал гласот кој ти шепотел кои нешта да ги одбереш, да им дадеш предност, за да ти се остварат сонјашта. Наеднаш осознаваш дека всушност тоа бил твојот сопствен глас и дека мораш да ја прифатиш реалноста, но и минатото. Сфаќаш дека чекориш кон иднината и сам мораш да го одбереш она и оној со кој ќе го поминеш останатиот дел од животот.

Автобусот влезе во автобуската станица. Зеде такси и се упати кон станот на Јана.

Го притисна свончето на влезната врата. Му отвори Јана. Ги подава рацете кон него и силно го гушка. Како некогаш!

Влезе во дневната соба.

- Раскомоти се. Сигурно си многу уморен. Долг е патот, а ние старееме, - му го зема палтото со радост во погледот.

- Тоа не важи за тебе. Ти не старееш. Ти си истата, само со некој килограм повеќе, но распоредени на витинското место.

- Бојане!. Да не сакаш на убав и пристоен начин да ми кажеш дека сум станала дебела? Не ми се верува. Зарем сакаш да ми ја расипеш радоста што си тука?!

- Не, никако. Ако мислиш дека е така се извинувам и барам прошка.

- Прощка?! Ако е до прошка, имаш многу поголеми гревови од овој, дури такви за кои нема прошка, но ајде да јадеме. — Редеше што подготвила. Беше подготвила сè што ми беше најомилено. Како ли запаметила. Поминаа многу години, но тоа е Јана.

Со цигарата закачена на крајот од устата нежно ја набљудувајќи низ чадот од цигарата седнат на каучот. Во собата светеше само една столна ламба. Изгледаше убаво за годините. Лицето ѝ беше мазно без брчки. Само една длабока линија меѓу очите, кои мило го гледаа од фотелјата спроти него. Потоа стана и почна да трчка од кујната до собата поставувајќи разни јадења на масата. Можеби така убаво ми изгледа затоа што е мрачно во собата, си рече. Кога заврши со поставувањето на масата, повторно седна во фотелјата спроти него. Тој ја

фати фотелјата во која седеше Јана и ја повлече заедно со неа кон себе.

- Што е, што правиш? – го праша. Му се стори дека во гласот ѝ почувствува нишка на моминска срамежливост. Зарем е можно?

- Сакам да те гледам одблизу. Да бидам сигурен дека си ти. Знаеш Јана многупати сакам да те прашам и сè одложувам затоа што се плашам од твојот одговор. Се плашам да не биде поинаков од она што би сакал да слушнам. Имаше ли во твојот живот некој друг? Некој што ти се смили, што успеа да ти го допре срцето во изминатите години кога не бевме заедно. Ти знаеше дека сум женет, имам семејство, не се слушавме...

- Што очекуваш да ти одговорам? И дали ќе веруваш во она што ќе го кажам? Се обидов неколку пати да дозволам некој да влезе во мојот живот. Беше неуспешно. Не дека тие беа полоши од тебе. Напротив. Но секогаш им барав мани и замерки. Секогаш победуваше мојот сон со ликот кој бев го создала за тебе. Звучи глупаво, но така беше.

- Значи ли тоа дека во сите тие години не те допрел друг? Дека јас сум единствениот во твоето срце?

- Да, но не сум горда на мојата глупост. Веројатно животот ќе ми беше многу поубав и поинтересен. Ќе имав семејство, можеби дете. Детска смеа ќе ми ги красеше деновите, детски раченца ќе ме гушкаа и ќе ми ја блажеа

душата. Се откажав од сето тоа можеби затоа што те сакав, а можеби и затоа што се плашев дека повторно ќе настрадам. Дека повторно ќе бидам оставена. — Две крупни солза ѝ се стркала по лицето, а гласот ѝ затрепери.

- Се прашувам со што сум го заслужил тоа. Мила прости што дури се радувам што најубавите години од животот си ги поминала сама. Знам дека мојата радост е себична, но ова сознание ме прави горд. Некој мене толку многу да ме сака! Па такво нешто мислам ретко кој доживеал во животот!

- Кога зборуваме за овие работи сакам уште нешто да ти кажам. Многу сакав да имам дете од тебе. Нешто твое. Желбата, за жал, не ми се исполни, иако никогаш не користев заштита. Одев и неколку пати на прегледи сè беше во ред, а сепак не се случи. Така сакало да биде. Можеби и подобро е така. Можеби сè ќе се искомпликуваше. Што ќе му речев на детето. Ти си дете на љубовта, но крадено си. Имаш брат и сестра, ама не можеш да бидеш со нив, тие не знаат дека постоиш....

- Да бидам искрен, секогаш кога ќе се вратев од Белград, честопати ми доаѓаа слични мисли. Дури и размислував како би се справиле со сето тоа ако се случи. И посакував и не. Отсекогаш сум бил плашливец. Не се гордеам со тоа, но за жал, тоа е вистината.

Станав од фотелјата дојдов до Јана ја фатив за раце и ја одведов до постелата која како да чекаше подготвена на нас. Ја положив нежно како нешто најдрагоцено. Ја милував и секое делче од нејзиното тело го покривав со илјада бакнежи. Ја милував, а таа ми се подаваше како да сакаше да го надокнади изгубеното. Наеднаш се исплашив од силината на своите чувства. Годиците се напластиле...

За среќа сè беше во ред. Со насмевка на лицето Јана заспа како среќно дете изморено од игра. Заспана ја држев во прегратка гледајќи во неа како да се плашев дека ако и јас заспијам ќе исчезне магијата на радоста што сме повторно заедно, што повторно се најдовме и на овој начин!

Бев пресреќен. Она што го чувствував беше преубаво и немаше врска со она што го чувствував кога бев со Дафина, Виолета, Злата, Сена и со неколку други жени кои на овој или на оној начин влегоа во мојот живот. Ова беше нешто кое ретко кој го доживеал, во тоа бев сигурен. Ова беше: љубов!

Неколките дена поминаа зачас исполнети со сè она што нè правеше среќни. Се трудев да ѝ удоволам и да ѝ ја исполнам секоја желба, како да сакав да ѝ го надокнадам изгубеното во секој полед.

Третиот ден беше ден на нашата разделба. Станавме доста рано. Таа облечена во ноќ-

ница во кајсија боја седеше спроти мене со израз на задоволна жена.

- Ќе мора да побрзаме. Морам да одам на работа. Заборави ли дека сеуште работам. Но се гледа крајот. Набаргу ќе бидеме заедно. Ја привршувам работата.

- Не сум заборавил. Вие научните работници, истражувачи, професори на факултет сте привилегирани. Вашиот работен век е подолг иако не разбирам зошто. Како да не можете да се бавите со наука и да истражувате и како пензионери. Можеби се во прашање парите или немањето услови за приватни истражувања, што пак повторно доаѓаме до парите. Ќе заседнете во директорски фотелји и професорски катедри и не мрдате. Зошто?! Зошто не им го ослободите патот на помладите?!

- Ајде, Бојане. Друг пат ќе ја продолжиме дискусијата. Во меѓувреме разговарај со децата. Многу ми е важно да не ме гледаат како натрапник или непријател.

-Да. Ќе разговарам. Но, да бидам искрен веќе сум нестрплив, а помалку и се плашам дека нема да доживеам да бидеме конечно заедно. Одолговлекувам да си заминам потесно. Не ми се оди во Скопје.

-Ќе биде. Уште малку. Стрпи се.

Се шетав низ дневната соба. Деновите ми се чинеа предолги. Со Јана се слушав двапати дневно. Денес треба да дојде, Маја моето девојче, мојата миленичка. Боже колку многу ја сакам. Би го дал животот за неа. Љубовта кон Маја е поинаква, родителска, но сепак е љубов. Денес ќе го слушнам нејзиното мислење за мојата намера да бидам заедно со Јана. Јана ќе го заземе местото на мајка ѝ во нашиот дом. Како ќе реагира? Колку што ја познавам нејзината реакција ќе биде поблага во однос на реакцијата на брат ѝ. Ќе разговараме, а потоа ќе одиме во некој ресторан да ручаме. Се надевам дека ќе прославиме.

Продорниот звук на свончето ми го прекина размислувањето. Како пролетно ветре влезе Маја во собата во облаче на нежен парфем. Образите ѝ беа зацрвенети од студот. Блескаше од некој внатрешен мир. Маја личеше на Злата, но беше понежна, на некој на-

чин поседуваше попрефинета убавина. Во нејзината насмевка видов нешто познато, но не можев да се сетам што. Облечена во сиви пантолони, лилав џемпер и палто во иста боја, даваше слика на вистинска виенчанка.

Ми се фрли во прегратка и ми подари неколку бакнежи. Не сум некој верник, но си реков: фала му на Господ, таа е сосема добро.

- Како си тато? Се радувам што дојдов? Добро ли си? Како го минуваш времето?

- Добро сум мила. Само малку сум осамен. Среди се, па ќе разговараме. – Таа го соблече палтото и замина кон бањата, а јас се сретнав со погледот на Злата која ме гледаше од фотографијата на сидот и прошепотив: ти благодарам Злата што ми ја подари оваа прекрасна девојка за ќерка.

По десетина минути Маја дојде и седна на фотелјата спроти мене. Како некогаш, но само што нашето семејство сега е поинакво, ја нема Злата.

- И тато, ајде кажи што те мачи? – Како да почнам се прашував, а да не ја навредам, да не ја натажам?

- Маја, ти ја познаваш Јана.

- Да, тато, ја знам. Тетка Јана е исклучителна жена. Иако имаше забрана да не ти кажуваме, после толку години мислам дека можам да ти кажам. Кога ти беше во Либија често одевме кај неа во Белград. Таа е голем човек и одличен стручњак. Чест и привилегија е

да ја знаеш, а среќа да ја имаш за пријател. Кога одевме кај неа ми раскажуваше како било кога сте оделе во ист клас, а и потоа за вашето другарување како студенти. Многу ни помогна, но малку беше чудно што е толку скромна. Постојано велеше дека тоа што ни помага не е ништо и не е дури вредно за тоа да се зборува. Понекогаш ми се чинеше дека зад сето тоа има нешто друго, но знаеш јас тогаш бев мало девојче, а мајка ми велеше дека треба да ѝ ја почитуваме желбата, како благодарност за сето она што го направи за мене. Во изминатите години неколку пати ми се јави да ме праша како се чувствувам и беше среќна кога ѝ кажав дека е сè во ред. Ми рече дека секогаш можам да ѝ се јавам за било што. Потоа како да се подзаборавивме. Мама се разболе и.... Би било убаво да ѝ се јавам, но не знам кај сум го запишала нејзиниот телефон. Ќе погледам во нотесот на мама, - стана за да оди да го побара.

- Почекај да го завршиме разговорот. Да, Јана е прекрасна личност. Така мислам и јас. Но, пред да ти откријам една тајна, кажи ми како е во Виена? Како ти одат студиите? Имаш ли момче?

- Студиите одат, и тато, да имам момче. Се вика Микаело. Италијанец е. Многу е добар. Ме обожува, но и јас него! Со него, деновите се многу поубави. Се чувствувам среќна, заштитена. Знам, и мама многу ме сакаше, и ти

многу ме сакаш, бато исто така. Но ова со Микаело е нешто поинаку. Незнам како да ти објаснам?!

-И не мораш. Забораваш мила моја, дека и татко ти бил млад и вљубен!

- Во мама ли? Раскажувај како беше.

- Тоа со мајка ти беше подоцна. Мојата голема љубов беше една друга.

- Зошто никогаш не си ми кажал? Се плашеше ли да не ја навредиш мама? Па тоа било одамна. Тоа се само спомени. Која е таа? Ја сретна ли подоцна? Раскажувај!

- Да ја сретнав и тоа во последниве години повеќе пати. Можеби ќе речеш дека тоа не било во ред, но не сакам да те лажам.

- Тато?! Која е таа?! Како си се сретнувал со неа и покрај што беше во брак со мама! Кажи ми те молам дека не е вистина! – Се вознемири. Очите ѝ се наполнија со солзи.

- Секогаш постои и причина и објаснување. Секој ги гледа работите од свој агол. Да, се среќавав со таа личност. Причината беше што ја сакам, а мислам дека и таа така чувствува кон мене. Зошто не се поделивме со мајка ти? Најнапред не се разведовме заради вас. Потоа отидов во Либија, па сакав да бидете повозрасни за да можете да сфатите, потоа мајка ти се разболе... Но сега. Сега мислам дека патот е чист и заслужувам да бидам со неа. Да бидам среќен!

- Тато! Збунета сум и не знам што да мислам: за тебе, за неа, за мама. Знаеше ли мама дека се среќавате? Која е таа, вреди ли толку години да ја сакаш, да мислиш на неа?

- Мислам да! Таа жена е Јана!

-Тетка Јана?! Да не беше мајка ми дел од тој триаголник би била многу среќна да ја видам тетка Јана во нашиот дом, но... Не знам, морам малку да си ги средам мислите. А брат ми? Знае ли за твојата намера и за тоа пред тоа?

- Не. Сакав прво со тебе да разговарам.

- Ќе одам малку да се одморам. Ќе може ли место на ручек да одиме на вечера?

- Секако. Како што сакаш ти. – Останав во дневната соба со измешани чувства. Чувствував доза на олеснување заради што ѝ ја кажав својата намера и желба на Маја во врска со Јана, а во исто време се чувствував и на некој начин засрамен пред моето дете. Се плашев да не ја изгубам нејзината почит.

Беше 19 часот. Маја се појави во дневната соба комплетно подготвена за излегување.

-Размислив, тато, и решив. Нема да застанам на патот кон вашата среќа. Мама ја нема. Ако таа знаела и не се развела, сигурно имала причина. Од друга страна во сето ова ми помогна што станува збор за Јана. Таа се мажела ли досега? Има ли деца?!

-Не. Сама е!

Седна на мојата фотелја на просторот каде се сместува раката, ме гушна и рече:

- Чудно е, но така е! Животните судбини на луѓето се многу непредвидливи. Што се однесува до мене тато, го имаш моето „да“. Но со бато мислам дека тешко ќе оди.

-И јас така мислам. Ти благодарам мила за разбирањето. – Потоа излеговме на вечера. Успеав само да ѝ јавам на Јана дека го добивме благословот од Маја.

Маја остана уште два дена. Јана не ја спомнавме. Постојано му телефонираше на Микаело. Собираше некои дребулии како спомен од мајка ѝ и ги носеше во својата соба. Пред заминување ми го побара мобилниот на Јана.

- Ало. Овде Маја. Маја на Злата. Благодарам за сочувството. Сакам само да ви кажам дека на некој начин сум среќна што ќе бидете дел од нашето семејство.

Го затвори телефонот. Целата се тресеше, а солзи како дожд се слеваа по нејзиното лице.

-Зошто мила?

-Заради сè! – ја гушнав. Ја лулав како некогаш кога беше мала. Ѓ ги бришев солзите и му се заблагодарував на животот што ми ја подари, што сум татко на едно такво суштество!

Маја замина Се чувствував уште поосамен. Што да правам? Најдобро е да се облечам и да излезам. Да одам да прошетам. Можеби ќе сретнам некого кого го познавам. Ќе се напиеме кафе, ќе поразговараме, ќе го „отепам“ денот.

Купив весник и влегов во кафеаната што беше под мојот стан. Кафеаната има чудно име: „5“. Се насмевнав. Јас не бев по петките. Јана беше. Кога ќе дојде во Скопје постојано ќе ја водам овде. Нема да готви. Нема да се мачи. Ќе доаѓаме тука. Ќе редиме „петки“.

Седнав на најблиската маса до вратата. На соседната маса седеше возрасен човек на околу 70 години од „чоканче“ пиеше ракија. Ни се сретнаа погледите. Тој го подигна чоканчето и ми наздрави насмевнувајќи ми се. Очигледно беше дека се чувствува осамен.

Му го возвратив поздравот и му мафнав да дојде на мојата маса. Стана и со бавен чекор дојде и седна спроти мене. Ми подаде рака.

- Диме се викам.

- Јас сум Бојан, - му ја стегнав раката. Делуваше како на човек кој е жеден за друштво, за човечки збор.

- Многу сум осамен, пријателе.

- Немаш ли фамилија?

- И имам и немам. Над дваесет години живеам во Австралија. Работев тешка работа. Бев рудар. Тежок живот беше тоа. Туѓина, пријателе. Си велев ќе издржам. Ќе спечалам за да ги обезбедам децата. Да им овозможам подобар живот. Да изучат школи. Имам 4 синови. Сите станаа свои луѓе, оформија свои семејства. Со жената се вративме овде во Скопје. Минатата година се разболе и почина. Ниту еден не дојде да ја види. Биле зафатени со работа. — Зборува, а солзи му капат на каријаниот чаршаф на масата. Рацете му трепрат како и гласот. Продолжи:

- Купив стан, овде и во Битола. Но празни се. Имам и пари. Им се јавувам. Ги прашувам што да правам. Ги викам, им вела тој што ќе дојде да живее со мене сè ќе му дадам. Не сакаат. Ниту да дојдат, ниту да одам кај нив... Многу глупаво било да си го жртвуваш животот за децата. Во 90 случаи тие те сакаат додека им требаш. Потоа ништо, особено ако им дадеш сè. Имаат право пилињата и мачињата: штом ќе прооди и пролета, веќе не се интересираат за него. Така е во многу земји. Само кај нас има деца од 50 години. Велат та-

ка било затоа што немало работа. Не е точно. Има работа, само сите бараат работа во државна администрација. Никој не сака да биде, плочкар, водоводџија,... Учените одат во странство и се мачат со години додека да дојдат до пристојна работа. Лекари работат како болничари, инженери како техничари, професорки како собарки и небиситерки. Убаво било таму! Многу ретко на некој му се посрекува. И тие што ќе успеат не се грижат за родителите кои ги оставиле. Немаат време и уште нешто. Нека ми каже некој дека им пратиле децата само еден долар на своите родителите. Нема таков случај! Од Македонија им праќаат пари да купат кука или стан. Одат таму да им ги чуваат децата за да не плаќаат по 1000 долари за градинка, а кога ќе дојдат овде трчаат да поправат заби, да се прегледаат на лекар... Убаво било таму! Работат од утро до мрак со години. Убавото доаѓа на крајот кога ќе помине векот! Подобро поминуваат наредните генерации, не првите. Мене не треба никој да ми кажува. Јас сум паталец, – Се жести со повишен глас, нешто од лутината, нешто од ракијата.

- Батали пријателе, не се нервирај. Кажи ми што ќе правиш сега? Како мислиш да продолжиш?

- Не знам. Барам да најдам некоја жена со која ќе ги минувам деновите. Ако не најдам, тогаш ќе одам во старски дом, а сè што имам по мојата смрт ќе оставам на некоја бол-

ница или на Дом за деца без родители. На моите ништо нема да им дадам!

- Убаво си смислил. Само да ти дадам еден совет. Ако најдеш некоја жена, гледај да е умна и домаќинка. При тоа внимавај на исхраната. Многумина што се оженија на стари години набргу починаа. Сигурно се прашуваш од што. Од многу јадење и промена на начинот на живот. Повеќе месо, помасна храна, винце, ракиичка... Шетање и стрес од преголема желба да се покажеш во најдобро светло, и пука срцето! Затоа внимателно, пријателе! Што се однесува до децата, да не се косиш. Верувај ми, речиси сите се исти. Нејкат стари, но ги сакаат нивните имоти и нивните пари. Како да се од ист татко и мајка! Иста серија на производи!

- А ти, пријателе, со кого живееш?

- Сам. Синот ми е лекар и живее во Лондон, а ќерката студира во Виена.

- Зошто си ги пратил во странство?

-Тоа беше желба на мојата покојна жена, а јас да ти кажам право немав ништо против, а и ми беше мака да се расправам со неа. Ги сакам децата, но не размислувавме исто. Тие на други работи им даваа предност. Ќе ти биде чудно, можеби и смешно, но си имам пријателка. Си ја најдов и се сретнувам со мојата младешка љубов. Се обидувам да оттргнам трошки среќа за мене.

- И?! – ме гледаше љубопитно.

- Ќе ми биде жена. Ќе се венчаеме.

- Браво пријателе. Ти честитам. Ако досега не си нашол кум, еве го најде! – Се ракувавме, разменивме телефони и секој замина кон својот дом.

Дојдов дома се соблекув и ѝ се јавив на Јана. Ї раскажав за средбата со непознатиот и ѝ кажав што побргу да дојде бидејќи и кум најдов!

Засвони телефонот. На екранот се покажува бројот на Петар. Се воспоставува врска-та. Го слушам гласот на мојот син:

- Здраво тато.

- Здраво Петар. Како си? Кога ќе дојдеш во Скопје?

- Многу ли е итно тато? – ме прашува со љубопитност во гласот.

- Па и е, и не е. Знаеш какви сме ние постарите луѓе. Сакаме она што сме го зацртале да го решиме што побргу. Можеби тоа е така затоа што потсвеста ни кажува дека истекува песокот од песочниот часовник. Годиците си врват побргу отколку што би сакале. Стани - легни, отишол денот, неделата, годината... Не ми е јасно зошто толку бргу? Можеби е така заради фактот што луѓето во мои години се побавни во сè. Како и да е, те молам дојди кога можеш. Би било убаво тоа да биде што по-скоро!

- Добро тато. Ќе гледам да дојдам што побргу. Да не ти треба нешто?

- Не, не ми треба. Имам речиси сè. Само сум ужасно осамен.

- Ти верувам. Ќе дојдам и ќе останам колку што можам подолго.

- Извини, Петар, морам да прекинам, некој свони. Морам да видам кој е.

- Добро. Се радувам на нашата скорешна средба.

- И јас! – Тргнав да отворам.

Гостинот беше големо изненадување: Иван.

- Што ти текна? На што се должи твојата посета?

- Поминував од тука. Не сме се виделе од погребот на Злата. Си реков, ако си дома ќе си поправиме муабет. Како си? Се надевам дека сè си средил, мислам околу формалностите кои во вакви случаи неминовно следат. Како се децата?

- Добро се. И јас сум добро.

- Децата, но тие се веќе возрасни. Сигурно се многу тажни и патат бидејќи мајката си е мајка и секогаш е потребна, без разлика колку години имаш. Што се однесува до тебе, ти си умен човек, со резервна животна опција. Ја имаш Јана.

- Нема можеби да ми веруваш, но жал ми е за Злата. Па таа е мајка на моите деца. Поминавме долги години заедно.

- Не се секирај, сè ќе биде добро. Смири се. Велат после лошото, доаѓа добро. После зимата, доаѓа пролет. Сега доброто ти е на ред. Туку, предлагам да одиграме една партија шах. Одамна не сме си ги одмериле силите.

- Важи, и онака не знаев како да го поминам денот.

Станав и отидов да го донесам шахот од собата на Петар.

- Додека ги редиш, сакаш ли да сварам кафе или ќе се напиеш нешто? – го прашав како вистински домаќин.

- И едното и другото, се разбира ако може.

- Може. Со шеќер или без? А што ќе се напиеш?

- Со шеќер, знаеш дека животот ми е горчлив. Сам човек е за никаде. И покрај сите обиди останав сам, птица без јато. Што нудиш за пиење?

- Да видам! Има речиси сè. Го чекам овие денови да дојде синот.

- Тогаш виски со многу мраз. Ајде, ги наредив фигурите. Без да те прашам ги одбрав белите. Мислам дека имам предност. Гостин сум ти, а и ти си во жалост, па затоа ти ги дадов црните! – се обиде да се шегува и да ја релаксира атмосферата.

- Баш си блесав! Правиш шега со сериозни работи. Имај почит кон починатата.

- Да не можеби си станал религиозен и веруваш во живот и по смртта? Јас, пријателе, не верувам ни во овој, а уште помалку во оној другиот. А Јана, нели те теши? Не ли се гледате? – Иван ги празнеше чашите движејќи ги фигурите по црно белите полиња. Времето течеше.

- Мат! – викнав без воодушевување. Не беше некој успех да победиш полупијан, разочаран и расеан човек. Го гледам: косата му побелела, се здебелил, стари избелени фармерки, демоде кошула... Одаваше слика на пропаднат човек.

- И во оваа игра, и овој пат, ти победи, Бојане. Знаеш ли дека ти си среќен човек и покрај сè. Студираше што сакаш, работеше што сакаш, имаш успешна кариера, беше сакан, имаш семејство, пород. Јас сето тоа го немам. Еден ден ќе биде како да не сум постоел. Кој ќе се сеќава на мене? Никој, - му затрепери гласот. Се прашував дали е тоа од насобраните емоции или од алкохолот. Си реков, од двете. Се обидов да го смирам, да го утешам.

- Слушај Иване, сонцето не одбира кому ја дава светлината. Сакале или не сите не грее, но понекогаш од различна страна. Секој е несреќен толку колку што мисли дека е, рекол умниот Сенека. Туѓата среќа секогаш ни изгледа поголема, а туѓата несреќа помала. Така

или онака, сите ќе завршине еден ден во дворот на некој старски дом седејќи на клупа и грејќи се на сонце.

Кога редеше не заборави да кажеш дека сум имал среќа што сум бил сакан, но заборави да кажеш и дека сум умеел и да сакам, иако ти секогаш ме ставаше во категорија на луѓе кои не се способни за такво нешто. Сакав, Иване и сакам. Си ја сакав професијата, многу ги сакам моите деца, но и цел живот сакам една иста жена иако ѝ нанесов многу болка, ја натажив, ѝ ја уништив младоста и вербата во животот, во љубовта. Исто така, имам и други гревови. Гревовите кон Злата. Не бев ни кон неа коректен. Не бев ни секогаш најдобар татко. Но, за сето што ми се случи низ годините, јас платив! Платив и тоа добро!

- Секогаш имав впечаток дека бракот со Злата и покрај сè, и покрај тоа што имавте две прекрасни деца и останавте долго години заедно, не ви беше добар... А во исто време си се гледал и со Јана. Не ми се верува! Или можеби грешам?

- Не грешиш! Ни за едното, ни за другото. Да, со Јана се гледаме и се надевам дека конечно ќе бидеме заедно.

- Како мислиш заедно?! Ќе дојде да живее во Скопје?

- Да, ќе дојде. Ќе понудив брак и таа ја прифати понудата. Само остана уште да разговарам со синот. Многу ми е важно Јана да ја

прифатат децата и да нема расправи. Со Маја разговаравме и сè е во ред. Со синот мислам дека ќе се помачам да му објаснам, и да го убедам дека ништо нема да се смени, освен што во наредните години ќе бидам згрижен, среќен и нема да бидам сам. Тоа ќе биде добро за сите!

- Мислам дека доста останав. Најдобро е сега да одам.

- Остани, можеме да јадеме овде заедно или да се симнеме долу во кафеаната во мојата зграда. Сигурно виде има интересно име „5“! Сакаш ли?

- Не, ќе си одам, но ти ветувам пак ќе дојдам. Се надевам дека ќе ме поканиш на свадбата! – Ми се стори како да му видов во очите љубомора, завист, и многу, многу тага... Да, во мојот живот имаше сè, и добро и лошо, но тоа е животот. Кај старите Египќани постоела клетва: Господ да даде ништо да не ти се случува! Сигурно е мачен таков живот, ама и оној со многу и секакви случувања не е воопшто лесен, иако барем нешто те влече напред и чувствуваш дека си жив! Можеш да препознаеш и да разликуваш добро од лошо, инаку како би знаел што е што!

Откога си замина Иван отидов во кујната. Погледнав во фрижидерот. Немаше којзнае што. Во сандачето за леб само една сува корка.

Не ми се одеше да купувам, не ми се одеше ни во „5“, не ми се облекуваше, но бев гладен. Затоа се облеков на брзина и излегов.

Кога се вратив, станот ми се виде уште попразен. Ги соблеков чевлите. Се чувствував многу уморен. Ова се почесто ми се случуваше, но не обрнував особено внимание на тоа. Јадев на брзина. Се истуширав, си ја облеков пижамата што ми ја беше подарила Маја за роденден и легнав на каучот. Го вклучив телевизорот. Собата ја исполни пријатна музика. Во последно време сè почесто барав емисии со музика. Со некои дури и пеев. Гледав и народни македонски приказни полни со мудрост и вистина. Некои ги знаев дури напамет. Ги гледав понеколку пати. Немав нерви да слушам вести или политички емисии бидејќи ме вознемируваа со својата содржина, а во некои слушав за некои досега непознати факти и ми беше криво зошто досега не ни беа кажани. Новите генерации уште помалку знаат за нашата историјата, за случувањата некогаш...

Бојан, заради многу нешта се чувствуваше разочаран и тажен. Беше човек кој си ја сака татковината и корените. Како архитект беше вљубен во старата македонска архитектура, во сè она што претставуваше културно наследство на неговиот народ. Ја сакаше

својата земја, ја сакаше Македонија. Го нерви-
раше незаинтересираноста и апатијата кај мла-
дите генерации. Многумина од нив живејќа во
некој друг нереален свет. Ги интересираа само
пари и задоволства.

Се насмевна и си рече: нови генерации,
нови времиња. Заврши народната приказна
што ја гледаше. Го исклучи телевизорот и оти-
де да си легне.

Лежеше буден веќе неколку часа. Не му се спиеше. Денес мора да му се јави на Петар. Ќе му објасни сè по ред. Нема причина да му се спротивстави или недај боже да му се налутти. Што ако побара да се откаже од сè во името на некаква одговорност, должност, почит кон мајка им? Зошто би го побарал тоа?! Нели беше доста откажување! Заради нив многупати се откажуваше од многу задоволства што ги чинат малите нешта. Нема право да бара да се откаже од личната среќа. Должност! Каква должност?! Па тој си ја исполни должноста. Ги одгледа, изучи... Така требало да биде заради почит кон починатата. Зошто? Кој вели дека треба да е така?

Грев ли е да бараш да бидеш среќен?! Ако живее со Јана, тоа не значи дека не ги сака. Ги сака и нив и Јана, но, се сака и себе си. Сеуште.

Дали сите деца се такви? Дали сите деца ја искажуваат љубовта кон родителите на тој

начин? На почетокот од бракот со Злата мислеше дека тоа е тоа. Дека таа, децата, куќата, работата, должностите и обврските кон сите е сè и дека така мора да биде. Дека чувствата се тука испреплетени меѓу тие нешта. Потоа работите се сменија. Повторно ја најде Јана. Иако беше со неа, се трудеше да не ги запостави ниту нив. Можеби не беше во ред неговиот паралелен живот, но љубовта кон Јана беше толку силна што не можеше да живее поинаку. Можеби не само децата, и други би го осудиле за таквиот живот, но сега, сега зошто? Зошто сега не може да добие барем малку мир, малку задоволство? Спомените. Па тие се тука. Никој не ги негира. Никој не ги брише. Никој не може да ги избрише спомените за мајка им. Тие се како убав албум во душата сместени. Тие се како дел од изминат пат. Но, животот постојано нуди нови патишта. Меѓу нив има и беспак. И во третата доба животот може да биде убав. Може да добие смисла. Утринското будење да биде обоено со радост на исчекување и содржина. Што да рече Јана? Тој е во подобра положба ги има нив, своите деца, а таа е сама! Дружењето со Јана му носи спокој, му носи радост. Носи докази дека постои како личност, како маж... Нештата што носат радост не се исклучуваат едни со други. Напротив, тие се надополнуваат. Правото да си задоволен и среќен е право на секого. Должностите немаат приоритет. Човек е дол-

жен кон децата, кон родителите, но и кон себе. Должностите не се покров. Должностите не се капак што го затвора срцето, и не ѝ даваат на душата будно да сонува. Зошто не би го разбрал Петар? Од себичност ли? Од нечовечност ли? Трета доба. Исклучува ли таа топла дланка врз твојата? Исклучува ли тоа муабет со некој за сè и сешто што ти е блиско и интересно и тебе и нејзе? Дружење со некој што те разбира и го слуша со задоволство она што го кажуваш. Така сакало да биде. Така било пишано и нему и на Јана и на Злата.

Што и да биде, нема да се откаже од Јана. А кога би се одлучил за друга опција би била ли почитта на Петар кон него, неговиот татко, поголема? А што ќе се случи по години, кога повеќе нема да им биде потребен? Ќе биде ли тогаш сам, напуштен, заборавен, болен...

Што ќе изгуби Петар? Ништо! А што ќе изгуби тој? Дружење, муабети, мали радости, прошетки... Ќе изгуби нешто што животот му го нуди, а тој ќе го отфрли. Зошто? Во името на што? Без посебна причина. Причината всушност е смешна. Синот мисли дека тој е стар за живот со таква содржина, стар да се жени повторно на овие години.

Подзамижа, погледна низ прозорецот.

Делче од месечината се назираше на небото кое стануваше сè посветло. Нештата добиваа контури, облик, форма... Нежна насмевка

му се појави на лицето. Нештата што му правеа хаос во главата како сложувалка ја формираа одлуката. Сите ќе ги сака. На сите ќе им даде дел од себе, а на нив е како кој ќе се однесува кон него. Така ќе биде и никако поинаку.

Стана ги навлече влечките на босите нозе и тргна кон бањата. Ги влечеше нозете уморно, а стана од спиење. Зошто? Тоа му се случуваше сè почесто. И за тоа ќе разговара со Петар. Како татко со син, како пациент со лекар.

Се врати во дневната. Се прашуваше кому прво да се јави: на Јана, на Маја или на Петар. Ќе почне од последниот. Го одбра неговиот број.

- Добро утро, докторе? Кога ќе дојдеш? Нели ми вети?

- Да ветив, но се прашувам што е тоа што не може да чека?! За што сакаш да разговараме?

- За сè, - може да се рече.

- Да не се случило нешто лошо? Да не си болен? Да не има некој проблем со Маја?

- Не. Сакам да разговараме за една моја одлука.

- Одлука?! Звучиш сериозно. Добро, ќе дојдам идната недела и ќе останам два три дена. Во ред ли е така?

- Да, да во ред е! Се радувам на нашата средба.

- До скоро видување!

Го оставив телефонот и тргнав да варам кафе. Кога, ќе дојде Јана, таа ќе ми вери, а јас ќе уживам. Се насмевна, а насмевката бргу му исчезна од острата болка што ја почувствува во рамото. Изгледа ќе се менува времето. Се јавува метеорологот со прогнозата за наредните денови. И јас ќе се женам?!

Го стави кафето во филцан и се упати да седне во фотелјата. Погледот му се сретна со погледот на Злата која мило го гледаше од сликата која сеуште висеше на сидот. Не ја симна од почит кон чувствата на своите деца. Но ќе мора да ја однесе во собата на Маја или на Петар кога ќе дојде Јана. Повторно го зеде телефонот и го одбра бројот на Јана.

- Ало, мила, како си?

- Добро сум Во две големи кутии собирам некои работи кои први би сакала да ги донесам со мене кога ќе дојдам. Вака средувајќи ги, размислувам. Ништо не се договоривме што ќе правам со станот, со покуќнината овде во Белград.

- Ништо нема да правиме. Ќе живееме и таму и овде. Така ќе ни биде поинтересно. Впрочем твојот стан буди убави спомени. Во него ги доживеав најубавите нешта! Се надевам и ти!

- Договорено. Ме убеди. Така ќе биде. Само нека помине разговорот со Петар.

-Да.

Дојде денот на разговорот со Петар. Станот беше исчистен и среден, а фрижидерот полн. Шетав низ дневната соба од станот како белата мечка што шеташе во золошката градина, а јас, Маја и Петар ја гледавме и се чудевме зошто го прави тоа. Сега ми беше јасно дека и таа имала некоја мака. Времето бавно минуваше. Го вклучив телевизорот. Ги менував каналите. Барав нешто интересно иако не ми беше јасно што е тоа.

Веќе беше пладне. Засвони свончето на влезната врата. Тргнав да отворам.

- Добре дојде. - Се ракувавме и се гушнавме како многупати кога ќе дојдеше. Му го поземав палтото. Се чудеа како да почнам.

- Како патуваше?

- Може да се рече вообичаено. Немаше некои проблеми. Ти како си? Како ти минуваат деновите, вака сам без мама? – Го гледав мојот син, кој веќе не беше дете, туку воз-

расен човек. Почетокот на разговорот и споменувањето на Злата ме плашеше.

- Не се чувствувам убаво. Осамен сум. Една од темите за кои би сакал да разговараме е и тоа. Луѓето обично ги жалат тие што ќе заминат, но верувај ми, потешко им е на живите, на тие што ќе останат! Тие мораат да се справат со сè. Фала му на Господ, што сепак животот и во третата животна доба нуди опции.

- Интересно. Имаш ли и ти тато опции?!
- И во гласот и во погледот му се гледаше љубопитност.

- Да. Сакам да не бидам сам. Сакам да живеам нормално, да бидам среќен колку што е можно во овие години.

- Се шегуваш ли? Да не можеби планираш да се жениш повторно? – Во неговиот глас се појави нишка на иронија и чудење.

- На она што го реков немам што да додадам. И ако планирам такво нешто, се надевам дека тоа тебе нема да ти пречи! Ниту на Маја, бидејќи во вашите животи нема ништо да се смени. Нема да се смени ни во мојот однос кон вас. Вие сте моите деца кои многу ми значат, кои многу ги сакам.

- Хм. И да речеме дека се ќе биде така, каде ќе најдеш таква личност што ќе биде соодветна. Свесен ли си дека таа што ќе дојде ќе бара одредени гаранции и нешто за возврат. Не мислиш сигурно дека ќе се вљуби во тебе.

Аман, тато, те мислев за разумен и паметен човек. Што се случува со тебе?!

- Приказната е подолга. Личноста веќе е најдена и подолго години е присутна во мојот живот. Може да се рече ја знам цел живот. Школска другарка. Од гимназија. Се вика Јана.

- Застани. Не разбирам. Значи ли тоа дека ти си се гледал со неа и додека беше жива мама?! Значи ли тоа дека ти си водел двоен живот? Не можам да верувам, додека таа се грижеше за нас ти си уживал без грижа на совест. Сега ми се јасни твоите отсуства и тажните погледи на мајка ми. – Веќе беше возбуден и лут.

- Не е баш така иако може работата и така да се набљудува. Никој не се изборил со љубовта, не успеал да ја победи. Големите и силни емоции носат страдања. Сè си има своја цена која мора да се плати. – Се обидував да бидам колку што можам посмирен.

- Си бил со неа и кога мајка ми беше болна! Не ми се верува. Ти не само што немаш морал, ти си еден обичен монструм, идот, нечовек... – се мачеше да најде зборови со кои ќе може што полошо да ме навреди.

- Те разбираам. Го разбираам твојот гнев. Нормално е така да чувствувааш, но обиди се да ме разбереш.

- Зошто не си се развел? Тоа било почесно и подостоинствено за сите. Каква жена е таа што го прифаќала таквиот живот со тебе!?

-Полека. Најпрвин слушни ја целата приказна. Како што ти реков, Јана ја знам од школските денови. Не се оженив со неа, туку со мајка ти затоа што ти требаше да се родиш, а и во тоа време некои други работи ми изгледаа поважни. Сознанието што ми значи Јана дојде подоцна. Потоа се роди сестра ти и проблемите со здравјето на Маја... Престојот во Либија ми зеде 5 години од животот. Кога се вратив и Маја оздраве, вие бевте на крстопат со учењето. Мојата љубов кон вас беше исто толку голема колку и љубовта кон Јана. Чекав да потпорастете. Не сакав да ги повредам вашите нежни тинејџерски срца. Вас ви дадов предност. Моите чувства ги ставив во втор план. А така мислеше и Јана. И таа се грижеше за вашата среќа. Потоа се разболе мајка ти. Како што гледаш кармата секогаш доаѓаше по своето. Јана многу страдаше, а на некој начин и јас. Сите страдавме.

Петар, ти не ја познаваш Јана, но таа е голем човек. Пред многу години многу ја повредив. Многу ја натажив. Но со време, Јана ми прости иако тоа не го заслужувам и многу сум и благодарен за сè, а особено што помогнала околу лекувањето на сестра ти додека јас бев во Либија.

- Доста. Престани! Не сакам да те слушам. Не сакам да слушам за твоите нечесни работи. Таа жена додека сум жив нема да стапне во овој дом. А и тебе ќе те исфрлам

и од станот и од мојот и од животот на сестра ми. Ќе ти го направам животот пекол. Ќе се покаеш што си се родил. — Ја тресна вратата влегувајќи во својата соба. Тресокот го почувствував како истрел право во мене, право во срцето. Ме обли студена пот. Се прашував како ќе го расплеткам овој јазол со Петар? Се прашував што треба да сторам за да го заслужам неговото разбирање и одобрување?

Седејќи така, се тешев самиот себе. Ќе се смири, ќе размисли и ќе разбере. Не знам што ќе беше подобро да дојде повторно во собата и повторно да фрла дрва и камења по мене или да биде сам во неговата соба и да пати!

Времето минуваше. Петар не доаѓаше. Не се осмелував да одам кај него.

Седев во фотелјата и чекав ураганот да помине. Да се смири. Чекајќи го тоа сум задремал.

Ме рзбуди гласот на Петар. Веќе беше одминал денот. Ме влечеше за ракавот. Ги отворив очите. Очекував дека уште ќе вика и ќе ме обвинува. Петар беше необично блед. Што се случило?!

- Види што пронајдов меѓу моите работи во една фиока од мојата работна маса. Се прашувам дали ќе ти издржи срцето да ги слушнеш овие работи. Ќе ги преживееш ли овие сознанија?

Во рацете држеше роковник со црни кожени корици. Додека зборуваше гласот му трепереше. Беше исплашен, дури ми изгледаше и збунет... Се прашував што ли нашол? Да не нашол некое од писмата на Јана кое Злата го сокрила како доказ за моето неверство, за моите гревови?!

- Читај. По она што ми го изнакажа, мислам дека ништо не може да биде полошо. Дека не постои нешто што може повеќе да ме повреди. Читај!

- Сигурен ли си дека сакаш да читам?

- Да. – реков иако не се чувствував баш најдобро.

Се чудеа што ли ќе ми прочита. Петар почна да чита, но пред тоа уште еднаш ме погледна како да сакаше уште еднаш да провери дали сум добро:

„Драги сине се надевам дека откако ова ќе го прочиташ, нема помалку да ме сакаш или помалку да ме почитуваш. Се надевам дека нема ниту да ме осудуваш или недај Боже да ме мразиш. Во животот најважни секогаш ми бевте ти и Маја. Вие ми бевте сè, секогаш!

Со татко ти се запознавме на една прекрасна плажа. Влијанието на летното сонце се мешаше со нашите желби за безгрижен живот. Се забавувавме и уживавме во животот, сами во станот на моите родители во изобилство речиси на сè.

Татко ти ми беше многу драг. Бевме блиски, речиси како маж и жена. Во соседството каде што живееја моите родители и кај кои често одев да ги посетам, живееше едно момче кое не криеше дека е вљубено во мене. Се викаше Дарко. Многу ме сакаше. Кога одев таму, се случуваше да седиме и да си зборуваме до доцна во ноќта. Одевме и да се капеме на блискиот поток. Многу се зближивме. Не ме печеше совест бидејќи и татко ти сеуште

мислеше на девојката со која се подели, при-
знавам и заради мене.

Во Скопје бев со татко ти, а кога одев кај
моите со Дарко. Фантазија, кога имаш само
дваесет години. Беше второ лето како бев во
врска со татко ти.

Тој ден бев дојдена кај моите. Како сега
се сќавам: беше ужасно топла приквечерина.
Отидов да се прошетам и да се оладам во по-
токот. Се соблеко и влегов во бистрата вода.
Денот заминуваше, сонцето си ги собираше
златните поли, а ноќта тивко се подготвуваше
да завладее. Излегов од водата речиси гола.
Потпрен на едно дрво држејќи ги во раце мо-
ите алишта, седеше Дарко и се смешкаше. Го
молев да ми ги даде алиштата. Тргнав кон не-
го за да му ги земам алиштата и се заплеткав
во неговата прегратка. Во тоа што се случи, не
вела, дека и јас не уживав... Така продол-
живме да се гледаме уште неколку пати.

Кога сфатив дека сум бремена, се испла-
шив. Не знаев чие е детето, но за разлика од
Дарко, Бојан беше подобар избор. Одлучив и
се омажив за татко ти со помош на моите ро-
дители. Дарко замина да работи на некој брод
во странство и никогаш веќе не се сретнавме.

Потоа се роди ти. Имаше нешто поте-
мен тен од мојот и на татко ти, сличен на оној
на Дарко, но си велев дека вообразувам дека
не е така.

Потоа се заредија деновите, годините... Татко ти повеќе беше надвор отколку дома. Учеше, подготвуваше испити. Бев многу осамена. Депресивна...

Една вечер кај нас дојде Иван. Го знаеш школскиот другар на татко ти. Го понудив да влезе. Седевме и зборувавме за сè и сешто. Времето минуваше. Испивме цело шише виски. Не знам како се случи, но кога се свестив Иван се подготвуваше да замине. На одење ми рече дека секогаш сум будела кај него желба да бидеме блиски. Уште летото кога го запознав татко ти на море. Пред да замине ми рече дека и од двајцата тоа што се случи, го заслужил Бојан. За себе знаев зошто, но не знаев зошто тој му е лут и на некој чуден начин му се свети.

За жал, во наредните неколку години, со татко ти бевме вистински маж и жена само кога ќе дојдеше пијан. Така беше и таа вечер кога не посети Иван.

Потоа се роди Маја. Болеста на Маја посебно ми носеше сомнение затоа што братот на Иван имаше слични проблеми. Кога ве растев секогаш ме мачеше една мисла: дали вие сте деца на Бојан. Понекогаш ме смируваше фактот дека и двајцата имате иста крвна група како мене, и Бојан. Но тоа и не е

некој доказ, бидејќи може и така да се случи. Честопати размислував како останав само два пати бремена, а двете бремености беа временски блиски кога бев со други двајца мажи.

Верувај ми Петар, не се гордеам со тоа. Но се сучи! Господ ми е сведок дека татко ви многу ве сака. Многу ве сакам и јас, но не можев да заминам од овој свет со мојот сомнеж и мојата тајна. Можеби сето ова нема врска со вистината. Можеби е создадено само во мојата глава, но....

Ако на кој било начин, било кога дознаете нешто во врска со ова, сакав да дознаете од мене. Ве преколнувам никогаш да не го повредите Бојан. Тој е вашиот татко. Деца мои, не е татко тој што биолошки ве создал. Татко е тој што ве одгледал, тој што ве сака. Ве молам да ми простите и да ме чувате во убав спомен“.

Го гледам, го слушам и не ми се веруваше. Како на филмска лента се вртеа моите средби со Дафина, Јана, Зорица, Сена, Злата... Можно ли е ниедна да не остане бремена иако барем за Сена, Јана и Злата сигурен бев дека тоа го посакуваа! Се разбира, секоја од своја причина, но сигурен бев дека сакаа мое дете. Се сетив на тенот на Петар и на проблемите на братот на Иван. Се сетив на зборовите на Јана: многу посакував да имам твое дете. Сигурно проблемот е кај мене, ти имаш две деца.

Боже, значи ли тоа дека јас никогу не сум му вистински ТАТКО?!

Не ми се веруваше. Иван, сигурно би бил среќен ова да го знае, но нема да му кажам. Не му ја давам Маја, моето девојче, мојата миленичка, па нека е и вистина тоа што го вели Јана... По ова сознание и ми се плачеше и ми се смееше. Со оваа исповест Злата ми го подотвори патот кон Јана.

Бев разочаран, но не бев лут. Бев вознемирен уште од претходната расправија со Петар. Тој седеше на каучот нем и ме набљудуваше, иако и нему, претпоставувам, не му беше лесно.

Наеднаш почувствував дека не можам да земам воздух и стегање во градите. Мачнина. Ме обли ладна пот. Почна да ми се врти собата.

До ушите како од огромна далечина слушнав: тато, тато ... и ја видов раката на Петар како ми подава чаша вода... Потоа ништо не се секавам!

Ги отворив очите. Во устата имав некаква цевка. Во носот, исто така. Во раката приклучена инфузија. На градите некакви лепенки поврзани со кабли до инструментите над мојата глава. До мене стоеја „моите“ две деца: Петар и Маја. Ова беше прва наша заедничка средба после читањето на дневникот на Злата. Радоста на нивните лица дека најлошото помина, дека сум жив, ми ги наполни очите со солзи. Штом дошол да ме види, значи Петар не ми е лут. Дали ѝ кажал на Маја?

Мислите ми се прекинаа. И подобро беше што е така. Во просторијата за интензивна нега влезе лекарот во придружба на една млада симпатична медицинска сестра. Бев сеуште под дејство на седативи. Како во полусон го слушнав сериозниот глас на лекарот:

- Како се чувствувате господине Бојан? Операцијата помина одлично. Немаше никакви изненадувања, но сте дошле навистина

во последен момент. Сега треба само да помине периодот на опоравување и сè ќе биде добро. – Потоа се сврте кон Маја и Петар.

- Вашиот татко добро ја поднесе операцијата. Ве молам видете се и заминете. Операцијата беше тешка. На пациентот му е потребен мир и одмор без возбудување.

- Секако така ќе биде, – допре до мене гласот на Петар. Почекав да излезат лекарот и сестрата и се обидов да прозборам, но не успеав. Сакав да му се заблагодарам на Петар што бргу реагираше и ми го спаси животот. Да не беше во тој момент тој дома, сега ќе ме немаше. Сакав и да му се заблагодарам и што е тука, што дојде да ме посети. Тој како да ги прочита моите мисли, вели:

- Сè е во ред тато. Не се вознемирувај. Ако некој треба да се извинува, но и да биде благодарен, тоа сум јас. Ти реков многу лоши работи. Но те молам заборави ги. Ти си бил и ќе останеш секогаш мојот татко, – се наведна над мене и ми ја стегна силно раката.

- И уште нешто. Мислам дека брзо ќе закрепнеш. Терапијата само што не стигнала. - Се обидувааш да ме расположи. Очите на Маја беа црвени и потечени од плачење, но во нив имаше и чудење заради нашиот разговор.

Во тој момент се отвори вратата и на неа се појави Јана. Со Маја се прегрнаа како стари познанички. Петар одмерувајќи ја со сериозен поглед ѝ подаде рака да се поздрави.

- Ви благодарам што дојдете веднаш во Скопје.

- Сè е во ред Петар. Ти благодарам што ми јави за операцијата на татко ти. И ти и Маја сте ми многу драги. Со Маја се знаеме од поодамна. Вие сте веќе возрасни, но вие сте нашите деца. Така ќе биде и во иднина, што се однесува до мене. Мислам дека нема потреба да ви кажувам колку многу ве сака татко ви. Се надевам дека во тоа не се сомневате. Сега треба да бидеме среќни што татко ви добро се чувствува.

Понекогаш околностите ја одредуваат насоката на случувањата во нашите животи, но за тоа ќе разговараме во некоја друга прилика.

Потоа Јана дојде до мене и меѓу каблите и цевките успеа да ме бакне. Очите ми се полнеа со солзи. Звукот од мониторот над мојата глава почна да се засилува, а линијата на животот забрзано да си ја менува формата и да трепери. Ме фати паника. Зарем сега да заминам кога една по една се средуваат работите?!

- Полека, тато, не се вознемирувај. Паника нели ќе правиме свадба! Залудно ли дојде тетка Јана! – Ја слушав како ме теши и убедува мојата миленичка, мојата драга ќерка, која се смешкаше и се трудеше да ме развесели. Пе-

тар молчеше, а јас идниот „младоженецот“ плачев! Плачев од среќа.

- Побргу опорави се, за да си дојдеш дома. Да го пиеме заедно утринското кафе. - како од далеку го слушав гласот на Јана...

БИОГРАФИЈА

Калина Сливовска – Андонова е родена во Куманово на 13-ти јули 1946 година и е дипломиран инженер по електроника.

Во 1970 година се вработува во Мекедонската телевизија, каде го поминува целиот работен век. Мажена е, има еден син и двајца внуци.

Долги години објавува написи во списанието за техника и наука „ЕМИТЕР“.

Во 2005 заминува во пензија.

Како пензионер повеќе години го уредува пензионерскиот весник „Пензионер плус“ и е главен и одговорен уредник.

Го уредува и додатокот за пензионери „Пензионерски видици“ во весникот „Нова Македонија“.

Автор е на седум монографии и коавтор на монографијата по повод 70 години од пензионерското организирање во Македонија „Пензионерски активности за почит“.

Има напишано една книга раскази „Судбини“ (2015). Романот „Татко“ е нејзин прв роман.

**Голема благодарност до сите кои
ми помогнаа да го напишам овој
мој прв роман. Благодарност до
моите долгогодишни блиски
пријателки и другарки, како и на
мојата најмлада пријателка Бети, за
нивните сугестии и помош, како и на
мојот сопруг Никола за неговото
трпение и разбирање.**

**Посебна благодарност на
претседателот на Сојузот на
здруженија на пензионери на
Македонија Драги Аргировски,
од кој научив многу работи, и кој
е виновникот што почнав
поинтензивно да се бавам со
пишување.**

СЗПМ

Книгата финансиски е поддржана од Сојузот на здруженија на пензионери на Македонија

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св.
Климент Охридски", Скопје

821.163.3-31

СЛИВОВСКА-Андонова, Калина

Татко / Калина Сливовска-Андонова. - Скопје :
Сојуз на здруженија на пензионери на Македонија,
2018. - 234 стр. ; 21 см

ISBN 978-608-65788-7-9

COBISS.MK-ID 107326218